

UiO • Universitetet i Oslo

Islamisme som tema i norsk offentlighet

Et innblikk i norsk akademisk debatt om islamisme og en
komparativ analyse av islamisme i Aftenposten og
Klassekampen fra 2001-2015

Anne Kari Eldevik

Masteroppgave i historie
60 studiepoeng

Institutt for arkeologi, konservering og historie

VÅR 2021

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker hvordan islamisme har blitt diskutert og forstått i den norske akademiske debatten, og hvordan Aftenposten og Klassekampen forstår og omtaler islamisme fra 2001-2015, og er slik en todelt oppgave.

Oppgavens første del omhandler de to mest fremtredende retningene i den norske forskningsdebatten og baserer seg på relevant forskningslitteratur, hovedsakelig utgitt mellom 2005-2020. Den ene strømmingen i debatten ser først og fremst islamismen som en fredelig politisk og ikke-voldelig bevegelse som kjemper for gradvis reform, og baserer seg hovedsakelig på Midtøstenstudier. Den andre retningen ser ut til å benytte seg av mer allmenne politiske ideologi- og totalitarismestudier for å forklare islamismen, og mener islamismen er en potensiell samfunnstrussel, som kan sies å være en totalitær, revolusjonær og voldelig. Man ser ikke noe spesiell utvikling i forskningsdebatten, men man kan se en endring i fokusområde spesielt ved fremveksten av nye grupperinger som Islam Net, Profetens Ummah, fremmedkrigere og IS.

Andre del av masteroppgaven tar for seg et utvalg av artikler knyttet opp til relevante temaer som omhandler islamisme etter 11. september 2001 frem til 2015. Resultatet viser at Aftenposten i større grad enn Klassekampen knytter islamisme opp mot begreper som terrorceller, ekstremisme og terrorisme. Denne tendensen ser man spesielt i lys av terrorangrepene 11. september 2001. Den største utviklingen ser man imidlertid hos Klassekampen, som etter Den arabiske våren har en helt annen retorikk når det kommer til islamisme enn hva som er tilfellet tidligere. Dette ser ut til å ha sammenheng med terrorangrepet på Charlie Hebdo, fremveksten av islamisme i Norge og fremmedkrigerne. Endringen i Aftenposten er ikke like tydelig som i Klassekampen, selv om avisen har en liten holdningsendring ved den arabiske våren, hvor avisen stiller seg noe mer positive til islamismen. Ellers er avisen gjennomgående negativ til islamismen, og viser dermed ingen spesiell utvikling.

Oppgaven vil også vise at forholdet mellom forståelsen av islamisme i den akademiske debatten, kontra Aftenposten og Klassekampen har enkelte likhetstrekk, men viser at forskningsdebatten har en mer konsekvent og tydelig begrepsbruk når det kommer til islamisme.

Forord

Denne oppgavens tematikk er valgt på bakgrunn av min interesse for nyere historie og samfunnsaktuelle temaer, og ble skrevet på høst og vårsemesteret 2020-2021.

Jeg vil gjerne rette en ekstra stor takk til min kjære samboer Tore, og min motiverende venninne Ina. Jeg vil også takke min venninne Johanne som har vært en enorm støtte i innspurten av denne oppgaven, og til Viktoria som alltid heier fra sidelinjen. Ikke minst vil jeg rette en stor takk til min veileder Øystein Sørensen for god veiledning, med kjappe tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Helt til slutt vil jeg gi en ekstra takk til studiekonsulent Monika Birkeland, for råd og veiledning, gjennom både bachelor og masterprogrammet i historie.

Med dette sjekker jeg ut, sier takk for meg og legger skolebenken på hylla.

Anne Kari Eldevik

21. juni 2021

Oslo

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	ii
Forord.....	iii
Innholdsfortegnelse.....	iv
1.1 Innledning.....	1
1.2 Metode.....	2
1.3 Tidligere forskning.....	7
2.1 Islamismens opphav og fremvekst.....	12
2.2 Skillelinjer i islamismen.....	14
3.1 Islamisme som ideologi.....	18
3.2 Politisk islam.....	18
3.3 Islamismen som totalitær ideologi.....	21
3.4 Kritikk av islamismen som totalitær ideologi.....	24
4.1 Debatten rundt Det muslimske brorskap.....	26
4.2 Den kontroversielle Sayyid Qutb.....	28
4.3 Den arabiske våren – islamisme i Egypt.....	30
5.1 Fremveksten av nye grupperinger.....	34
5.2 Endring i forskningsdebatten?.....	35
6.1 Vanskillet 11. september 2001.....	36
6.2 Aftenpostens fremstilling.....	36
6.3 Klassekampens fremstilling.....	40
6.4 Sammenligning av mediene.....	45
7.1 USAs invasjon av Irak 2003.....	47
7.2 Aftenpostens fremstilling.....	47
7.3 Klassekampens fremstilling.....	50
7.4 Sammenligning av mediene.....	52
8.1 Debatten om skautet/hijab 2004 (2009).....	53
8.2 Aftenpostens fremstilling.....	53
8.3 Klassekampens fremstilling.....	55
8.4 Sammenligning av mediene.....	56
9.1 Karikaturstriden 2006-2010 (2015).....	58

9.2 Karikaturstriden 2006.....	58
9.3 Karikaturstriden 2010.....	61
9.4 Charlie Hebdo 2015.....	62
9.5 Sammenligning av mediene og utvikling.....	64
10.1 Den arabiske våren 2011.....	67
10.2 Opprøret i Egypt og Mubaraks fall.....	67
10.3 Brorskapet til makten.....	69
10.4 Sammenligning av mediene.....	78
11.1 Dekning av Profetens Ummah, Islam Net, IS og fremmedkrigere i Norge.....	80
11.2 Profetens Ummah.....	80
11.3 Islam Net.....	83
11.4 Sammenligning av mediene.....	86
11.5 Fremmedkrigerne.....	87
11.6 Sammenligning av mediene.....	92
12.1 Konklusjon og refleksjon.....	93
12.2 Hvordan blir islamisme diskutert og forstått i den norske akademiske debatten? Kan man se noen utvikling over tid?.....	93
12.3 Hvordan forstår og omtaler Aftenposten og Klassekampen islamisme fra 2001-2015? Kan man se noen utvikling over tid?.....	96
12.4 Hvordan er forholdet mellom forståelsen av islamisme i det akademiske miljøet, kontra fremstillingen i Aftenposten og Klassekampen?.....	102
12.5 Videre forskning.....	103
Litteraturliste.....	104
Litteratur fra trykte bøker.....	104
Utvalgte trykte artikler Aftenpostens papiravis.....	107
Utvalgte trykte artikler i Klassekampens papiravis.....	112
Faglige Artikler.....	118
Annen litteratur.....	120

1.1 Innledning

Tema og problemstilling

Denne oppgaven skal forsøke å gi et innblikk i hvordan islamisme har blitt forstått i den norske debatten blant norske forskere og akademikere, samt to utvalgte norske medier; Den uavhengige konservative dagsavisen Aftenposten, og venstresidas dagsavis Klassekampen. Unntaksvis har jeg også berørt et par internasjonale forskere, som har deltatt i den norske debatten. Etter terrorangrepene 11. september 2001 har jeg oppfattet at islamisme ofte blir knyttet til begreper som terrorisme, ekstremisme og fundamentalisme. Etter denne hendelsen har man observert flere islamistiske terrorangrep rundt i Europa, noe som har skapt store overskrifter i media verden over. Dette har satt i gang en personlig interesse rundt temaet, og et ønske om å undersøke om disse antakelsene stemmer overens med hvordan aktører i Norge ser på islamisme. Jeg har derfor valgt og både se på hvordan forskere og akademikere i Norge forstår begrepet, men også hvordan media behandler og forstår islamisme.

Min problemstilling er som følger:

Hvordan blir islamisme diskutert og forstått i den norske akademiske debatten, og hvordan forstår og omtaler Klassekampen og Aftenposten islamisme fra 2001-2015? Kan man observere en utvikling over tid?

Det har også blitt formulert en underproblestilling:

Hvordan er forholdet mellom forståelsen av islamisme i det akademiske miljøet, kontra fremstillingen i Klassekampen og Aftenposten?

I den første delen av oppgaven skal jeg på den akademiske debatten, og sammenligne ulike syn på islamisme. Jeg vil også se etter overordnede tendenser og utviklingslinjer. Denne delen av oppgaven har ingen klar avgrensning tidsmessig, men er stort sett basert på nyere litteratur utgitt mellom 2005-2020, da det er publisert mest relevant forskningslitteratur i denne perioden. Det er også et poeng at forskningslitteratur utgis mer sporadisk enn for eksempel avisartikler, noe som gjør en klar tidsmessig avgrensning utfordrende.

Oppgavens andre del vil se på hvordan Aftenposten og Klassekampen forstår og omtaler islamisme fra 2001-2015, samt sammenligne de to mediene. Helt til slutt vil jeg se på forholdet mellom forståelsen av islamisme i det akademiske miljøet, kontra Aftenposten og Klassekampen.

1.2 Metode

I denne oppgaven vil en kombinasjon av forskningsmetoder bli benyttet for å svare på problemstillingen. Jeg vil først og fremst benytte meg av en kvalitativ metode, men vil i tillegg bruke komparativ metode og kvantitativ analyse.

Kvalitativ metode

Den kvalitative metoden er en forskningsmetode som brukes ved innsamling og analyse av kvalitative data, vanligvis i form av tekst, som også er tilfellet her.¹ Som tidligere nevnt skal jeg gjennom denne masteroppgaven se på hvordan islamisme har blitt diskutert og forstått i forskningsdebatten i Norge, samt hvordan Klassekampen og Aftenposten forstår og omtaler begrepet islamisme. Helt til slutt vil jeg se på forholdet mellom forståelsen av islamisme i det akademiske miljøet, kontra fremstillingen i Klassekampen og Aftenposten. Begge delene av oppgaven vil benytte seg av en kvalitativ metode. Kvalitativ metode kan gi innsikt i hvilke standpunkter og argumenter som inngår i debatten, noe jeg skal se på både i det akademiske miljøet og blant de utvalgte mediene.²

Den kvalitative metoden vil ha en hermeneutisk tilnærming til kildene som studeres, ved å se på målet, hensikten og motivene til aktørene som har skrevet tekstene. Gjennom dette vil jeg forsøke å tolke og forstå hva aktørene ønsker å formidle, samt intensjonene bak dette. Ved å benytte en slik tilnærming vil ikke bare den språklige betydningen være viktig, men også tolkningen av det bakenforliggende og skjulte i det aktørene ønsker å formidle.³

En av utfordringene når man skal ilegge en tekst mening, er å forholde seg objektivt til materialet man studere. Man går alltid til et materiale med fordommer, og man har også en tendens til å bestemme seg for hva man ønsker å finne. Likevel er disse fordommene også en

¹ Grønmo, «Kvalitativ metode», 03.11.2020.

² Ibid.

³ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en 'gang var* (Oslo: Universitetsforlaget, 2000), 122.

betingelse for forståelse. Derfor er det viktig å være oppmerksom på fordommene man har i møte med materiale man studerer.⁴ I møte med et såpass omdiskutert tema som islamisme er det viktig å være bevisst på sin egen forutinntatthet, holdninger og fordommer, for å holde seg mest mulig objektiv til materialet man studerer.

Komparativ metode:

I denne oppgaven vil den komparative metoden være svært nyttig når jeg skal svare på problemstillingen denne oppgaven stiller. Jürgen Kücka skriver i sin artikkel «Comparison and Beyond» at det er vanskelig å avvise bruk av komparativ metode i en historisk tilnærming. Metoden brukes både for avklaring og identifisering av likheter og ulikheter, samt forklaring av prosessene rundt de ulike historiske hendelsene.⁵ I min oppgave vil en komparativ metode være fruktbart for å fremheve likheter og ulikheter innad i forskningsdebatten, og mellom de to utvalgte mediene Aftenposten og Klassekampen. En komparativ metode er også nyttig når man skal se på utvikling over tid for å identifisere hvordan ulike aktører utvikler seg i forhold til hverandre. Helt til slutt vil en komparasjon av disse være fruktbar for å se på hvordan forholdet mellom forståelsen er i de to ulike delene av den norske offentligheten.

Kvantitativ analyse

Denne oppgaven vil også benytte seg av en kvantitativ metode for å fremstille mengden av dekning i de ulike mediene, og det vil bli belyst hvor mye Aftenposten og Klassekampen dekker ulike temaer. Det vil også bli poengtert hvor mange treff ulike søkeord får i forbindelse med utvalgt tematikk for å illustrere forskjell i dekningen. Gjennom denne oppgaven benytter jeg meg av 170 trykte avisartikler i de to mediene, noe som også gjør dette til en kvantitativ analyse.

Kilder

For å besvare første del av problemstillingen vil jeg som tidligere nevnt hovedsakelig benytte meg av relevant forskningslitteratur fra 2005-2020, hvor et utvalg forskere fra den akademiske debatten har skrevet om islamisme, og hva begrepet innebærer. Jeg vil også benytte meg av diverse vitenskapelige artikler for å belyse flere aspekter rundt fenomenet. Det

⁴ Myhre, *En introduksjon til grunnlagsproblemer* (Oslo: Pax forlag: 2014), 25.

⁵ Kücka, «Comparison and Beyond», 39.

vil også bli brukt noe litteratur fra utvalgte aviser for å belyse debatten som har pågått i det akademiske forskningsmiljøet rundt islamisme.

I andre del av denne oppgaven vil jeg hovedsakelig benytte meg av artikler fra de trykte utgavene av Klassekampen og Aftenposten, men også annen relevant litteratur som omhandler islamisme og islamister. Det vil også bli brukt supplerende litteratur for å belyse diverse temaer i en historisk kontekst.

Knut Kjeldstadli skriver at aviser og tidsskrifter er uvurderlige kilder som kan brukes til mange formål:⁶ «Her kan man komme på sporet av interessante politiske saker, til å følge utviklingen av dem og til å finne realopplysninger – og holdninger».⁷ I denne oppgaven vil slike kilder være nyttige for å tolke holdninger og meninger, samt se på hvordan disse utvikler seg over tid.

Representativitet

De to mest brukte forskerne i første del av oppgaven, som også presenterer hver sin motpol i den norske islamismedebatten er Øystein Sørensen og Bjørn Olav Utvik. Øystein Sørensen, som også er min veileder på denne masteroppgaven er professor i historie ved Universitetet i Oslo.⁸ Bjørn Olav Utvik er professor i Midtøstenstudier, og er instituttleder for institutt for kulturstudier og orientalske språk ved Universitetet i Oslo.⁹ Som sagt skal den første delen av oppgaven å se på hvordan islamisme som begrep har blitt diskutert og forstått i forskningsdebatten i Norge, samt en sammenligning av forskernes syn. Siden en av de viktigste aktørene i den denne delen av oppgaven er min veileder, vil det være viktig at jeg forholder meg så objektiv som mulig til stoffet, da jeg har kjennskap til denne personen på en annen måte enn de resterende aktørene. Mitt mål med denne delen av oppgaven ikke å gi noe fasitsvar på hva islamisme er, eller hvilke definisjoner som er riktige, men prøve å forstå og formidle de ulike forskernes syn. Deretter vil jeg se disse opp mot hverandre for å finne likheter og ulikheter i en komparativ fremstilling, og se etter utvikling over tid.

I den andre delen av oppgaven benytter jeg meg som sagt både av Klassekampen og Aftenposten, som begge er norske dagsaviser i Oslo. Aftenposten ble grunnlagt i 1860, og er

⁶ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var* (Oslo: Universitetsforlaget, 2000), 165.

⁷ Ibid, 165.

⁸ Det humanistiske fakultet, «Øystein Sørensen».

⁹ Det humanistiske fakultet, «Bjørn Olav Utvik».

Norges største dagsavis målt i opplag. Avisen var til å begynne med et upolitisk nyhets- og annonseblad, men fikk fra 1880 et mer konservativt preg avisen har beholdt. Aftenposten karakteriseres gjerne som en uavhengig konservativ avis.¹⁰

Klassekampen er en noe yngre avis som ble grunnlagt i 1969, og har et bredt eierskap med partiet Rødt, Fagforbundet og Industri og energi som store eiere.¹¹ Avisen omtaler seg selv som venstresidas dagsavis. Ansvarlig redaktør i Klassekampen Mari Skurdal skriver at avisen springer ut av den sosialistiske bevegelsen, og at det er i denne tradisjonen de hører hjemme, også i dag.¹² Om Klassekampen skriver hun at: «Vi inngår i en radikal, demokratisk, folkelig norsk tradisjon, med hjerte for samhold og fellesskap og skepsis mot markedets logikker. Vi har også engasjement for de store eksistensielle spørsmålene».¹³

Da Aftenposten er en konservativ avis som ligger tettere opp mot høyresiden, mens Klassekampen befinner seg i den sosialistiske bevegelsen, er det interessant å se hvordan to såpass ulike aviser behandler islamisme i de utvalgte temaene denne oppgaven undersøker.

Når det gjelder avisene er det viktig å kunne vurdere representativiteten til de ulike mediens innlegg. En artikkel fra lederplass eller fra en ansvarlig redaktør har en helt annen meningsbæring for hva avisen mener, enn for eksempel en vanlig avisartikkel av en avisens journalister. Det som er aller minst representativt for avisen er kronikker og leserinnlegg, men kan belyse hvilke debatter avisene finner fruktbart å trykke. Enkelte ganger skriver også journalistene fra avisene egne kronikker, som vil være mer representative enn kronikker/leserinnlegg fra eksterne aktører. Jeg har forsøkt å benytte meg mest mulig av lederartiklene/ansvarlig redaktør- artikler fordi disse representerer avisens syn 100 prosent. Likevel er ikke dette alltid tilstrekkelig for å vise hvordan begreper omtales og forstås over lengre tid. Derfor benytter jeg meg også av avisenes egne artikler og kronikker for å kunne gi et mer sammensatt bilde, og for å kunne gi en mer fylldig fremstilling av avisens meninger.

¹⁰ Dahl, «Aftenposten».

¹¹ Brandal, «Klassekampen».

¹² Skurdal, «Klassekampens historie er full av kamper, men de viktigste står foran oss».

¹³ Ibid.

Rammer for undersøkelser og avgrensninger:

Som jeg har vært inne på vil denne masteroppgaven hovedsakelig benytte seg av litteratur i bokform og vitenskapelige artikler, med noen supplerende avisartikler i den første delen, og artikler fra Klassekampen og Aftenposten i oppgavens andre del.

Når det gjelder utvalg av litteratur til del en har jeg som tidligere nevnt benyttet meg av de publikasjonene jeg mener er mest representative for forskningsdebatten. Når man undersøker hva som er utgitt av bøker og vitenskapelige artikler som omtaler begrepet islamisme, har jeg valgt å benytte meg av relevant av litteratur som behandler og forklarer fenomenet. Disse publikasjonene er utgitt av anerkjente forskere på feltet, som har studert fenomenet og forsøkt å forklare hva islamisme er. Som nevnt tidligere har ikke denne delen av oppgaven noe klar tidsmessig avgrensning, men det meste av litteraturen er utgitt i tidsrommet 2005 til 2020, da forskningslitteratur utgis mer sporadisk enn avisartikler. Da mye av denne litteraturen er utgitt tett opp mot vår tid, vil også debatten kaste lys over dagens situasjon innen norsk akademia.

Som tidligere nevnt vil det være mediernes redaksjonelle innhold som er mest interessant å undersøke i oppgavens andre del. Den tidsmessige avgrensningen i andre del vil bli fra 2001-2015, i en periode hvor det rent historisk skjer store endringer i verden som omhandler islamisme. Da denne oppgaven inneholder to deler, har jeg måtte begrense sluttperioden for mediene til 2015. Jeg mener likevel dette sluttpunktet behandler temaer som også er aktuelle i dag. Kildemateriale i denne perioden er meget bredt, og jeg har derfor måtte velge ut det jeg i samråd med min veileder har funnet mest relevant å fokusere på.

Søkeordene jeg har benyttet meg mest av i denne oppgaven er islamism* OR islamist* ,og har brukt trunkering for å søke etter ord med flere eller ukjente endinger, slik at jeg ikke går glipp av noen treff. I et slik søk med bindeordet «OR» finner man treff der et av navnene finnes. Jeg har også måtte benytte meg av andre søkeord tilpasset hvert enkelt tema, for eksempel ved karikaturstriden for og kunne følge med på utviklingen rundt temaene jeg undersøker.

Metodiske utfordringer

I oppgavens første del vil det kunne bli utfordrende å sammenligne et såpass bredt fenomen hvor forskerne omtaler alt fra al-Qaida til Det muslimske Brorskap, og samtidig finne likheter og ulikheter ved forskernes definisjon av islamismebegrepet. Det kan også være utfordrende å velge de mest representative aktørene, da det er mange som forsker på dette feltet.

I oppgavens andre del har det vært utfordrende å dekke over et såpass langt tidsrom med så mange relevante temaer, og velge ut hvilke av disse jeg skal fokusere på. Det som vil være mest utfordrende er islamismens store spekter av ulikheter, som er vanskelig å behandle under et. Samtidig er det utfordrende å se en utvikling i bruken og forståelsen av islamisme, fordi såpass ulike temaer blir omtalt. Hadde man sett på utviklingen av en spesifikk bevegelse eller tematikk innenfor islamismen, hadde det muligens vært enklere å se en klar utvikling i mediernes omtale av denne. En slik fremstilling ville likevel vært noe mangelfull, fordi det sannsynligvis ville vært lange tidsrom hvor den enkelte bevegelse eller tematikk ikke hadde blitt omtalt i de aktuelle mediene.

En annen utfordring ved søkeordene islamisme og islamister, er at disse enkelte ganger beskrives som både fundamentalisme/fundamentalister og ekstremisme/ekstremister osv. Ved å bruke en søkefunksjon som nasjonalbiblioteket hvor man må gå gjennom enorme mengder stoff, har det vært viktig å passe på at man ikke overser relevant stoff som kan være nyttig til oppgaven. Likevel må man sette visse avgrensninger, og først og fremst benytte seg av stoffet man finner på de viktigste søkeordene. Grunnen til at jeg har benyttet meg av nasjonalbibliotekets hjemmesider som søkefunksjon er fordi Universitetet i Oslo ikke lenger har den samme avtalen med søkefunksjonen retriever, som er jeg i utgangspunktet ønsket å bruke. Det har vært noe mer tidsmessig krevende og utfordrende å bruke nasjonalbibliotekets sider fordi denne tjenesten ikke er like spesifikk som Retriever, men har likevel fungert greit til sitt formål.

1.3 Tidligere forskning

I dette kapitlet skal jeg se på hva forskerne hvordan forskningslitteraturen har sett på islamisme i norsk akademisk debatt og media.

Ole Fossheim skrev i 2018 en masteroppgave som tar for seg deknningen av muslimer og islam i Aftenposten og Human Right Service (HRS) fra 2001-2017, med hovedvekt på perioden etter 2006. Masteroppgaven konkluderer med Aftenposten ønsker å vise muslimer som en del av det norske multikulturelle samfunnet, ved å forsøke å motvirke stigmatisering av denne minoriteten i Norge. HRS forholder seg derimot til sin egen agenda til islam og muslimer, og

deler islam i «Mekka-islam» og «Medina-islam», hvor sistnevnte er den totalitære politiske ideologien som ligger bak islamismen, og står som en trussel mot det vestlige samfunnet.¹⁴

En rapport utgitt av Pew Research Center fra 16. juli 2015 viser at frykten for islamsk ekstremisme har vokst både i vesten, men også i muslimske land. Undersøkelsen viser at de vestlige nasjonene er mer bekymret for islamsk ekstremisme, enn landene med muslimsk befolkning. I både USA, Frankrike, Spania, Storbritannia var over halvparten av deltakerne veldig bekymret for islamsk ekstremisme.¹⁵ I boken *I Gråsonen: Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge* fra 2016 skriver sosialantropologen Viggo Vestel som peker på en bølge av medieoppslag av unge muslimer som gjennomgår «radikalisering». Spesielt spekuleres det rundt unge muslimer som man antar har sluttet seg til grupperinger som IS, eller de som har reist til Syria for å delta i humanitært arbeid under borgerkrigen. Vestel forteller at informanter fra innsiden av det islamistiske miljøet opplever at media bidrar til å forverre situasjonen i de radikale miljøene.¹⁶

Samtidig kritiserer informantene sterkt medias rolle, både ved at det gis inntrykk av at denne bølgen er større enn den er – at den i noen grad skaper «storm i et vannglass» – men også at tendensen til å søke mot ytterliggående løsninger og identiteter kan forstås som en form for motstand mot dette negative presset i ulike offentligheter, og at mediene på denne måten er med på å støtte opp under og forsterke radikalisering.¹⁷

Journalist og forfatter Lars Akerhaug mener journalister og intellektuelle er preget av stereotype forestillinger om hva islam er, hvor man ikke ser nyansene i merkelappene moderat og ekstrem islam. Han mener at for mange er det til og med vanskelig å se forskjell på islam og islamisme. Akerhaug mener islamkritikk er legitimt i norsk offentlighet, men peker på at det også finnes mye dårlig islamkritikk, og nevner nettstedene Document.no og Human Right Service, som har brakt frem holdninger om at alt som er galt i muslimske miljøer kan spores tilbake til islam som religion.¹⁸

En slik form for islamkritikk hopper bukk over sosiale og politiske forklaringer, men ikke minst at alle religiøse tekster til enhver tid vil være gjenstand for tolking, også av dem som sier at tekstene ikke må tolkes, men forstås bokstavelig. Bokstavtro muslimer støtter seg imidlertid til en rekke tolkninger foretatt i de første århundrene etter profeten Muhammeds levetid og velger å se vekk fra andre, mer

¹⁴ Fossheim, «Sammendrag».

¹⁵ Poushter, «Extremism Concerns Growing in The West and Predominantly Muslim Countries», 2,3,11.

¹⁶ Vestel, *I gråsonen* (Oslo:Universitetsforlaget: 2016), 116.

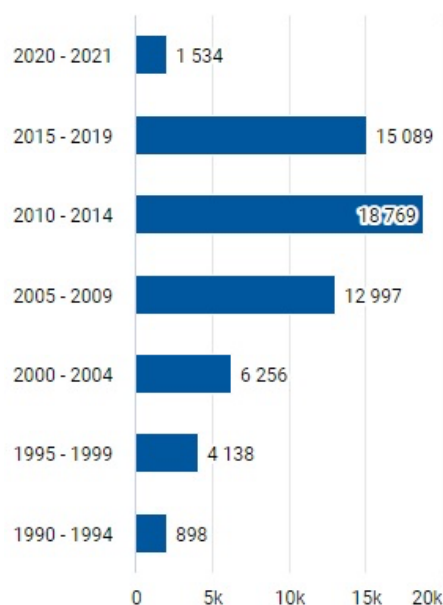
¹⁷ Vestel, *I gråsonen* (Oslo:Universitetsforlaget: 2016), 116.

¹⁸ Akerhaug, «Debatt med silkehansker», 399.

moderne tolkninger. Ved å insistere på at det er islam, ikke islamtolkningen, som er problemet, går islamkritikerne i en felle, for da bekreftes samtidig virkelighetsoppfatningen til de bokstavtro om at de vantro uansett aldri kommer til å akseptere dem.¹⁹

Akerhaug ser det som naturlig å anta at journalister og intellektuelle er preget av denne polariseringen, hvor man enten godtar islamkritikernes argumenter eller avviser dem. I denne sammenhengen mener han at den formen for islam disse kritikerne representerer, har lite med islam å gjøre, da moderat islam er noe helt annet.²⁰

Professor i medievitenskap Knut Lundeby har gjennom et omfattende forskningsprosjekt kommet frem til at norske medier har en uforholdsmessig stor og skjev dekning av islam, noe som bidrar til fremmedfrykt. Funnene i forskningsprosjektet viser at medieoppslagene i stor grad handler om konflikt, krig og vold.²¹ For å undersøke om det har vært noen økning i islamisme, tok jeg et søk på nasjonalbibliotekets hjemmesider i norske papiraviser fra 1990 frem til i dag. Ut fra denne grafen ser man en markant økning i treff på islamism* OR islamist* i norske papiraviser fra 1990 og frem til 2014. Deretter seg vi en gradvis nedgang frem til i dag.²²

¹⁹ Ibid, 399.

²⁰ Ibid, 399.

²¹ Wanounou, «Mediene bidrar til islamfrykt».

²² Nasjonalbiblioteket «Treffer i aviser».

Terje Tvedt er en av forskerne som stiller seg svært kritisk til norsk offentlighet, akademikere og intellektuelles naivitet når det kommer til trusselen, særlig fra det han kaller den muslimske fundamentalismen. Han mener norsk offentlighet står uten et klart lederskap for å håndtere trusselen fra islamisme og terrorisme. I Tvedts fremstilling gjennom sin bokutgivelse *Norske tenkemåter* fra 2016 forstår ikke disse aktørene verken utfordringene når det kommer til muslimske fundamentalismen, eller hva den representerer i dagens verden. Ifølge Tvedt er det umulig å forstå at den øvrige verden ikke deler norske synspunkter og verdier og uttaler at:²³ «Denne tradisjonen har vist seg ute av stand til å innse at det finnes personer og organisasjoner som faktisk og på prinsipielt grunnlag er mot både menneskerettigheter og modernitet».²⁴ Tvedt mener naiviteten blant norske akademikere og intellektuelle skaper en tro på at man gjennom dialog kan forenes om de samme grunnleggende demokratiske verdiene. Han mener at i troen på at alle med tiden vil omfavne et vestlig levesett, tolerere man det en selv ikke ville akseptert i sin egen kultur. I hans syn ser ikke liberale intellektuelle alvorret i den totalitære utfordringen islamsk fundamentalisme representerer dag, og trekke frem den norske forklaringsmodellen i lys av hendelsene 11. september 2001. I en slik verdensforståelse ender bestemte grupper opp som fundamentalister på grunn av vestens arroganse, eller som et resultat av norsk intoleranse.²⁵

Terje Tvedt gav også ut boken *Det internasjonale gjennombruddet: Fra ettpartistat til flerkulturell stat* i 2017. Boken tar blant annet for seg de fire avisene Aftenposten, Klassekampen, Vårt Land og Morgenbladets dekning av muslimer, islam og islamisme gjennom lederartikler fra 11. september 2001 til 1 november 2015. Om Klassekampen skriver Tvedt at:

En gjennomgang av Klassekampens 76 ledere om islam i perioden viser at avisen presenterte en fortolkning av forholdet mellom islam, islamisme og terrorisme som på vesentlige områder var i samsvar med perspektivet i Vårt Land og Morgenbladet. Om det finnes en forskjell, var det at Klassekampen gjentatte ganger direkte kritiserte dem som var opptatt av islamismen som en trussel mot det norske samfunnet, fordi de dermed ble ansvarlige for å skape stereotypier og fiendebilder og rasisme.²⁶

Om Aftenposten skriver han at etter å ha gjennomgått avisens 110 artikler i perioden, har avisen mange av de samme trekkene som de andre avisene han har undersøkt, men at de gjennomgående er mer uklare. Tvedt mener et gjennomgående trekk hos lederne i alle avisene

²³ Tvedt, *Norske tenkemåter*, (Oslo: Aschehoug & Co: 2018), 43.

²⁴ Ibid, 43.

²⁵ Ibid, 44-45.

²⁶ Tvedt, *Det internasjonale gjennombruddet* (Oslo: Dreyers Forlag: 2017) 193.

er en bemerkelsesverdig tilbakeholdenhet når det gjelder på knytte islamisme til terrorisme og islamisme til islam. Han mener avisene er for opptatt av å ikke forsterke skillelinjene mellom vesten og islam, og at de bevisst bruk av stereotyper og fiendebilder i denne sammenhengen.²⁷

²⁷ Ibid, 197-198.

2.1 Islamismens opphav og fremvekst

Jeg vil begynne med å se på islamismens opphav og fremvekst for å forstå bakgrunnen til fenomenet vi skal se på. Opp mot tiårene frem mot den arabiske våren som for alvor startet i 2011, var islamismen den dominerende kraften i det sivile samfunnet over hele Midtøsten. Skolelæreren Hasan al-Banna stiftet sammen med noen få medarbeidere en ny organisasjon i 1928 under navnet Forbundet av muslimske brødre, på norsk kjent som Det muslimske brorskap. Organisasjonen omtales gjerne som den første moderne islamistiske organisasjonen.²⁸ Man finner utgangspunktet for bevegelsen i det sunni-muslimske Egypt. Her jobbet brødrene for å bedre levekårene til befolkningen ved å bygge skoler, sykehus og moskeer, samt sette i gang industri og drive forretningsvirksomhet.²⁹

Det arabiske slagordet al-*isla din wa-dawla* betyr at islam både er stat og religion, et sentralt premiss for islamsk ideologi fra begynnelsen av 1920-tallet. Dette har lagt grunnlaget for at islamistene mener at islam både er religion og stat, det vil si at islam skal strukturere både samfunnet og staten. Det moderne samfunnet vokste gradvis frem fra 1800-tallet i store deler av den arabiske verden, hvor man opplevde både politisk og kulturelt press fra Europa. Islamistene ønsket å styrke den islamske karakteren, og modernisere samfunnet ved å gå til kildene. Disse var Koranen og fortellingen om det tidligere muslimske samfunnet på den arabiske halvøy. Ved å bruke kildene mente islamistene at man kunne bygge et harmonisk og religiøst samfunn. Man ønsket å gjenopprette idealsamfunnet tilpasset en moderne kontekst, den verden som fantes før den islamske verden ble overkjørt av Vesten.³⁰

Mange vil beskrive islamismens store politiske gjennombrudd ved Khomeinis revolusjon og maktovertakelse i Iran 1979.³¹ Islamistene kom da til makten etter å ha forblitt en radikal protestbevegelse i nesten 50 år i opposisjon til sine respektive nasjonale regimer.³² Midtøstenforskerne Jacob Høigilt og Kjetil Selvik beskriver hendelsen som helt avgjørende for hva som satte fart i forskningen innen islamisme. Man fikk endelig et konkret grunnlag å forholde seg til, noe som har bidratt til at islamismeforskningen har blitt preget av en politisk tilnærming.³³ Religionshistoriker Kari Vogt beskriver revolusjonen som den første og mest

²⁸ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 89, 92.

²⁹ Vogt, *Hva er ISLAM* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 115.

³⁰ Høigilt og Selvik, «Hva er islamisme?», 9-10.

³¹ Sørensen, «Islamisme, islam og totalitarisme», 19.

³² Mozaffari, «Islamismens fremvekst», 46.

³³ Høigilt og Selvik, «Hva er islamisme?», 10.

dramatiske demonstrasjonen av hvilken kraft som lå i islam.³⁴ «I hele den muslimske verden ble revolusjonen hilst med begeistring og inspirerte islamistiske grupper og partier fra Marokko til Malaysia».³⁵

Midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik mener imidlertid at revolusjonen har fått ufortjent mye av æren for det store oppsvinget i sosialt og religiøst engasjement, som har preget regionen fram til i dag. I stedet for å se kun til revolusjonen, mener han vi må rette blikket til de tidlige 1970-årene. Utvik ser hendelsesforløpet frem mot 1979 som et resultat av en revitalisering av religionen, hvor vekkelser særlig fant sted blant studenter og ungdommer. I Egypt gjorde president Nassers arvtaker fra 1970, Anwar Sadat, et populistisk forsøk på å styrke sin popularitet. Dørene for høyere utdanning ble satt på vidt gap, hvor ungdommer fra sosiale lag over hele landet kom strømmende. Det vokste deretter frem islamske sammenslutninger som i løpet av få år ble dominerende blant studentene. Framveksten av en islamsk studentbevegelse i 1970-årene var et internasjonalt fenomen, og gikk på tvers mellom sjia- og sunni-islam. Enkelte av disse bevegelsene knyttet seg til Det muslimske brorskap eller andre etablerte islamistiske bevegelser. Utvik nevner flere faktorer som forklarer det islamistiske oppsvinget blant studentene hvis man ser på langsiktige og strukturelle årsaker:³⁶

1970-årene var på verdensbasis kjennetegnet av omfattende radikale bevegelser blant studenter på universiteter og høyskoler. En underliggende faktor var at høyere utdanning var blitt åpnet for mange fler enn før, i takt med gode økonomiske konjunkturer etter 2. verdenskrig og det moderniserende samfunnets stadig større behov for utdannet arbeidskraft. Dette førte store grupper ungdom fra lavere middelklasse og til dels fra arbeidsklasse og bondestand inn på universitetet.³⁷

Alt dette førte til konsekvenser som skapte grobunn for misnøye og opprør. De lavere klassene møtte en kultur de ikke kjente, og man måtte legge sin egen bakgrunn til side om man skulle oppnå status og avansere. I tillegg ble verken utdanningsressursene, eller tilbud om bolig og velferdstjenester raskt nok utbygd til å holde tritt med studenttallet. I motsetning til det marxistisk inspirerte studentopprøret på verdensbasis, var det nå islamismen som skulle komme til å dominere studentbevegelsen i Midtøsten.³⁸

³⁴ Vogt, *Islams hus* (Trondheim: Cappelens Forlag AS, 1993), 206.

³⁵ Ibid, 206.

³⁶ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 89-90.

³⁷ Ibid, 90.

³⁸ Ibid, 90.

2.2 Skillelinjer i islamismen

Enkelte vil hevde at skillet mellom voldelige og ikke-voldelige islamister er svært avgjørende når de skal definere hva islamisme er. En av de viktigste representantene for islamismen som en positiv og ikke-voldelig samfunnskraft er professor og midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik. I sin tolkning skiller han mellom voldelige, revolusjonære grupper og fredelige reformister. I tillegg trekker han en grov linje mellom ikhwan-tendensen og salafi-tendensen, som representerer to hovedstrømninger i islamismen. Ikhwan er oppkalt etter det arabiske navnet på Det muslimske brorskap, Jama`at al ikhwan al-muslimin som er en moderne orientert retning, mens salafi-tendensen er mer tradisjonalistisk. Ikhwan tendensen legger vekt på å sette den muslimske verden i bedre stand til å ta igjen vestens økonomiske og teknologiske fremskritt, samt innsats for en sosial og politisk utvikling. Salafi-tendensen er derimot mer konservativ og til tider reaksjonær knyttet til førmoderne reformtenkning. Det er imidlertid Ikhwan tendensen Utvik mener er mest representativ når man skal forklare hva islamismen er.³⁹

I artikkelen «Hva er islamisme?» fra 2008 påpeker Midtøstenforskerne Jacob Høigilt og Kjetil Selvik at en inndeling mellom voldelig og ikke voldelig-islamisme er fruktbart, men at det ikke- voldelige aspektet er underkommunisert blant forskere:⁴⁰ «Det vanligste bildet av islamisten i forskningsverden er regimemotstanderen som hudfletter herskerens korrupsjon, maktmisbruk og allianse med vestlige stormakter, og krever styresett i samsvar med islam».⁴¹ I artikkelen beskrives imidlertid islamismen først og fremst som en ikke-voldelig bevegelse i Midtøsten. Det pekes på at noe av det problematiske ved å forklare fenomenet er de mange bevegelsene som faller inn under begrepet, og spennet mellom disse:⁴²

Alle først må vi avgrense og definere fenomenet vi snakker om, siden islamisme er et begrep som blir brukt av alt fra akademikere som Tariq Ramadan, via fredelige politiske organisasjoner til terrorister som Osama bin Laden. Det er mange forskjeller mellom ideologiene i al-Qaida og lederne i Muslimbrødrene, og det er vanskelig å behandle så ulike størrelser under ett.⁴³

Professor ved Forsvarets forskningsinstitutt Brynjar Lia mener det er viktig å huske at de ulike islamistiske grupperingene ikke har en felles enighet rundt hva som er viktig å vektlegge med tanke på islamsk lovgivning i praksis, hvordan den islamske staten skal se ut, eller hvor

³⁹Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 56.

⁴⁰ Høigilt og Selvik, «Hva er islamisme?», 14.

⁴¹ Ibid, 14.

⁴² Ibid, 9,14.

⁴³ Høigilt og Selvik, «Hva er islamisme», 9.

bokstavtro man skal være i tolkningen av Koranen. Han mener det er viktig å huske at mange av dagens islamister har et ønske om en sivil/sekulær stat bygd på demokratiske prinsipper og islamske tradisjoner. Det finnes også bevegelser som i mindre grad ønsker demokrati som styreform, uten at de nødvendigvis benytter seg av politisk vold og terrorisme. Lia mener det er relativt få islamister vi kan beskrive som ekstreme eller militante. De ekstreme bevegelsene kjennetegnes ved total avvisning av demokratiske styreformer fordi disse er menneskeskapte og ikke gitt av Gud.⁴⁴ «Ekstreme islamister har ofte en tendens til å overdrive hva man kan lese direkte ut av Koranen og Profetens tradisjoner når det gjelder lover, og de plukker gjerne ut enkeltsitater uten å ta hensyn til den omfattende islamske litteraturen om hvordan tekstene skal forstås og fortolkes».⁴⁵

Et annet aspekt som har fått stor oppmerksomhet, spesielt etter 11. september 2001 er terrorisme knyttet til islamisme. Hvis vi ser på virkemiddelet terror, er dette ifølge midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik kun en liten del av islamismen, hvor slike handlinger på generell basis blir fordømt av de fleste islamister.⁴⁶ Det finnes i dag ingen allment akseptert definisjon av terrorisme, men man kan likevel ta utgangspunkt i norsk lovgivnings definisjon⁴⁷: «Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål»⁴⁸

Sjefsforsker ved forsvarrets forskningsinstitutt Thomas Hegghammer skriver at terroraksjonene de siste årene har ført til et sterkt fokus på radikal islamisme og trusselen islamistiske terrorgrupper representerer. Disse deler oppfatningen av at løsningen til alle deres politiske og militære utfordringer ligger i en tolkning av islam som vektlegger «kamp på Guds vei», hvor målet er opprettelsen av en islamsk stat. Disse bevegelsene har imidlertid ulikt syn på hva som er den mest påtrengende politiske utfordringen, og disse har utviklet seg i ulike retninger i løpet av de siste 30 årene. Hegghammer deler de islamistiske terrorgruppene i tre hovedtyper ut fra hva den umiddelbare kampen dreier seg om: nasjonalistiske/separatistiske grupper, sosialrevolusjonære grupper og globale jihad grupper. Nasjonalistiske/separatistiske islamistgrupper kjemper om et spesifikt territorium som oppleves truet eller okkupert av en ytre fiende. Terrorismen som metode utgjør her bare en liten del av spekteret da

⁴⁴ Lia, «Islamistisk ekstremisme – en innføring», 95.

⁴⁵ Ibid, 95.

⁴⁶ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 55.

⁴⁷ Lia, Berg, Leerand og Stenersen, «Terrorisme».

⁴⁸ Ibid.

motstandsarbeidet kan inneholde alt fra sykehusdrift til geriljaføring. Eksempler på aktører i denne gruppen er den palestinske gruppen *Hamas* og den libanesiske gruppen *Hizbollah*. De sosiorevolusjonære islamistgruppene ønsker å innføre et mer islamsk styresett gjennom revolusjonær virksomhet. De benytter terrorisme som virkemiddel i en kamp om statsmakten i sine respektive muslimske land mot det de ser på som korrupte og despotiske statsledere. Man finner disse gruppene i de fleste muslimske land, men de er ofte små og svake.

Hegghammer påpeker at den viktigste forandringen de senere årene er framveksten av globale jihad-grupper som ønsker å ramme vestlige interesser. Disse kan ramme når som helst, hvor som helst og så hardt mulig. De globale jihadistene ble skapt i Al-Qaidas treningsleirer i Afghanistan, og påvirket også svært mange andre islamistiske terrorgrupper.⁴⁹ Man ser også militant jihadisme hos Al-Qaidas utbrytergruppe Den islamske staten (IS). Brynjar Lia påpeker det er store forskjeller på politisk islamisme som inneholder parlamentariske politiske partier og jihadistgrupper som betegner ekstreme og voldelige terrorgrupper, hvor voldelig kamp med alle virkemidler den eneste løsning fordi islam er under angrep.⁵⁰

Professor Øystein Sørensen er en av representantene innen retningen som ser islamismen som en totalitær bevegelse som truer demokratiske verdier. Ser man til ikke-voldelige varianter av islamisme mener han at disse foretrekker en mer langsiktig strategi for å nå målet. Disse vil også kunne ha hensiktsmessighetsforhold til bruk av vold, det vil si at man forbeholder seg retten til voldsbruk i fremtiden om det skulle være nødvendig. Han påpeker at det også finnes store grupper som deler de grunnleggende verdiene til jihadister, men som foretrekker en ikke-voldelig strategi.⁵¹ Ut fra et slikt perspektiv er ikke en bevegelse nødvendigvis mer moderat fordi den bruker ikke-voldelige strategier da målet ofte er det samme som hos en voldelig bevegelse. Strategien for slike ikke-voldelige grupper kan være bevisst tilbakeholdenhet, kompromisser eller midlertidige allianser med ikke islamske grupper.⁵² Videre peker Sørensen på at dette vil gjøre at ekstremistbegrepet ofte reserveres til de aktørene som benytter seg av vold her og nå. Faren med dette er at likhetstrekkene mellom grupper og personer som deler de samme kjerneverdiene viskes ut:⁵³ «Det er fullt mulig å dele islamister inn i «moderate» og «ekstreme». Hvis kriteriet for en moderat islamistisk posisjon imidlertid ikke er

⁴⁹ Hegghammer, «En oversikt over islamistiske terroristgrupper», 22-24, 50-51.

⁵⁰ Lia, «Islamistisk ekstremisme – en innføring», 97.

⁵¹ Sørensen, «Islamisme, islam og totalitarisme», 18, 28.

⁵² Sørensen, Brandal, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag), 278.

⁵³ Sørensen, «Islamisme, islam og totalitarisme», 22.

annet enn at man avstår fra å bruke vold her og nå, legger man listen for å bli klassifisert som moderat ganske så lavt». ⁵⁴

⁵⁴ Ibid, 22.

3.1 Islamisme som ideologi

Søker man på ordet «islamisme» i store norske leksikon beskrives islamisme som en politisk ideologi som vil prege samfunnet med islamistiske verdier.⁵⁵ Dette er et syn de fleste norske forskere deler, men ikke alle er enig i hva dette innebærer i praksis, eller i hvor stor grad islamismen er politisk. Som vi skal se mener enkelte at det å karakterisere islamisme som et ensidig politisk fenomen er problematisk. Enkelte forskere ser også på islamismen som totalitær, mens andre er svært uenige i et slikt standpunkt. Dette er synspunkter vi skal se nærmere på i det følgende kapittelet.

3.2 Politisk islam

Man ser stadig oftere at politikere og beslutningsdeltakere bruker referanser til islam for å øke sin legitimitet og innflytelse. Midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik påpeker at religionen islam har blitt stadig mer fremtredende i politisk debatt gjennom de siste tiårene, ikke minst gjennom trykket fra de islamistiske bevegelsene. Ifølge Utvik foregår den politiske mobiliseringen av religionen langs to hovedlinjer hvor sistnevnte er grunntanken som definerer det vi kaller islamisme:⁵⁶ «For det første blir islam aktivt anvendt for å gi en religiøs legitimering av regimer og regimers politikk. For det andre fremmer breie bevegelser i det sivile samfunn tanken om at islam har et spesifikt sosialt og politisk budskap som må være rettesnor for å bygge opp et godt samfunn».⁵⁷

Professor Brynjar Lia beskriver islamisme som en samlebetegnelse for flere politiske ideologier, det vil si at det finnes mange typer islamister. Lia mener de fleste islamister ønsker å endre det politiske systemet innenfra med politiske virkemidler, og mener de fleste verken er revolusjonære eller tilhengere av voldsbruk. Denne delen av islamismen vil ifølge Lia forsøke å endre samfunnet nedenifra gjennom omfattende religiøst og sosialt arbeid:⁵⁸ «Islamisme er altså en type politisk ideologi, og et vanlig kjennetegn på islamisme er at dette handler om organiserte bevegelser som arbeider for å innføre islamsk lovgivning og etablere islamske stater».⁵⁹

Religionshistoriker Kari Vogt benytter seg av begrepet politisk islam som en annen betegnelse for islamisme. Hun skriver at fellestrekk for slike bevegelser er at de er politiske,

⁵⁵ Vogt, «islamisme», 09.10.2014.

⁵⁶ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 18-19.

⁵⁷ *Ibid*, 19.

⁵⁸ Lia, «Islamistisk ekstremisme – en innføring», 94.

⁵⁹ *Ibid*, 94.

og at samfunnsbygging er et overordnet mål. Tanken om staten begrunnes gjennom gruppens egen skrifttolkning, hvor hensikten er å rense eller reformere islam for å få frem det opprinnelige og autentiske.⁶⁰ Man kan si at politisk islam dekker et bredt spekter av grupper, bevegelser og organisasjoner med ulike tilnærminger og strategier for å nå politiske mål, men at de har noen karakteristikk til felles:⁶¹ «Karakteristisk for politisk islam eller islamisme er for det første tanken om «den islamske staten»- en stat hvor sharia, islamsk lov, legges til grunn for alt politisk, sosialt og kulturelt liv. For det andre dominerer en skarp kritikk av Vestens politiske og kulturelle dominans og av den økonomiske verden».⁶²

Midtøstenforskerne Jacob Høigilt og Kjetil Selvik ser derimot det å definere islamismen som et ensidig politisk fenomen som problematisk. For å underbygge dette trekkes det fram at islamistene i møte med kolonistyre, først og fremst ville beholde retten til å definere et moderne samfunn ut fra det de så på som den islamske sivilisasjonens egne premisser. Ifølge Høigilt og Selvik var det ikke slik at de kulturelle og sosiale aspektene ved islamisme vokste fram som et resultat av politisk islam, men sammen med den politiske aktivismen. Derfor mener de at det blir kunstig å betrakte islamisme kun som en politisk ideologi, og skriver at:⁶³ «En løsning på dette spørsmålet er å tenke seg en islamistisk diskursorden som innbefatter både lekmannsaktiviteter, politiske partier, apolitiske partier, apolitiske predikanter og religiøse lærde som har varierende grad av politisk nedslagskraft i ulike kontekster».⁶⁴

Høigilt og Selvik mener at den islamistiske diskursorden alltid vil være kulturkonservativ i tråd med sin opprinnelse som identitetspolarisering i møte med vestlig innflytelse, men ikke nødvendigvis totalitær og anti-demokratisk slik flere forskere hevder. De mener den imidlertid lar seg bruke i flere retninger og viser fleksibilitet. Dette kan man se for eksempel hos Muslimbrødrene, som kan veksle mellom ulike ideologier uten at de grunnleggende premissene for islamismen blir endret. Denne fleksibiliteten ser man ikke på det kulturelle området hvor islamister stort sett har forblitt kulturkonservative. Høigilt og Selvik uttrykker at poenget med en slik diskursanalyse er å utvide tolkningsrammen av islamisme, slik at man gir rom for uttrykkene man går glipp av ved kun å se på den klassisk-politiske tilnærmingen til fenomenet. Disse forskerne mener at hvis man ser på fellesnevneren for islamismen kan man se en konservativ holdning til Skriften, et ønske om islamsk autentisitet og en mytifisert

⁶⁰ Vogt, *HVA er islam* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 111,112.

⁶¹ Vogt, «Hva er politisk islam», 53.

⁶² Vogt, *Hva er ISLAM* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 113.

⁶³ Høigilt og Selvik, «Hva er islamisme?», 15.

⁶⁴ *Ibid*, 15.

versjon av islamsk historie, som sammen fører til en sterk polariseringsdiskurs. Dette er ikke bare i forhold til vesten, men også til de liberale strømninger i muslimske samfunn.⁶⁵

Professor Øystein Sørensen definerer islamismen som en politisk ideologi, basert på en tolkning av islam. Sørensen er en av forfatterne bak boken *Islamisme: Ideologi og trussel*, som springer ut av en konferanse på Litteraturhuset i Oslo mai 2015. Boken inneholder flere antologier med ulike problemstillinger knyttet til temaet. Konferanser var arrangert av Nettverk for studier av totalitarisme og demokrati (Nest), hvor konferansens tema var islamisme som ideologi og utfordring. For Sørensen er det viktig å skille mellom islam som religion og politisk bruk av religionen. Samtidig mener han det også er viktig å forstå sammenhengen mellom ideologien og religionen:⁶⁶ «Islam er en religion med et gudsbegrep, med hellige skrifter, teologiske funderte trosforestillinger og ritualer. Islamisme er en politisk ideologi i den forstand at den kan tilby et knippe mer eller mindre systematiske forestillinger om hvordan samfunnet i vid forstand bør styres og organiseres».⁶⁷

For Sørensen er det som gjør ideologien særegen, dens legitimering med islam. Han forklarer at gjennom islams hellige skrifter og islamske tradisjoner finner islamismen politiske løsninger, hvor et ideelt samfunn er basert på sharialover. Sørensen påpeker at selvforståelsen hos enhver islamist er at det ikke er noe skille mellom islam og islamisme:⁶⁸ «Religion er politikk, politikken er religion, eller i det minste en nødvendig følge av religionen».⁶⁹ Fra et slikt standpunkt vil islamistene hevde at deres tolkning av islam er den eneste gyldige. Sørensen trekker også frem at et av argumentene til hvorfor vi kan betrakte islamisme som en politisk ideologi er at den oppfører seg som en. Slik kan de politiske resonnementene og de politiske løsningene analyseres og vurderes, uten at man går inn på det religiøse aspektet.⁷⁰

Når det gjelder definisjon av begrepet islamisme ser Sørensen på ulike tilnærminger som kan synes fruktbare. Han argumenterer for en alternativ tilnærming hvor man reserverer begrepet for en politisk ideologi med visse kjerneverdier og -ideer. Argumentet for en slik snevrere

⁶⁵ Ibid, 16, 18.

⁶⁶ Sørensen, «Islamisme, islam og totalitarisme», 7, 9.

⁶⁷ Ibid, 15.

⁶⁸ Sørensen, Brandal, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers forlag: 2018), 277.

⁶⁹ Sørensen, «Islamisme, islam og totalitarisme», 16.

⁷⁰ Ibid, 15-17.

forståelse av islamisme, vil være å beskrive den som en idealtipe, med visse grunnleggende idéelementer:⁷¹

Islamisme er en politisk ideologi basert på en intolerant, puritansk og holistisk tolkning av islam. Den er antidemokratisk, antipluralistisk, antisekulær, antivestlig og anti «vantrø». (i alle sine forestillinger om hvem og hva som er vantrø). Dens mål er et rent og fullkomment islamsk samfunn med tilhørende statsmakt, styrt etter (en spesielt rigid tolkning av) gudommelige sharialover. Sharia kan oppfattes som et altomfattende lovverk, bindende også for politiske institusjoner, ikke bare for personlig moral.⁷²

I denne definisjonen av islamismen er det et overordnet mål om en ren islamsk stat, styrt av en streng og altomfattende tolkning av sharialover som nås ved hjelp av ulike virkemidler. Den forkaster vestlige sekulære verdier og bekjemper alle former den oppfatter som vantrø innflytelse over den muslimske verden. Den er også motstander av muslimer med en annen tolkning av islam.⁷³

3.3 Islamismen som totalitær ideologi

Den danske professoren Mehdi Mozaffari har også vært aktiv i den norske islamisme debatten, og er en av de viktigste representantene for en totalitær tilnærming til islamismebegrepet. Han definerer islamisme som en religiøs inspirert ideologi basert på en totalitaristisk tolkning av islam, hvor det endelige målet er verdensherredømme. Mozaffari påpeker at islamismen skiller seg spesielt ut fra andre totalitære regimer på bakgrunn av at det er en religiøst inspirert ideologi.⁷⁴ Gjennom sitt bidrag til boken *Islamisme: Ideologi og trussel* (2016) gir han en fremstilling av islamismens opphav og evolusjon i lys av europeiske og totalitære bevegelser.

Etter første verdenskrig så man at fire imperier plassert på omtrent samme kontinent falt. Fallet av det tyske, det østerrikskungske, det russiske og det osmanske imperiet gjorde det franske og det britiske imperiet betydelig svakere, noe som førte til en dyp krise i det nylig gjenforente Italia. Et utbredt uttrykk etter dette var at «fortryllesen var brutt», noe som førte til en fremvekst av ulike typer ekstremisme i Europa.⁷⁵ «Det er dette Hanna Arendt kaller «pan-bevegelser». Slik hun ser det, «(er) nazisme og bolsjevisme mer skyldig (henholdsvis) pan-germanisme og pan-slavisme enn noen annen ideologi eller politisk bevegelse».⁷⁶ I lys av dette vokste det også frem en pan-

⁷¹ Ibid, 17.

⁷² Ibid, 17.

⁷³ Ibid, 17-18.

⁷⁴ Mozaffari, *Islamism: A new totalitarianism* (Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2017), 267, 268.

⁷⁵ Mozaffari, «Islamismens fremvekst», 32, 35.

⁷⁶ Ibid, 35.

islamistisk bevegelse som fra slutten av det 19.århundret og utover ble oppfattet som helt essensiell for enhver islamistisk bevegelse. Den ble sett på som en nødvendig fase i prosessen mot å forene muslimer mot kolonistyrer hvor målet var å rekonstruere et nytt islamsk imperium.⁷⁷

I boken *Islamism a new totalitarianism* (2017) forklarer Mozaffari at forskjellene mellom de europeiske totalitarismene ikke er av vesentlig betydning, men at islamismen skiller seg ut fra disse fordi den er en religiøst inspirert ideologi.⁷⁸«The religious character of Islamism is not limited to symbols and rituals; it implies real and important consequences in the legitimization of power, the conduct of government, the loyalty of people, the methods of mobilization of the masses, and the definition of friends and enemies».⁷⁹ Islamismen omfatter i følge Mozaffari alle aspekter av livet hvor noen elementer av islam blir plukket opp og brukt som en ideologisk rettesnor. I motsetning til sekulære totalitære regimer som hevder å finne legitimitet i folket, finner islamismen legitimitet i en mytisk autoritet, *Allah*. Slik blir den islamistiske lederen en agent på *Allahs* vegne og kan slik unngå å ta ansvar for avgjørelsene som tas, for eksempel ved terrorisme hvor handlingene blir sett på som en religiøs plikt. Det forsvarer altså alle statlige avgjørelser.⁸⁰

Professor Øystein Sørensen deler også noe av synet til Mozaffari, og bruker han som eksempel i egen litteratur. For Sørensen er det et viktig poeng at ikke alle politiske bevegelser nødvendigvis trenger å forfekte absolutt alt i den idealtypiske definisjonen av ideologien, men at det finnes nyanser av dette. Det kan i tillegg være inspirasjon fra andre idestrømninger. Enkelte vil hevde at en rekke grupper og partier som Ennahda-partiet i Tunisia, AKP i Tyrkia og Det muslimske brorskap i Egypt, vanskelig kan kalles totalitære, og at dette begrepet kun er reservert til store europeiske ideologier, men ikke islamisme. Sørensen poeng er altså at politiske ideologier kan forfekte kjerneverdier i renkultur, men også i utvannede versjoner av islamistiske ideer, kombinert med ideelementer fra helt andre ideologiske tradisjoner. Når Sørensen da beskriver islamismen som totalitær vil det si at den har sentrale elementer i en totalitær tenkemåte.

For Sørensen er islamismen både revolusjonær og tilbakeskuende. Den er revolusjonær fordi den vil erstatte den eksisterende verdensorden med en ny, men er tilbakeskuende fordi den vil

⁷⁷ Ibid, 35.

⁷⁸ Mozaffari, *Islamism, a new totalitarianism* (Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2017), 267.

⁷⁹ Ibid, 268.

⁸⁰ Ibid, 272.

erstatte dagens verdensorden med idealsamfunnet under Muhammeds styre i Medina 622-632. Det er snakk om å lengte tilbake til en gullalder, en forestilt og idealisert fjern fortid. Ut fra denne betydningen kan islamismen beskrives som en totalitær ideologi, ut fra følgende punkter: For det første drømmer den om et rent og fullkomment samfunn. Man har videre en forestilling om en altomfattende sannhet, og at alle som er uenig i et slikt syn må bekjempes. Dette gjør ifølge Sørensen islamismen antipluralistisk. Den ønsker å kontrollere alle deler av folks liv og deres samfunn, til og med menneskets sinn. Til slutt finner man ideen om at ethvert virkemiddel, også vold rettfærdiggjøres, for å nå det endelige målet.⁸¹

Et annet bidrag i boken *Islamisme: Ideologi og trussel* er antologien «Den islamistiske sympatisør-sump – hvem er det vi er oppe imod» av professor Frederik Stjernfeldt ved Aalborg universitet i København. Stjernfeldt mener i likhet med Sørensen at islamisme er en politisk ideologi som vender seg direkte mot demokratiet og moderniteten. Han beskriver den som en ekstrem høyrebevegelse i form av at man ønsker en religiøst detaljstyrt stat uten politiske friheter. I likhet med Mozaffari og Sørensen ser han dette også som en totalitær bevegelse. Den utgjør slik den fjerde av mellomkrigstidens totalitarismer etter bolsjevisme, fascisme, nazisme.⁸² «De har alle det til felles, at de får innflytelse og utvikles i det tomrum der følger etter oppløsningen af de europæiske imperier med udgangen af 1. verdenskrig; Østrig-Ungarn, det tyske kejserrige, det russiske zarrige og det ottomanske imperium».⁸³ Felles for disse totalitære strømningene er at de vender seg mot demokratiene, som ifølge denne tankegangen er årsak til krigen. De lengter i stedet tilbake til fortiden hvor de imperiale forholdene dominerte. Stjernfeldt mener at for islamismen er demokrati i seg selv blasfemisk fordi det kun er Gud som kan vedta lover, ikke mennesket. Han mener islamismen er spesielt inspirert av fascismen, og forener den teokratiske tendensen i klassisk islam, med moderne teorier om total politisk styring av samfunnet. Ifølge Stjernfeldt skiller islamismen seg klart fra andre strømninger i islam ved å være skriftfundamentalistisk, og ved å hevde at det kun finnes en sann tolkning av Koranen og Hadith (nedskrevne fortellinger om profeten Muhammed). I dette synet baserer islamismen seg i tillegg på de mest voldelige deler av koranen og foretrekker de fire sunni-lovskoler, og den hardeste «hanbali» skolen.⁸⁴

⁸¹ Sørensen «Islamisme, islam og totalitarisme», 19, 22, 23.

⁸² Stjernfeldt «Den islamistiske sympatisør-sump – hvem er det vi er oppe imod?», 356, 358, 363, 367.

⁸³ Ibid, 356.

⁸⁴ Ibid, 357.

En annen sentral forsker, som også har pekt på det totalitære aspektet ved islamismen er Lars Gule. Etter at ekstremistiske islamister gikk til fysisk angrep på motstandere som ikke fulgte islamistenes moralske standard i Egypt og Tunisia under Den arabiske våren, spør Midtøstenforsker Lars Gule i et innlegg i Klassekampen om man ser konturene av det han betegner som islamofascisme, og beskriver fenomenet slik:⁸⁵

Å være kjennetegnet av kulturell så vel som politisk anti-liberale (og antiparlamentariske) holdninger, «lov og orden»-tenkning, kollektivism, og gullaldertro - altså forestillinger om at fortiden representerer en ideell storhet som skal gjenetableres i vår tid. Islamofascismen er også totalitær gjennom den politiske tolkningen av den absolutismen som ligger i alle åpenbaringsreligioner. Et slikt absolutt grunnlag, med referanser til hellige tekster – Koranen og hadith – gir grobunn for en totalitær politisk ideologi og praksis.⁸⁶

Gule uttaler at islamofascisme ikke er det samme som klassisk (europeisk) fascisme, men at den har sentrale likhetstrekk og overlappinger med den historiske fascismen vi kjenner. Han skriver at islamofascister har et ønske om å gjenskape et samlet islamsk kalifat som styreform for et trosfellesskap av muslimer.⁸⁷

3.4 Kritikk av islamismen som totalitær ideologi

I en anmeldelse av boken *Islamismen; Ideologi og trussel* (2016) i Aftenposten den 17. april 2016 kritiserer professor Brynjar Lia den totalitære tolkningen av islamismen i professor Øystein Sørensens antologi «Islamisme, islam og totalitarisme». Lia beskriver det som en «islamofascisme» tese som er like gammel som islamismen selv, et begrep som har fått brutal medfart i academia. Han mener en slik beskrivelse ikke stemmer, og peker på at valgdeltakelsen har vært en integrert del av islamismen helt fra starten. I denne sammenhengen blir den demokratiske utviklingen hos Det muslimske brorskap trukket frem som eksempel.⁸⁸ «For over 70 år siden mente islamismens moderbevegelse, Det muslimske brorskap (MB) i Egypt, at «vestlig konstitusjonalisme» var den politiske modellen som lå dem nærmest. Siden den gang har utviklingen stort sett gått i retning av større, snarere enn mindre, omfavelse av demokratisk praksis».⁸⁹

Lia kritiserer også Mozaffaris kapittel «Islamismens fremvekst» i samme anmeldelse i Aftenposten, og mener at det ikke finnes noe grunnlag i kildematerialet for å hevde at Det

⁸⁵ Gule, «Islamofascisme» 25.05.2012.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Gule, «Trusselen» 07.11.2013.

⁸⁸ Lia, «Polemisk og unyansert om islamisme», 17.04.2016.

⁸⁹ Ibid.

muslimske brorskap tok fascismen som modell, eller allierte seg med Nazistene.⁹⁰ I et tilsvaer i Aftenposten den 19. april 2016 skriver Mozaffari at Lia har gitt en feilaktig fremstilling av hans argumenter, og gaar sa langt at han hevder Lia viser manglene kunnskaper om historie, politikk og sosiologi.⁹¹

I motsetning til det Lia ser ut til a tro, handler ikke mitt kapittel om relasjonene mellom islamismen, fascismen og nazismen. Det handler om islamismens fremvekst etter første verdenskrig. Jeg har aldri sagt eller skrevet at islamismen var inspirert av nazismen, slik han hevder. Jeg sier heller ikke at islamistene allierte seg med nazistene.⁹²

Mozaffari mener Lia selv har gjort en slik kobling i sin bok om Det muslimske brorskapet, *The society of the Muslim Brothers in Egypt* (1999), hvor Lia skal ha skrevet om hvordan islamistene mottok pengestotte fra Tyskland i 1938-1939. Videre pastår han naermest at Lia naermest er betalt av det muslimske brorskap, og at han derfor har unnlatt a bruke hans bok som kildemateriale for egen litteratur:⁹³ «Det handler ikke minst om at boken er utgitt med Brorskapets velsignelse og endatil har et forord av Gammal al-Banna, broren til Hassan al-Banna, noe som etter mitt syn svekker dens faglige troverdighet».⁹⁴ Den 22. april 2016 kommer Lias tilsvaer til Mozaffari, hvor han fremhever at tesen om islamismens iboende totalitære karakter gaer oss blinde for utviklingen av demokratisk islamisme, og at denne siden ved islamismen er minst like viktig som fremveksten av jihad. Videre avviser han at Brorskapet var involvert i hans arbeid med boken slik Mozaffari hevder, og kommenterer forordet av Gamal-al-Banna slik:⁹⁵

Den na avdøde Gamal al-Banna skrev et kort forord til boken min pa forespørsel fordi han hadde gitt meg tilgang til kilder fra sitt private arkiv. Pa tross av sitt naere slektskap med Brorskapets grunnlegger var imidlertid han aldri medlem av organisasjonen. Tvert imot ble Gamal-al-Banna kjent som en kritiker av Brorskapet og en liberal islamsk tenker som utfordret sentrale trekk ved sunnimuslimsk ortodoksi.⁹⁶

Denne debatten illustrerer hvor uenige forskere som studerer islamisme kan vaere, og hvor totalt ulike oppfatninger man kan ha av det samme fenomenet ut fra hva man vektlegger i en slik fremstilling. Som vi har sett er Det muslimske Brorskap en omdiskutert bevegelse, og skal derfor behandles naermere i det følgende kapittelet.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Mozaffari, «Feilaktig fremstilling av islamismens historie», 19.04.2016.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Lia, «Islamisme og totalitarisme», 22.04.2016.

⁹⁶ Ibid.

4.1 Debatten rundt Det muslimske brorskap

Da Det muslimske brorskapet ble grunnlagt i Ismailiyya i mars 1928 startet historien for det mange forskere omtaler som politisk islam.⁹⁷ Budskapet lød: «Gud er vårt mål, profeten vår fører, Koranen vår lov, jihad vårt liv og martyriet vårt håp».⁹⁸

Midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik skriver at de fleste i dagens Egypt omtaler Brorskapet som fromme, rettskafne, ukorruperte og effektive. Han mener de også beskrives ærlige, samvittighetsfulle, hjelpsomme og troverdige.⁹⁹ Brorskapet skal ifølge Utvik helt fra starten av ha jobbet for å skape et alternativt velferdsapparat hvor staten hadde sviktet sine innbyggere, samt jobbe for å utjevne forskjellene mellom fattig og rik. Slik type virksomhet står ifølge Utvik sentralt i de islamistiske bevegelsene også i dag.¹⁰⁰ I et intervju med forskning.no fra 2006 uttaler han at det er typisk for vestlige medier, og til en viss grad også akademisk litteratur å se islamistisk aktivitet som et sykdomstrekk, og ikke hva de breie bevegelsene av islamister faktisk står for.¹⁰¹ «Ifølge Utvik får den vestlige allmennheten ofte ikke med seg at store islamistiske bevegelser som for eksempel Det muslimske brorskap står for en annen linje enn de kreftene som for eksempel står bak terroraksjoner mot vestlige mål»¹⁰²

Andre akademikere som ønsker å nyansere bildet av islamismen er blant andre sosialantropologen Sindre Bangstad og Midtøstenforsker Jacob Høigilt. I artikkelen «Hvordan forstå muslimbrødrene?» kritiserer de filmen «Frihet, likhet og Det muslimske brorskap» (Agitator film 2010). De bruker filmen som utgangspunkt for artikkelen til å fremme synet på islamismen som moderat i den arabiske og europeiske konteksten. Walid al-Kubaisis og Per Christian Magnus står bak filmen som konkluderer med at Muslimbrødrene er en trussel både mot Europas og Norges frihet. Høigilt og Bangstad ser filmen som et symptom på noe mer allment, og peker på den norske debatten som har reversert rundt temaet. Filmen ble ikke bare kritisert da den kom ut, men fikk støtte fra både politikere offentlige intellektuelle og enkelte akademikere. Den ble av enkelte sett på som svært relevant fordi den tar opp viktige og aktuelle problemstillinger knyttet til en antatt forestående islamisering av europeiske samfunn.

⁹⁷ Vogt, *Hva er ISLAM* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 115.

⁹⁸ Ibid, 115.

⁹⁹ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 353.

¹⁰⁰ Utvik, *Islamismen* (Oslo: Unipub, 2011), 353, 79.

¹⁰¹ Andresen, «Nyanserer synet på islamismen».

¹⁰² Ibid.

Islamismeforskeren Khaled Hroub identifiserer to hovedtrender internasjonalt som man også kan se tendensen av i Norge. Den ene tilnærmingen fokuserer på konteksten rundt islamismen. Den andre har som premiss at det hovedsakelig er en fastlåst ideologi som former islamistiske bevegelser. Debatten er altså i ferd med å bli preget av det Hroub kaller «ideologiseringstilnærming», hvor Bernt Hagtvet og Øystein Sørensen trekkes frem som representanter. På dette tidspunktet har professor Øystein Sørensen akkurat gitt ut boken *Drømmen om det fullkomne samfunn* (2010) som analogiserer islamisme, nazisme og kommunisme, mens statsviteren Bernt Hagtvet har argumentert for at islamister ønsker å opprette et islamsk kalifat i Europa og Norge.¹⁰³ Bangstad anmelder Sørensens bok i norsk antropologisk tidsskrift i 2011.¹⁰⁴ Sørensen skriver i boken at professor i islamske studier Mehdi Mozaffaris definisjon er et utmerket utgangspunkt for å forstå islamismen, noe Bangstad stusser over. Mozaffari beskriver islamismen som:¹⁰⁵ «en religiøs ideologi med en holistisk forståelse av islam med det endelige mål å erobre hele verden ved hjelp av alle midler».¹⁰⁶ Bangstad mener en slik definisjon er problematisk fordi det bare er radikale islamister, og ikke islamister generelt som kan sies å ha slike målsetninger.¹⁰⁷ Dette representerer selve kjernen i debatten hvor den ene siden mener den andre underspiller skillene innad i islamismen. Bangstad trekker likevel ikke frem at Sørensen problematiserer flere elementer ved en slik definisjon, blant annet fordi den til en viss grad underspiller det sammensatte i islamismen som politisk ideologi.¹⁰⁸

*Både i og utenfor Det muslimske brorskap kan man se ulike politiske strømninger. Det kan gjelde prioriteringer og rent taktiske disposisjoner. Det kan gjelde de primære/umiddelbare ambisjonene: Er det tale om rent lokale eller regionale perspektiver, eller om globale/universelle mål? Det kan også gjelde såpass sentrale spørsmål som strategi for maktovertakelse, holdninger til politiske motstandere og bruk av vold og terror.*¹⁰⁹

I boken skriver Sørensen at Det muslimske brorskap er en adskillig mer moderat politisk bevegelse enn hva som var tilfelle i lange perioder av brorskapets tidligere historie.¹¹⁰ Ser man tilbake på opprettelsen av Brorskapet var målet å bygge opp samfunnet slik at den jevne Egypter kunne få et bedre liv, og dermed gi materiell og sosial trygghet til folket.

¹⁰³ Bangstad, Høigilt, «Hvordan forstå muslimbrødrene?», 123-124.

¹⁰⁴ Bangstad «Øystein Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn*», 150-152.

¹⁰⁵ Sørensen *Drømmen om det fullkomne samfunn* (Oslo: Aschehoug, 2010), 173.

¹⁰⁶ Ibid, 173.

¹⁰⁷ Bangstad «Øystein Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn*», 150-152.

¹⁰⁸ Sørensen *Drømmen om det fullkomne samfunn* (Oslo: Aschehoug, 2010), 174.

¹⁰⁹ Ibid, 174.

¹¹⁰ Ibid, 174.

Småindustri og forretningsvirksomhet ble igangsatt, i tillegg til at man bygget skoler, sykehus og moskeer. Det politisk aktive brorskapet kom først frem i 1930-årene, og slo på denne tiden rot også utenfor Egypt. Her ble de også etter hvert oppfattet som en trussel mot det sittende regimet, og regnet som en reell maktfaktor.¹¹¹ Til nå hadde brorskapets historie vært fredelig og uten bruk av vold. De gikk fra å være en reformistgruppe, til å bli en organisasjon som dekket både politiske og sosiale behov innen et tiår. Dette narrative skulle imidlertid endre seg på bakgrunn av den arabisk-israelske krigen i 1948. Brorskapet etablerte en militær organisasjon kalt *the Secret Apparatus* hvor den militære grenen var direkte ansvarlig for angrep på jøder i Kairo. I tillegg oppdaget politiet et våpenlager, og Brorskapet ble beskyldt for å planlegge væpnet revolusjon. Bruken av vold fortsatte å eskalere, og i 1949 ble brorskapets grunnlegger Hassan al-Banna drept, trolig på ordre av det regjerende partiet.¹¹² Brorskapets turbulente historie fortsatte under president Nasser (d.1970) og inneholdt forbud, eksil, fengslinger og henrettelser.¹¹³

4.2 Den kontroversielle Sayyid Qutb

Sayyid Qutb, en av lederne i Det muslimske brorskap i 1950-1960 årene, ble fengslet i 1954. Årsaken til dette var at Brorskapet var tydelige motstandere av Nasser regimet, som igjen førte til forfølgelser og fengslinger av brødrene. Da Qutb slapp ut av fengselet i 1964, ble han raskt fengslet igjen for å ha forsøkt å styrte regimet, samt myrde presidenten. Han ble derfor henrettet i 1966.¹¹⁴ Som følge av tortur og ydmykelser i fengsel skal Qutbs samfunnssyn ha blitt radikalisert. Her virket han som en åndelig leder, og fikk lov til å lese og skrive.¹¹⁵ I den første perioden i fengsel skrev han *Milepæler* (1964) like før han ble sluppet fri, et uttrykk for revolusjonær islamistisk tenkning. Boken ble forbudt i Nassers Egypt, men ble spredt i Brorskapet selv om den var kontroversiell også her. Selv om Milepæler ikke er Qutbs hovedverk, har den hatt enorm politisk innflytelse.¹¹⁶ Qutb så det som en plikt for jihadister å drepe frafalne og selvutnevnte muslimer, også ledere som ikke hadde innført sharia¹¹⁷ Han beskrives som en av de mest innflytelsesrike forfatterne i det 20-århundre, og inspirerer fortsatt islamistiske grupper verden over.¹¹⁸

¹¹¹ Vogt, *Hva er ISLAM* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 115-116.

¹¹² Sandness, «Det muslimske Brorskap og Al-Qaida», 119.

¹¹³ Vogt, *Hva er ISLAM* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 115.

¹¹⁴ Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn* (Oslo: Aschehoug, 2010), 181, 182.

¹¹⁵ Vogt, *Islams hus* (Trondheim: Cappelen Forlag AS, 1993), 211, 213.

¹¹⁶ Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn* (Oslo: Aschehoug, 2010), 182-183.

¹¹⁷ Sandness «Det muslimske Brorskap og Al-Qaida», 124.

¹¹⁸ Vogt, *Islams hus* (Trondheim: Cappelen Forlag AS, 1993), 211.

Sayyid Qutbs rolle i Brorskapet blir ofte trukket frem av kritikere for å argumentere for at det fortsatt eksisterer ekstremistiske tendenser i bevegelsen. Religionshistoriker Alexandra Irene Larsen trekker frem Sayyid Qutbs legitimering av jihad for å nå verdensherredømme i sin argumentasjon mot Midtøstenforsker Bjørn Olav Utviks fremstilling av de islamistiske bevegelsene i Midtøsten. Hun kritiserer bildet av islamistiske organisasjoner og ideer i den arabiske verden som «moderate». Ikke minst gjelder dette Det muslimske brorskap Larsen mener Utvik konsekvent har sammenlignet med vestlandske vekkelsesbevegelser, altså kristendemokrater. Larsen poengterer også i sitt argument at bevegelsen aldri har tatt noe oppgjør med eller endret de grunnleggende ledernes visjoner, hvilket gjør Utviks sammenligning problematisk.¹¹⁹ I et intervju i Klassekampen i 2013 kritiserer hun hans fortid som medlem i AKP (m-l) som en av årsakene til hans holdninger, og mener Midtøstenforskere med en venstreradikal fortid går for langt i å forsvare islamister. Hun mener faget er preget av fordommer hvor mange forskere bagatelliserer ekstremistiske bevegelser som Det muslimske brorskap i Egypt.¹²⁰

Utvik mener Det muslimske brorskap kan sammenliknes med en kristenkonserverende bevegelse. Han påstår at islamismen moderniserer den politiske aktiviteten og at den skaper økonomisk utvikling og mer individuell frihet. Men realiteten er det motsatte. Det muslimske brorskapet har brukt de demokratiske spillereglene for å komme til makten, for så å sette rettsystemet ut av spill ved å innføre sharialov, hevder hun.¹²¹

Utvik på sin side ønsker å nyansere bildet av Brorskapet og Qutbs innflytelse blant annet gjennom å kritisere Gilles Kepels bok *Jihad: The Trail of Political Islam* (2002), og dens fremstilling av islamismens historie i Midtøsten, hvor den presenteres som en historie om radikaliserings. Ifølge Kepel var studentbevegelsen i 1970-årene inspirert av Qutb og skal ha dannet de to militante bevegelsene Jihad og al-Jamaa al-Islamiyya.¹²² «Sammen sto de bak mordet på president Sadat i 1981. Seint i 1980-åra og tidlig 90-åra var de involvert i en lavskala geriljakrig mot regjeringens sikkerhetsstyrker, og stod også bak ren terror mot sivile, som regel utenlandske turister eller egyptiske kristne».¹²³ Utvik mener en slik forklaring har elementer av sannhet i seg, men mener den er grovt misvisende med tanke på hele sannheten om islamismens utvikling i Egypt, og hele regionen i denne perioden. Han skriver at for det første fikk Qutb sterk motbør fra Brorskapets ledelse. Som en delvis reaksjon mot Qutbs fengselsskrifter ble det under Hassan

¹¹⁹ Larsen, «Venstreradikale og midtøstenforskningen», 250-251.

¹²⁰ Larsen, «Langer ut mot forskere»

¹²¹ Ibid.

¹²² Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 94.

¹²³ Ibid, 94.

al-Hudaybis ledelse, utviklet en gradvis reform av Brorskapets strategiske linje. Fra 1973, under den nye murshiden Umar al Tilmisani ble den fredelige linjen fulgt opp da Brorskapet fikk større muligheter for å jobbe aktivt i det sivile samfunn. Når det gjelder studentbevegelsen gikk de fleste fra slutten av 1970-årene inn i Brorskapet, for å jobbe langs en fredelig linje i stedet for revolusjonær jihad. Utvik mener det likevel stemmer at det vokste frem en viktig kilde til jihadismen, gjennom en radikal voldelig strømning i Egypt i 1970-årene delvis inspirert av Qutbs ideer. Andre små og mindre grupper som inneholdt tidligere medlemmer og sympatisører av Brorskapet ble også inspirert av Qutbs radikale linje mens de var fengslet. Når det gjelder studentene vant en gruppe militante kontroll over studentbevegelsen på universitetene i Øvre Egypt, men de islamistiske studentene på universitetene i Kairo og i Nil-deltaet sluttet seg til Brorskapets fredelige linje. Den militante gruppen stod for væpnet jihad, og tok navnet Al-jamaa al-islamiyya sammen med den mer skjulte Kairo-baserte jihad-gruppa, dannet av tidligere medlemmer av Brorskapet.¹²⁴

Bjørn Olav Utvik mener reduseringen av Midtøsten-forskningen til en venstreradikal agenda er lite begrunnet, og at Alexandre Irene Larsens kritikk er full av halvnyaktigheter. Han mener også det er betimelig at det settes søkelys på Midtøsten-forskningen i kjølvannet av den arabiske våren.¹²⁵ Midtøstenforsker Lars Gule skriver i et innlegg i Klassekampen i 2013 at kritikken mot Midtøsten- og islamforskningen i Norge er verdiløs, og peker spesielt på religionsforsker Alexandra Irene Larsens påstander om at norske forskere romantiserer islam i en artikkel i VG. Han mener disse påstandene er udokumentert og uten empiri, og hevder Larsens syn på at tidligere venstreradikale forskere romantiserer islam, er et fenomen basert på egen synsing.¹²⁶

4.3 Den arabiske våren – islamisme i Egypt

Det muslimske brorskap kom til makten juni 2012 i Egypt hvor deres Freedom and Justice Party (FJP) vant det første parlamentariske valget siden opprøret startet januar 2011, og Mohammed Morsi ble Egypts første frie og demokratisk valgte president.¹²⁷ Den arabiske våren brakte med seg stor optimisme om endring blant befolkningen i de arabiske landene, og islamistene var sentrale i protestene. Diktatorer falt, og det ble i flere land åpnet for frie valg i

¹²⁴ Ibid, 94-95.

¹²⁵ Larsen, «Langer ut mot forskere».

¹²⁶ Gule, «Verdiløs kritikk», 14.02.2013.

¹²⁷ al-Anani, «Upended Path: The Rise and Fall of Egypt's Muslim Brotherhood», 527.

flere land hvor islamister kom seirende ut.¹²⁸ Suksessen varte imidlertid ikke lenge, og bare et år etter Morsi kom til makten i Egypt ble han styrtet av militæret. Under den tidligere presidenten Mubaraks tid ble Brorskapet konsekvent forsøkt svekket av regimet. De ble anklaget for å være radikale og sekteriske, og mer opptatt av maktposisjonering enn sosial rettferdighet.¹²⁹ Det muslimske brorskap ble stemplet som terrorister av regimene i Egypt, Saudi-Arabia og Emiratene. Utvik mener at man i de vestlige maktkorridorer igjen falt tilbake til tanken om at de autoritære regimene var garantister for stabilitet etter den arabiske våren. Til tross for at forskerne igjen satte søkelys på de sterke kreftene som motsatte seg endring i de arabiske landene, er Bjørn Olav Utvik selv overbevist om at dette kun er starten på en ny epoke i den arabiske verden, hvor islamistene er like viktige samfunnsaktører i dag som i 2011.¹³⁰ Han gir uttrykk for dette synet også i 2013 i et innlegg i Klassekampen da Brorskapet mistet makten i Egypt. Her skriver han at det er for tidlig å avskrive islamismen som politisk kraft i Midtøsten selv om islamismen har lidd et betydelig tilbakeslag. Utvik mener likevel at islamismens dype røtter i Midtøstens samfunn vil gjøre at den melder seg sterkt igjen når den nåværende fasen med offensiv for den arabiske våren er overstått.¹³¹

I forbindelse med opprørene i Egypt spør Bjørn Olav Utvik i Klassekampen om de fredelige muslimske aktivister bør kalles noe annet enn islamister? Han mener det er et problem og skulle gå bort fra dette begrepet fordi:¹³² «Det viktigste er at bevegelser som mener at religionen islam bør være rammen for samfunnsmessig og politisk reform over store deler av den muslimske verden er den viktigste opposisjonen mot de sittende udemokratiske regimene».¹³³ Utvik mener religionen islam også gir retningslinjer for et rettferdig styre og et rettferdig samfunn. Han mener at ved å bruke navnet «islamisme» blir det tydeligere at det å erkjenne seg til islam som løsningen på verdens problemer gir utgangspunkt for ulike bevegelser.¹³⁴ I forbindelse med den arabiske våren skriver Utvik at hovedstrømmen i Det muslimske brorskap gjennom de siste tiårene har beveget seg i en demokratisk og liberal retning. Han uttaler at salafiernes nye politiske engasjement i Egypt står i sterk motsetning til Muslimbrødrenes orientering mot sosial og økonomisk utvikling.¹³⁵

¹²⁸ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 5.

¹²⁹ Sandness «Det muslimske Brorskap og Al-Qaida», 120.

¹³⁰ Utvik, *Islamismen* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020), 5.

¹³¹ Utvik, «Prøvd og feilet», 21.11.2013.

¹³² Utvik, «Skjemmer navnet?», 13.01.2011.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Utvik, «Islamsk pluralisme», 12.01.2012.

Som vi har sett antydnet Midtøstenforsker Lars Gule islamofascisme-tendenser i forbindelse med islamistenes fremgang under den arabiske våren. Han mener det muslimske brorskap, som begynte som en islamofascistisk bevegelse, stort sett har beveget seg bort fra denne posisjon de siste tre-fire årene, og beveget seg i en demokratisk retning. Til tross for dette begynner Gule å tvile på Brorskapets motiver under den arabiske våren. Han kommenterer at Brorskapets presidentkandidat Mohammed Morsi i sluttspurten av valget henter frem Brorskapets gamle slagord: «Gud er vårt mål, Koranen vår grunnlov, profeten vår leder, jihad er vår vei, og døden for Guds sak er vårt høyeste ønske». Gule skriver at vi ikke vet hva som venter, og at det er all grunn til å spørre om den demokratiske utviklingen har vært reell.¹³⁶

Etter at Det muslimske brorskap kom til makten i Egypt skriver Bjørn Olav Utvik et innlegg i Klassekampen i oktober 2012. Han uttaler at mens man begynner å akseptere Muslimbrødrene som politisk dominerende kraft i Midtøsten og Tunisia, trenger bildet av salafiene som truende mørkemenn og representanter for religiøs intoleranse en nyansering.¹³⁷ Han skriver at: «For i programmet til det største salafipartiet Hizb al-Nur (Lysets parti), finner man en sterk tilslutning til styre ved folkets valgte representanter, og en uttalt støtte til demokrati som styringsprinsipp».¹³⁸ Religionshistoriker Alexandra Irene Larsen kommenterer innlegget i Klassekampen og mener Utvik viser begrenset forståelse for feltet han studerer, og mener han overhodet ikke vil innse alvoret, og skriver:¹³⁹ «For dem som har lest litt mer enn partiprogrammet til salafistene, har det derimot vært åpenbart at det å komme inn på den demokratiske arena ikke har vært for å tilslutte folkestyre og demokrati som Utvik påstår, men for å få nok makt til å undergrave det samme systemet som hjelper dem til makten».¹⁴⁰ Dette er nok et eksempel på nyansene i debatten hvor den ene siden forsøker å moderere aspektene ved politiske bevegelser innen islamismen, mens den andre siden ser løfter om demokrati som et middel for å få makt, for så å bryte demokratiet ned.

I et intervju med forskningsmagasinet Apollon i 2014 uttaler professor Brynjar Lia seg om situasjonen i Midtøsten etter de mislykkede demokratiseringsprosessene i lys av den arabiske våren. Lia uttaler at vi nå ser en gigantisk kontrarevolusjon hvor Saudi-Arabia, som er sterke motstandere av Muslimbrødrene i Egypt hilste militærkuppet mot Morsi velkommen. I tillegg

¹³⁶ Gule «Islamofascisme», 25.05.2012.

¹³⁷ Utvik, «Farlige mørkemenn», 18.10.2012.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Larsen, «Malplasserte nyanser», 23.10.2012.

¹⁴⁰ Ibid.

støtter de den sekulære diktatoren Abdel Fattah al-Sisi. Lia mener vi ser såkalte «islamske» regimer i regionen som ikke støtter islamske bevegelser som vinner demokratiske valg, og heller allierer seg med militære ledere for å avslutte en demokratisk prosess. Han uttaler også at man så hvor splittet islamistbevegelsen var ved valget i Egypt, og at fragmenteringen har blitt mer demonstrert etter den arabiske våren. Dette har ifølge professoren ført til at jihadistgrupper i Egypt har klart å utnytte handlingsrommet Den arabiske våren skapte, og bredt seg utover Midtøsten. Han peker også på at fremveksten av fremmedkrigere har økt etter denne konflikten.¹⁴¹

¹⁴¹ Nicelsen, «Fire år etter den arabiske våren: Hva nå, Midtøsten?».

5.1 Fremveksten av nye grupperinger

I forbindelse med at Norske fremmedkrigere begynte å reise til borgerkrigen i Syria, har dette også satt preg på forskningslitteraturen i Norge. Ser man på utgivelser etter den arabiske våren dreier mye seg om fremveksten av islamistiske bevegelser i Norge, samt de fremvoksende fremmedkrigende fra Europa. Da den islamistiske gruppen ISIL som tidligere var kjent som Al-Qaida i Irak brøt med organisasjonen i 2013, omdøpte de seg til Den islamske stat (IS). Den 29. juni 2014 proklamerte IS et kalifat, og dette gjorde at militante islamister måtte velge side. I lys av dette valgte den norske salafibevegelsen Profetens Ummah å støtte IS, og har gjort seg spesielt bemerket med aktiv rekruttering til organisasjonen.¹⁴² Gjennom dette har de vært en sentral aktør i radikalisering av norske fremmedkrigere til Syria og Irak, og er en av Norges mest omtalte islamistgrupperinger.¹⁴³ Gruppen ble grunnlagt i 2012, og beskrives av professor Øystein Sørensen og førstelektor Nikolai Brandal som den mest åpenbare kandidaten til organisert, ekstrem, voldelig og konsekvent islamisme i Norge.¹⁴⁴

I boken *Salafisme i Norge: Historien om Islam Net og Profetens Ummah* utgitt i 2020 forteller sosialantropologen Sindre Bangstad og doktorgradsstipendiaten Marius Linge om fremveksten av salafismen i Norge.¹⁴⁵ Professor Øystein Sørensen og førstelektor Nikolai Brandal skriver også om fremveksten av de to bevegelsene i boken *Det norske demokrati og dets fiender: 1918-2018* utgitt i 2018.¹⁴⁶ Boken *Islamisme: Ideologi og trussel* fra 2016, som vi tidligere har vært inne på omtaler også fremmedkrigerne og Profetens Ummah. Her finner vi en antologi av historiker Stian Michalsen som omhandler Profetens Ummahs ideologiske utvikling.¹⁴⁷ I tillegg har midtøstenforsker Lars Gule en antologi om norsk salafi-jihadisme og fremveksten av norske fremmedkrigere.¹⁴⁸ Utenriksjournalisten Lars Akerhaug har i tillegg skrevet om fremveksten av islamistmiljøet i Norge gjennom boken *Norsk Jihad: Muslimske ekstremister blant oss* utgitt i 2014.¹⁴⁹

¹⁴² Sørensen og Brandal, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers forlag: 2018), 279-280.

¹⁴³ Michalsen, «Islamisme på norsk – Profetens Ummahs ideologiske utvikling» s. 282.

¹⁴⁴ Sørensen, Brandal, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers forlag: 2018), 279.

¹⁴⁵ Linge og Bangstad, *Salafisme i Norge; Historien om Islam Net og Profetens Ummah* (Oslo: Minotenk/Frekk forlag: 2020).

¹⁴⁶ Sørensen, Hagtvet, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers forlag: 2018).

¹⁴⁷ Michalsen, «Islamisme på norsk – Profetens Ummahs ideologiske utvikling» 282.

¹⁴⁸ Gule, «Hvorfor reiser nordmenn til Syria for å kjempe? – om norsk salafi-jihadisme», 305.

¹⁴⁹ Akerhaug, *Norsk Jihad: Muslimske ekstremister blant oss* (Oslo: Kagge Forlag AS:2014).

Forskningsleder ved FFI (Forsvarets forskningsinstitutt) Thomas Hegghammer gav i 2014 ut artikkelen «Norske fremmedkrigere i går og i dag» i Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift. Han skriver at Norge hadde relativt få islamistiske fremmedkrigere før 2011, men at Syrias borgerkrig har endret dette bilde kraftig. I 2013 så man en tredobling av europeiske fremmedkrigere til landet. Hegghammer skriver i artikkelen at Norge sammen Danmark, Belgia og Sverige er overrepresentert i Syria, uten at man helt vet hvorfor. Den generelle årsaken kan imidlertid forklares gjennom to elementer. Den første faktoren er antakelig de store og synlige lidelsene som har vært synlig for omverden via sosiale medier. Den andre grunnen er den enkle tilgangen til Syria i forhold til de fleste tidligere fremmedkrigerdestinasjonene.¹⁵⁰ Hegghammer gav også ut publikasjonen «Skandinavias første jihadister» i 2018 i Nordisk tidsskrift for Midtøstenstudier, som baserer seg på nye primærkilder som viser at jihadismen i nord antakelig er eldre enn man tidligere antok.¹⁵¹ I tillegg har Professor Brynjar Lia og seniorforsker ved FFI Petter Nesser gitt ut en publikasjon i Nytt norsk tidsskrift i 2014, som omtaler norske muslimske fremmedkrigere.¹⁵²

5.2 Endring i forskningsdebatten?

Gjennom denne delen av oppgaven har jeg observert at man kan se to klare hovedtendenser innenfor debatten om islamisme i Norge, hvor den ene ser islamismen som en moderat og demokratisk kraft, mens den andre ser den som en mulig samfunnstrussel og beskriver den som en ny totalitær ideologi. Som nevnt i innledningen av denne oppgaven har jeg stort sett benyttet meg av nyere forskningslitteratur som er utgitt mellom 2005 til 2020 for å illustrere debatten, da det i dette tidsrommet er utgitt mest relevant litteratur. I denne perioden har det ikke skjedd noe konkret utvikling i den overordnede forståelsen av islamisme som begrepet, men man kan se at det i lys av den arabiske våren er utgitt en god del forskningslitteratur som omhandler nye forskningsområder som IS, europeiske fremmedkrigere og de to norske salafistiske organisasjonene Profetens Ummah og Islam Net. En slik endring vil være naturlig da den historiske konteksten er i stadig forandring, noe som også preger den norske forskningen. De nye fokusområdene innen det akademiske miljøet ser likevel ikke ut til å ha skapt noen store uenigheter innen norsk akademia, men heller skapt nye fokusområder for interesse og forskning.¹⁵³

¹⁵⁰ Hegghammer, «Norske fremmedkrigere i går og i dag», 280-281.

¹⁵¹ Hegghammer, «Skandinavias første jihadister», 174.

¹⁵² Lia, Brynjar og Petter Nesser. «Norske muslimske fremmedkrigere».

¹⁵³ For kilder, se ovenfor.

6.1 Vannskillet 11. september 2001

Islamistisk terror ble for alvor satt på dagsorden da to fly styrtet inn i World Trade Center 11. september 2001, og representerer slik et vannskille i historien. Terror var begått i islams navn, og den såkalte krigen mot terror omfattet blant annet USAs okkupasjon av Afghanistan i 2001 og Irak i 2003.¹⁵⁴ Taliban hadde latt Osama bin Laden bruke Afghanistan som fristed og base for Al-Qaida i årevis, og ble derfor USAs fiende nummer en. USA på sin side truet med å gå til militære sanksjoner hvis ikke bin Laden ble utlevert, men fikk avslag av Talibans leder som mente dette ifølge islamsk lov var umulig.¹⁵⁵ Disse hendelsene preget selvsagt også nyhetsbildet på denne tiden. Etter terrorangrepene opplevde muslimer verden over en tøffere hverdag. Også i Norge opplevde mange muslimer en betydelig endring i folks holdninger.¹⁵⁶ Ole Fossheims masteroppgave fra 2018 sammenligner fremstillingen av islam og muslimer i norske medier i samme tidsperiode som denne avhandlingen. Han skriver at antall artikler i norske riksdekkende papiraviser som inneholder ordet «islam» tredobles på et år fra 2001 til 2002.¹⁵⁷ Et søk på nasjonalbibliotekets hjemmesider viser 81 treff i Aftenposten på søkeordene islamism* OR islamist* i år 2000, 102 treff i 2001, 120 treff i 2002. I Klassekampen får man 58 treff i 2000, 115 i 2001 og 123 i 2002.¹⁵⁸ Man ser altså en markant økning i begge avisene etter terrorangrepene.

6.2 Aftenpostens fremstilling

I kjølvannet av 11. september er det et stort mediefokus rundt George W. Bushs kunngjøring av krigen mot terror, hvor han henstiller til landets allierte om å stille seg bak USA i denne krigen. I forbindelse med terrorangrepet skriver Aftenposten fra lederplass noen dager etter hendelsen om USAs planer og terrorens ledere. Avisen uttrykker at selv om man får fjernet Osama bin Laden er ikke dette synonymt med å få bukt med terrortrusselen, og påpeker at enkelte historiske prosesser drives av andre faktorer enn penger og økonomisk ulikhet, men intoleranse.¹⁵⁹

Den fanatisme som ytterliggående islamister legger for dagen, og som fører dem frem til selvmordsladningen eller kamikazepaktene, nøres ikke av ønsket om penger. Den nøres av intoleranse

¹⁵⁴ Linge og Bangstad, *Salafisme i Norge* (Oslo: Frekk forlag: 2020), 48.

¹⁵⁵ Stenersen mfl., «Taliban» 27.11.2018.

¹⁵⁶ Elster, «-Fremmedfrykten var der før 9/11».

¹⁵⁷ Fossheim, «Et ekkokammer og en liberalkonservativ riksavis», 17.

¹⁵⁸ Nasjonalbiblioteket, «Treffer i Klassekampen og Aftenposten»..

¹⁵⁹ Leder, «USAs planer og terrorens ledere», 14.09.2001.

som forlengs har overskredet grensen til hat, og det er naivt å tro at de vil låne øre til Kardemommelovens i og for seg rosverdige idegrunnlag.¹⁶⁰

Det fokuseres også på hvordan islamister rundt om i verden reagerer på USAs kamp mot terrorisme, og hvordan disse stiller seg til invasjonen av Afghanistan. I et tresiders oppslag med hovedoverskriften «Kampen mot terrorismen» kan man lese om at Indonesia frykter en voldsbølge mot amerikanere fra ekstreme islamske grupper som ønsker å sabotere en bedring av forholdet mellom Jakarta og Washington. Gruppene har truet med å kaste alle amerikanere ut av Indonesia, dersom Bush gir ordre til væpnede aksjoner mot Taliban-regimet i Afghanistan. I samme artikkel knyttes også to bombeeksplosjoner på et kjøpesenter i Jakarta til islamistiske grupper.¹⁶¹ Man kan også lese at de militante islamistiske grupperingene i Pakistan er mot invasjonen av Afghanistan, og gir sin støtte til Taliban-regimet og Osama Bin Laden, ved å arrangere demonstrasjoner mot angrepet.¹⁶²

I kjølvannet av angrepet skrives det også flere artikler om demonstrasjonene i Pakistan mot USAs krigføring. I en nyhetsartikkel om demonstrasjonene i Peshawar skriver Aftenposten at islamske ekstremister både ønsker å styrte sin egen regjering og knuse USA, og at Pakistans største islamistiske parti Jamaat-e-Islami har oppfordret til demonstrasjoner og hellig krig mot USA.¹⁶³ «Et helt batteri av viktige ledere i den islamistiske politiske bevegelsen er samlet på lasteplanet. Den ene etter den andre gir uttrykk for retorikken vi etter hver er blitt så kjent med: USA bomber forsvarsløse afghanere. Krigen er rettet mot islam og alle muslimer».¹⁶⁴

Etter hvert som krigføringen mot Afghanistan i denne perioden utvikles, har eksperter forsøkt å kartlegge omfanget av islamistisk terrorisme og koordineringen av dens bevegelser. Man forsøker å forstå hvilke aktører dette nettverket består av, hvilke metoder de benytter og hvor i verden de befinner seg. I midten av november 2001 skriver Aftenposten en artikkel om et omfattende internasjonalt islamistisk nettverk, hvor Bin Laden og Al-Qaida bare er en av mange. Avisen skriver at «krigen mot terrorisme» har rettet mye fokus mot bin Laden og Al-Qaida, men at lite oppmerksomhet har blitt viet til denne spesielle formen for muslimsk ekstremisme. Det kommer frem at Hassan Abdullah al-Turabi er en sentral lederskikkelse i det islamistiske nettverket og grunnleggeren av National Islamic Front (NIF). Aftenposten

¹⁶⁰ Leder, «USAs planer og terrorens ledere», 14.09.2001.

¹⁶¹ Christiansen, «Indonesia frykter voldsbølge mot amerikanere», 26.09.2001.

¹⁶² Andreassen, «Fredag kan bli skjebnedag for Pakistan», 10.10.2001.

¹⁶³ Andreassen, «De vil rive USA i filler», 20.10.2001

¹⁶⁴ Ibid.

skriver at ifølge Africa Continental jobber de islamistiske bevegelsene ofte med ulike strategier og virkemidler, men at de har et felles mål: et islamistisk verdensherredømme.¹⁶⁵ Etter 11. september kan man observere et stort fokus på sammenkoblingen mellom islamisme, ekstremisme og terrorisme i Aftenposten. Begreper som islamistiske terrorgrupper/organisasjoner, islamistisk terrorisme og islamsk ekstremisme er ordlyder som svært ofte brukes for å beskrive islamistene. Man finner flere eksempler på slike ordsammensetninger i en utenriksartikkel om krigen i Afghanistan mot slutten av november hvor begreper som «islamistiske terrorceller», «islamistiske terrororganisasjoner» og «islamistiske opprørsgrupper» benyttes. Aftenposten skriver i artikkelen at terroristnettverket er spredt til 50 land, og at det finnes aktive og sovende islamistiske terrorceller over hele verden. I tillegg legger avisen vekt på at Det er Bin-Ladens praktisering av Pan-islamisme som har gjort det mulig for Al-Qaida å infiltrere islamske grupper langt utover araberverdenen.¹⁶⁶

Det er også en del fokus på at det er amerikanske penger som har finansiert både Taliban og andre islamske ekstremist- og terrorist grupper. Da det afghanske kommunistpartiet tok makten i Afghanistan i et statskupp i 1978, og tok initiativ til reformer som skapte konflikt med de konservative, islamske kreftene i landet, utløste dette en borgerkrig. Dette førte til at Sovjetunionen invaderte Afghanistan for å forhindre kommunistregjeringen fra å falle. Den afghanske motstandsbevegelsen mujahedin ble støttet av USA ved å motta våpen, penger og utstyr gjennom Pakistan. Slik ble Afghanistan en essensiell arena i maktkampen mot Sovjetunionen under den kalde krigen. Ødeleggelsene og vakuemet som fulgte etter krigen gjorde at ulike opprørsgrupper fortsatte å krige seg imellom frem til Taliban fikk kontroll over Kabul og tok regjeringmakten.¹⁶⁷ Redaktør i Aftenposten Per Egil Hegge skriver i spalten «bak nyhetene» at amerikanerne brukte ytterliggående islamister i Afghanistan allerede i 1970-årene for å fremprovosere sovjetisk okkupasjon av Afghanistan i forbindelse med den kalde krigen. USA har med andre ord åpnet Pandoras eske, og får nå se monsteret de selv har skapt. Jimmy Carters rådgiver Zbigniew Brzezinski, skal i et intervju med det franske ukemagasinet *Le Nouvel Observateur* i 1998 ha innrømmet at Sovjets imperiets sammenbrudd, var viktigere enn at USA støttet opp om islamsk fundamentalisme og fremtidige terrorister. Et intervju med professor i islamologi Amir-Moezzi ved Sorbonne-

¹⁶⁵ Randsborg, «Bin Laden – bare en av mange», 16.11.2001.

¹⁶⁶ Randsborg, «Terroristnettverket spredt til 50 land», 22.11.2001.

¹⁶⁷ FN.no, «Afghanistan».

universitetet i Paris trekkes også frem. Han omtaler Taliban og islamister som fundamentalistiske muslimer, og mener det ikke er nødvendig å forstå islam for å islamismen, blant annet fordi Taliban ikke har noe kjennskap til Koranen. Islamismen beskrives her som en politisk bevegelse som utnytter deler av Koranen etter hva som passer islamistene.¹⁶⁸ «Man kan godt se islamismen som noe som er skapt av Vesten, ut fra økonomiske interesser og for å skaffe en motvekt til kommunismen, og nå har denne skapningen forvandlet seg til et uhyre som ikke kan kontrolleres».¹⁶⁹

Når vi kommer til 2002 er det globaliseringens utfordringer som står i sentrum gjennom Aftenpostens artikler, samt hvordan og hvorfor islamismen vokser frem som en reaksjon på globalisering. Aftenpostens kulturredaktør Per Anders Madsen, kommenterer i januar debatten rundt globaliseringens utfordringer i lys av WTO leder Mike Moores innlegg under NHOs årskonferanse dagen før.¹⁷⁰ Madsen skriver: «I mange land, også der deler av befolkningen løftes ut av fattigdom ved vekst og frihandel, fremstår globalisering og vestliggjøring som noe fremmed, et overflatefenomen».¹⁷¹ Ifølge Madsen fører dette til kulturelle motreaksjoner som for eksempel islamisme.¹⁷²

I 2003 skriver redaktør Per Egil Hegge i Aftenposten en kommentar hvor han kommenterer Bernard Lewis utgivelse av *Islam in History* (2001) som nesten stod ferdig da to kaprede passasjerflyene kjørte inn i tvillingtårnene i New York 11. september 2001. Etter hendelsen la Lewis til et par kapitler i boken hvor han spør hva som gikk galt? Hegge skriver at for muslimer, og spesielt islamister, er dette utvilsomt en provoserende bok. Lewis hoved tese går ut på at muslimene begynte å utvikle et raseri som de stadig dyrker etter slaget ved Wien i 1683, som markerte slutten på osmanenes ekspansjon i Europa. Denne tesen var grunnlaget for hans bok fra 1990 *The Roots of the muslim Rage* som skildrer fiendtligheten som markerte et brudd med det tolerante islam, og som skapte det ideologiske grunnlaget for holdningene Osama bin Laden er den mest kjente representanten for. Lewis mente det ble stagnasjon i disse systemene hvor det ikke ble lov å stille spørsmål eller uttrykke tvil, mens Europa gjennom opplysningstiden ble åpen for både diskusjon, toleranse, fremskritt og sekularisme. Ifølge Lewis har krigerske ytterliggående islamister vokst frem som årsak av dette, i tillegg til

¹⁶⁸ Hegge, «USA, islam og Pandoras eske», 12.11.2001.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Madsen «Globalisering i utakt med seg selv», 09.01.2002.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

at man gjorde den feilen og ikke omfavne sekularisme slik man har gjort i Europa. Det gikk deretter enda mer galt da det ottomanske riket og kalifatet brøt sammen.¹⁷³ Hegge skrivet at:

Det er denne katastrofen Osama bin Laden sikter til i den tale han sendte ut som en blanding av begrunnelse og rettferdiggjørelse for terrorangrepene 11. september, og den krigserklæring som han hadde offentliggjort etter terrorangrepene mot to amerikanske ambassader i Afrika i 1998. Dette er en uttrykkelig krigserklæring hvor han uten forbehold utroper seg til fiende.¹⁷⁴

Videre kommenterer Hegge at når kritikere av vestlig politikk påpeker at det blir konstruert et fiendebilde av bin Laden, glemmer de at han selv er hovedkonstruktør av dette bildet. Boken er spesielt relevant i den verdensomspennende diskusjonen om hva som skaper terrorisme.¹⁷⁵

6.3 Klassekampens fremstilling

Klassekampens ansvarlige redaktør Jon Michelet skriver etter terrorangrepene mot USA at Klassekampen tar sterk avstand fra disse handlingene, og at:¹⁷⁶ «Ingenting – heller ikke den amerikanske statsledelsens krigføring og overgrep mot fattige folk og land – kan rettferdiggjøre en slik massakre på sivile».¹⁷⁷ Videre kritiserer han både Tony Blair og Vladimir Putins uttalelser om aksjonen som et angrep på den siviliserte verden, og skriver at:¹⁷⁸ «I dette ligger det at utenom den hvite verden ligger en helt annen, udefinert og farlig verden av usiviliserte barbarer. Et slikt verdensbilde er et vrengebilde».¹⁷⁹

Klassekampen påpeker i likhet med Aftenposten USAs tilknytning til islamismen i en bebreidende tone. Avisen fremstiller USA som den egentlige «skurken» bak dannelsen av islamismen. Det pekes på hvordan Osama bin Laden sluttet seg til militant islamisme på 80-tallet, og hvordan han indirekte er et produkt av CIA og den pakistanske militæretterretningen.¹⁸⁰ Avisen skriver at det frem mot sovjet-okkupasjonen verken var grobunn for islamsk fundamentalisme eller islamistiske strømninger i landet. Islamismen har med andre ord vokst frem som følge av internasjonal innblanding fra både USA og den tidligere Sovjetunionen.¹⁸¹ I artikkelen «Syklonen som kom tilbake» vektlegger Klassekampen hvordan 1980-tallets Operation Cyclone nå har slått tilbake på USA som en

¹⁷³ Hegge, «Kontrastene i islam og de som må dø, 19.01.2003

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Michelet, «Terrorens konsekvenser», 13.09.2001.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Johansen, «Peker mot Osama bin Laden», 13.09.2001.

¹⁸¹ Johansen, «– Forlat vårt land, bin laden!», 21.09.2001.

boomerang ved at landet har sponset islamismen.¹⁸² Klassekampen påpeker også at de nitten flykaprerne fra 11. september har sine røtter i Nord-Afrika, og at rekrutteringen til terrorisme springer direkte ut av regionens politiske og sosi-økonomiske forhold¹⁸³:

De nordafrikanske landene har flere fellesnevne: en stor del av befolkningen er ungdom som siden begynnelsen av 90-tallet har vært utestengt fra det vesteuropeiske arbeidsmarkedet, økonomiske tilbakeslag, undertrykkende, byråkratiske og korrupte regimer og en skarp polarisering mellom de fattige og den rike eliten.¹⁸⁴

Det virker som at Klassekampen er mer opptatt av å klandre USA enn islamistene for terrorangrepene, og jobber iherdig med å finne årsakssammenhenger mellom islamisme og terrorisme. Klassekampen påpeker at selv om befolkningen i de nordafrikanske landene stort sett tar avstand fra terrorisme og militære islamister, opplever de dyp misnøye rundt egne regjeringer og sosioøkonomiske forhold, hvor mange også distanserer seg fra USAs korstog mot Afghanistan.¹⁸⁵ USAs krigføring problematiseres også i et par kommentarer av Klassekampens journalister hvor man ser på hvorfor ekstreme fundamentalistiske islamister har vokst frem. Aftenpostens utenriksreporter Peter M. Johansen, skriver flere av artiklene om islamisme i forbindelse med 11. september og kaller islamistene «barn av golfkrigen», noe journalist Line Schou i Klassekampen også legger vekt på i sin kommentar angående Bushs krigsretorikk.¹⁸⁶ Schou skriver at Bush forsøker å fremstille krigen mot terror som «det gode mot det onde», hvor man verken ser middeveier eller nyanser og uttaler at:¹⁸⁷ «Å være mot terrorisme og for at mistenkte enkeltpersoner skal prøves for en rettferdig domstol, men samtidig være mot amerikanske militære angrep, er ikke lengre en mulig posisjon».¹⁸⁸ Denne uforsonlige amerikanske holdningen vil ifølge Schou bidra til å skape flere terrorister og fiender. Hun skriver at det er USAs maktarrogante innblanding i Afghanistan som har skapt problemene i utgangpunktet, og som har bidratt til fremveksten av de mest ekstreme fundamentalistiske islamistene i Afghanistan og Pakistan. I tillegg legges det vekt på Golfkrigen og den påfølgende humanitære katastrofen i Irak på bakgrunn av vestens sanksjoner, samt kontinuerlig amerikansk bombing som forklaringsmoment for Osama bin Ladens hat mot USA. Videre får USA kraftig kritikk for sin maktarroganse som har gitt landet mange av sine fiender:¹⁸⁹

¹⁸² Johansen, «Syklonen som kom tilbake», 08.10.2001.

¹⁸³ Johansen, «God grobunn for terrorisme», 31.10.2001

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Johansen, «Oppspill til en varslet tragedie», 22.09.2001.

¹⁸⁷ Schou, «Det gode mot det onde», 24.09.2001.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

Det er avmakt og håpløshet som skaper terrorisme. Den religiøse fanatismen vokser med fattigdom og undertrykking. Osama bin Laden er et eksempel på at heller ikke de gruppene i samfunnet som tjener økonomisk på USAs herredømme vil være lydige allierte for alltid. Den eneste måten USA kan fjerne terrorisme på, er å avvikle sitt verdensherredømme og slutte å blande seg inn i andre lands affærer. Men for Bush er nok dette en del av «the American way of life», som han nå vil forsvare.¹⁹⁰

USAs krigsretorikk blir videre problematisert av Klassekampen i artikkelen «Huntingtons syndrom», som beskriver at vestlige politikere siden 11 september har tatt i bruk en retorikk som gjorde Samuel P. Huntington kjent og omstridt på 1990-tallet. Denne tesen går ut på at verdenspolitikken vil bli dominert av konflikter mellom sivilisasjoner hvor kultur og religion står i høysetet, fremfor ideologiske og økonomiske motsetninger. Her står den gamle rivaliseringen mellom vesten og den islamske verden i sentrum.¹⁹¹ Huntington mener enkelte sivilisasjoner er mer utsatt for konflikt enn andre, noe man kan se både på mikro og makro nivå. På makronivå kan dette sies å være en konflikt mellom «The west and the rest». Ifølge Huntington er vesten den eneste sivilisasjonen som har enorm, og til tider ødeleggende innflytelse på alle andre sivilisasjoner. Han ser dette som det mest karakteristiske trekket når man skal forklare forholdet mellom verdens sivilisasjoner.¹⁹² I dette tilfellet er det islamismen som er utpekt som den store trusselen mot vesten hvor islamismen ses på som en protestaksjon mot ujevn modernisering.¹⁹³

Skillet mellom vesten og den muslimske verden blir ytterligere kommentert i en kommentar av Klassekampens journalist Guri Kulås, hvor det påpekes at frontene mellom vesten og den muslimske verden hardner i etterkant av 11 september. Her beskrives islamismen som et fenomen skapt i ruinene av flere mislykkede frigjøringsstrategier i Midtøsten. Kulås mener islamismen har stått for rettfærdige krav mot korruperte og undertrykkende regimer, men at den samtidig er en trussel mot borgerrettigheter og ytringsfrihet. Den er representert slik et tilbakeslag for frigjøringskamper i den tredje verden, samtidig som den er en kilde til stigmatisering av muslimer.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Kulås, «Huntingtons Syndrom», 22.09.2001.

¹⁹² Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon and Schuster: 1996), 183.

¹⁹³ Kulås, «Huntingtons syndrom», 22.09.2001.

¹⁹⁴ Kulås, «Religion, terror og krig», 06.11.2001.

I Klassekampens omtale av krigen i Afghanistan stilles USA i et relativt dårlig lys, i likhet med Aftenpostens fremstilling. USAs krigføring i Afghanistan problematiseres blant annet av Klassekampens utenriksreporter Peter M. Johansen i en kommentar hvor utenriksreporter han skriver at USA foretrekker bomber for å utrydde Taliban fremfor en humanitær løsning:¹⁹⁵

USA startet krigen, etter fire uker, under to forutsetninger: Det ble ikke åpnet for forsøk på å finne andre løsninger i FN-regi (jfr. Golfkrigen) ut fra «Bush doktrinen»: Den som ikke er med oss, er for terroristene. Doktrinen dukker all opposisjon og diskusjon om midlene, og sammen med krigen har den skapt en livsfarlig presedens for framtida, hvor neste mål trolig er Irak.¹⁹⁶

I en artikkel omtrent et år etter 11. september 2001 skriver Klassekampen om hvordan Osama bin Laden er et produkt av den skjeve maktbalansen mellom Vesten og den islamske verden, og den urett som har blitt begått mot Midtøsten. Avisen viser til islamekspert François Borgat som mener USA og vestens grenseløse toleranse ovenfor Israels overgrep mot Palestinerne, vestens maktdemonstrasjon mot Irak og støtten til illegitime diktatorer i Midtøsten forklarer hvorfor bevegelser som Al-Qaida vokser frem.¹⁹⁷

På tampen av 2001 skriver Klassekampen en artikkel om Midtøstensforsker Bjørn Olav Utviks syn på islamismen. Avisen skriver at temaet er mer aktuelt enn noen gang, spesielt med tanke på årets hendelser. I artikkelen appellerer Utvik til venstresiden, og ber dem støtte opp under islamismen ved å slippe alle fordommer knyttet til fenomenet, og heller se dens muligheter. Islamistiske bevegelser fremstår slik som et bedre alternativ til de korrupte og reaksjonære regimene.¹⁹⁸ Klassekampen skriver i en faktaboks i artikkelen at: «Islamismen femnar om rørsler med politisk innhald på heile skalaen høgre-venstre- Felles er ynsket om ein stat tufta på islam».¹⁹⁹ Dette setter i gang en debatt angående temaet og venstresidens forhold til islamismen hvor Klassekampen spør hvilken rolle islamismen spiller i dagens verden, hvor man søker å skape en debatt rundt om dette er folkelig opprør, eller antidemokratisk fundamentalisme. Debatten dreier seg hovedsakelig om de liberale og venstresiden i Europa bør støtte eller bekjempe de islamistiske bevegelsene som har oppstått i muslimske land. Inn under dette temaet går en parallell debatt som dreier seg også om kvinnes rolle, og hvorvidt venstresiden bør støtte en bevegelse som ikke gir kvinnene samme rettigheter som menn. På den ene siden har man de som mener venstresida bør alliere seg med den voksende

¹⁹⁵ Johansen, «Har vi vunnet nå?», 15.11.2001

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Marsdal, «-Ingen veg utanom islamismen», 08.12.2001.

¹⁹⁹ Ibid.

islamistbevegelsen i Midtøsten. Begrunnelsen går stort sett ut på at dette er anti-imperialistiske demokratibevegelser, og at selv om bevegelsene ikke er uten feil, bør vi likevel støtte dem ved å se det store bilde. Flere av debattantene på den andre siden mener man ikke kan støtte disse bevegelsene blant annet på bakgrunn av at deres kvinnesyn som er uforenelig med demokratiske prinsipper og likestilling. Disse ser ofte lovnader om demokratiske prinsipper som et skalkeskjul for islamistiske bevegelser, som bruker lovnader om dette for å komme til makten. Midtøstenforsker Knut S. Vikør kommer med et relevant poeng i sin kronikk i starten av 2002 hvor han setter fingeren på hvorfor debatten rundt om venstresiden skal støtte islamismen er så sammensatt:

Det er ikkje rart at synspunkta svinga på det, sidan islamismen både har i seg motstand mot imperialisme og korrupte regimer, noe som venstresida lett kjenner seg att i, og ser ut til å gå inn for religiøst stivsinn og kvinneundertrykking, som venstresida bekjemper skarpt. Så korleis skal venstresida forholde seg til dette til synes sjølmotstridande fenomenet.²⁰⁰

Lærer Hans Olav Brendeberg skriver i en kommentar at man må vurdere islamismen ut fra hva den kan gjøre der den har en kraft, og mener det er rett og støtte islamismen når den løfter folkemasser ut av rettsløshet, vold og håpløshet. Når det gjelder bruk av sløret mener han at man i likhet med islamismen må vurdere dette ut fra hvilken kontekst spørsmålet står i, og tar avstand fra et eventuelt forbud mot skaut i franske skoler.²⁰¹

Leder i Sunndal SV, Erling Outzen er svært kritisk til både Utvik og Brendeborgs argumenter for å gjøre islamistene til venstresidens allierte, og påpeker at disse dreper både sosialister og feminister i Iran. Han argumenterer for at islamistene vil opprette et enda mer fanatisk regime enn de sittende regimene, og mener det derfor vil være mer lønnsomt for venstresiden og alliere seg med sine sosialistiske kamerater i disse landene.²⁰² Outzen tar i likhet med Brendeberg avstand fra forbud mot skaut i franske skoler, men mener det er feil at islamistene påbyr skaut og telt for millioner av kvinner.²⁰³

Når det gjelder kvinnespørsmålet er eksil-iraker og forfatter Walid al-Kubaisi og daværende førsteamanuensis Berit Thorbjørnsruds svært uenige. Thorbjørnsrud som har skrevet innledningen til den nye utgaven av Edward Saids *Orientalismen*, argumenterer i likhet med

²⁰⁰ Vikør, «Skal vi støtte islamismen?», 16.01.2002.

²⁰¹ Brendeberg, «Mangetydig slør», 18.12.2001.

²⁰² Outzen, «Maoistenes endelige fallitt», 11.12.2001.

²⁰³ Outzen, «Mangetydig slør, entydig tvang», 21.12.2001.

Said i at Vesten har konstruert et fiendebilde av den andre, som i dette tilfellet er den islamske verden. I et slikt bilde ser man Vesten som den høyt utviklede parten, mens Midtøsten representerer det degenererte som enda har mye og lære. Thorbjørnsrud kritiserer at det overgeneraliseres og skapes et bilde av den prototypiske muslimeren:²⁰⁴ «Reduserer man eksisterende 6-7000 millioner muslimske kvinner/jenter til en undertrykt prototyp slik al-Kubaisi gjør, foretar man ikke bare en analytisk feilslutning, men man etablerer samtidig en virkelighet som svært mange av disse kvinnene ikke kjenner seg igjen i».²⁰⁵ Kubaisi på sin side mener det er legitimt å snakke om den muslimske kvinnen som en undertrykt prototyp fordi majoriteten av disse rammes av samme teologiske lover og patriarkalske tradisjoner.²⁰⁶

Når det kommer til Klassekampens synspunkter rundt temaet kan man se til journalist Line Schou som kommenterer debatten. Hun spør om den vestlige venstresida bør legge sosialismen til side, og heie frem islamistiske bevegelser som bolverk mot den globale kapitalismen?²⁰⁷ For å besvare dette kommer hun med følgende konklusjon:

*Politisk islam er ikke et fenomen som forsvinner med Taliban. Spørsmålet er om den norske venstresiden da skal sitte trygt og godt i vesten og heie islamistene fram, og romantisere prosjektene deres som bolverk mot USA-imperialismen. Eller om vi igjen husker på at målet vårt faktisk er menneskelig frigjøring og sosialisme, og utvikler en radikal kritikk av både den vestlige imperialismen og den religiøse fundamentalismen.*²⁰⁸

Ut fra dette kan man tolke det som at Klassekampen tar avstand fra at venstresiden bør støtte islamismen, og i stedet holde seg til grunnleggende sosialistiske verdier samtidig som man kritiserer både USA og islamismens fundamentalistiske prosjekt.

6.4 Sammenligning av mediene

Når det gjelder Klassekampens språkbruk rundt islamismen, er denne noe annerledes i Aftenposten i denne perioden. Ordsammensetninger som islamistiske terrorceller, islamistiske terrororganisasjoner, islamistiske opprørsgrupper, islamistisk terrorisme og islamsk ekstremisme som benyttes i Aftenposten, forekommer i svært liten grad i Klassekampen. Etter et søk på disse ordsammensetningene i Klassekampen etter 11. september 2001 frem til

²⁰⁴ Thorbjørnsrud, «Mor Nille og andre logiske krumspring», 14.12.2001

²⁰⁵ Thorbjørnsrud, «Mor Nille og andre logiske krumspring», 14.12.2001.

²⁰⁶ Kubaisi, «Den muslimske kvinnen», 09.01.2002.

²⁰⁷ Schou, «Med guds hjelp», 31.12.2001.

²⁰⁸ Ibid.

invasjonen av Irak finner man heller andre sammensetninger som islamistiske krefter, den islamistiske opposisjonen og islamistiske bevegelser.²⁰⁹

Ser man på likheter fremstiller begge mediene islamismen som et fenomen skapt først og fremst av USAs tidligere utenrikspolitikk, samt den tidligere Sovjetunionens invasjon av Afghanistan. Klassekampen er noe krassere i sine påstander, og hevder blant annet at USA har sponset islamismen. Klassekampen beskriver islamismen en protestaksjon mot modernisering og som et resultat av flere mislykkede frigjøringsstrategier i Midtøsten. Den utgjør en trussel mot borgerrettigheter og ytringsfrihet samtidig som den er en kilde til stigmatisering av muslimer. Det omfavner politiske rørelser på hele den politiske skalaen, fra høyre til venstre hvor det felles målet er en stat bygd på islam. I en kommentar skrevet av en journalist i avisen til debattserien om venstresiden bør støtte islamismen, kan man ut ifra en kommentar av en av avisens journalister tolke det som at avisen tar avstand fra å støtte islamismen, og heller vende tilbake til kjerneverdier som sosialisme og frigjøring.

Selv om Aftenposten ikke uttaler seg direkte om hva islamismen som ideologi er kan man ut fra diverse ekspertuttalelser i avisen få et bilde av hva avisen tenker rundt hva islamisme er. Den beskrives som en eller flere politiske bevegelser som utnytter Koranen for egen vinning. Selv om disse bevegelsene har ulike strategier, har de likevel et felles mål om islamistisk verdensherredømme. Islamismen beskrives også som en kulturell motreaksjon mot globalisering og vestliggjøring. Islamismen som en protestaksjon mot modernisering er altså et fellestrekk i begge avisene.²¹⁰

²⁰⁹ Johansen «Ubehagelige forbindelser», «Powell skaper spenning». 16.10.2001 og Schou, «Med guds hjelp». 31.12.2001.

²¹⁰ For kilder, se ovenfor.

7.1 USAs invasjon av Irak

2003 var året da USA angrep Irak sammen med Storbritannia og andre allierte som et ledd i krigen mot Terror. George W. Bush mente Irak besatte masseødeleggelsesvåpen i tillegg til å samarbeide med Al-Qaida. Invasjonen som fulgte var svært kontroversiell, og ble gjennomført uten godkjenning av FNs sikkerhetsråd, og var dermed ulovlig.²¹¹ Årsaken til FNs avslag var blant annet manglende bevis for at slike våpen eksisterte. Sikkerhetsrådet mente også at Iraks evner var sterkt redusert etter Gulfkrigen i 1990-1991, en konflikt som la grunnlaget for det anstrengte forholdet mellom USA og Irak før Bush erklærte krigen mot terror.²¹²

7.2 Aftenpostens fremstilling

Ut fra Aftenpostens artikler er det tydelig at avisen stiller seg kritisk til invasjonen av Irak og dens internasjonale konsekvenser. Før invasjonen florerer det en rekke spådommer verden over av hva utfallet av en slik krig vil være. Den største bekymringen er at krigen vil gi grobunn for vekst av islamistiske grupper i stedet for å bekjempe terrorisme.

Aftenposten skriver i en utenriksartikkel at forskere i den arabiske verden mener et angrep på Saddam Husseins regime hvor målet er å utrydde terror vil ha motsatt effekt, men i stedet skape flere terrorister. Gamal Soltan ved Al-Ahram Senter for politiske og strategiske studier mener invasjonen vil styrke fordommene mot USA ytterligere.²¹³ «-Bush argumenterer ikke. Han fremstår som den typiske stereotypen på en imperialistisk leder som kaster om seg med klisjeer og opptrer bøllete. Det er dette radikale muslimske grupper i regionen har sagt om USA lenge, og nå gir Bush dem rett, hevder Soltan».²¹⁴ Denne bekymringen blir ytterligere underbygget i en artikkel to dager etter USAs invasjon hvor det uttrykkes at arabisk frustrasjon og sinne kan gi grobunn for nye terrorister. Aftenposten skriver at Saddam Hussein ikke er «den onde diktatoren» overalt i verden, og at mange i Jordan og andre arabiske land ønsker at han vinner krigen i Irak. I Jordan blir demonstrasjoner mot krigen møtt med politiets batonger og tåregass fordi myndighetene ikke liker at folket gir uttrykk for sine meninger. Den hatske stemningen mot USA blir beskrevet som den samme som ved invasjonen av Afghanistan. Av demonstrantene blir Bush fremstilt som den store forbryteren og USA den store fienden i likhet med invasjonen av Afghanistan, mens det islamistiske arrangørpartiets flagg vifter. Slagord

²¹¹ FN.no, «Irak krigen 2003».

²¹² Leraand, «Irak-krigen 2003» 15.10.2018.

²¹³ Hultgren, «Arabiske regimer kan falle, tror eksperter i Egypt», 15.03.2003.

²¹⁴ Ibid.

uttrykker at man vil ta i bruk ekstreme virkemidler som bilbomber og selvmordsangrep hvor den eneste løsningen er jihad. Aftenposten skriver at det særlig er radikaliseret ungdom som står for en økende trend i den arabiske verden, og uttrykker bekymring rundt dette²¹⁵ «Folk som føler seg tråkket på av USA og Israel ønsker å gi uttrykk for sin protest. Mange arabere er dessuten svært misfornøyd med sine egne myndigheter, ikke minst fordi de ser at de samarbeider militært med amerikanerne, enten åpent eller hemmelig».²¹⁶

Ettersom krigen drøyer skriver Aftenposten i starten av april 2003 at «Jo lenger Irak-krigen varer, desto større blir belastningen for asiatiske land med en rastløs muslimsk befolkning».²¹⁷ Avisen skriver at man for eksempel i Indonesia frykter en politisk smitteeffekt av krigen i form av islamistisk uro, hvor oppblomstring av muslimsk fanatisme fremstår som en trussel mot myndighetene.²¹⁸ Aftenposten påpeker også at amerikanernes krig i Irak har satt sinnene i kok i mange miljøer i den arabiske verden, og at hellige krigere er klar til kamp samtidig som islamistiske grupper ønskes velkommen som helter og befriere.²¹⁹

Det paradoksale er at siden Saddam Hussein kom til makten, har nettopp islamistiske og fundamentalistiske religiøse grupperinger blitt brutalt forfulgt i Irak. Saddam Hussein har ment at islamistene kunne rokke ved hans maktbasis, dessuten at de ikke ville være lojale til regimet, som har vært et av de mest sekulære i den arabiske verden.²²⁰

Redaktør i Aftenposten Per Egil Hegge kommenterer Bushs problematiske posisjon på toårsdagen for 11. september angrepene, og hvordan Bush har kommet til kort i misjonen om å slå ned på islamistisk terrorisme:

Hverken Osama bin Laden eller Saddam Hussein er pågrepet. Al-Qaidas slagkraft er redusert ifølge amerikanernes offisielle syn, men islamistiske terrorister gjennomfører aksjoner i Indonesia, Midtøsten, Pakistan, Afghanistan, India, Marokko, Tunis og Kenya, for ikke å snakke om Irak, og den listen er ikke fullstendig.²²¹

I desember blir Saddam Hussein tatt til fange av amerikanske styrker og politisk redaktør i Aftenposten Harald Stanghelle skriver i en kommentar at hans arrestasjon knapt kan overvurderes, da den gir en enorm politisk gevinst for både president George. W. Bush og

²¹⁵ Andreassen, «Der Saddam er helten», 22.03.2003.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Christiansen, «Frykt for smitteeffekt», 01.04.2003.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Seierstad, «Hellige krigere til kamp», 03.04.2003.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Hegge, «Problematiske toårsdag for Bush, 11.09.2003.

statsminister Tony Blair. Likevel mener Stanghelle det vil være et feilgrep å undervurdere motstanden som er igjen i Irak, da okkupasjonen har virket som et fluepapir på islamister som leter etter amerikanere og slåss mot. Et resultat av Irak krigen som ikke må undervurderes er fremveksten av fundamentalister som ikke er lojale mot Saddam Hussein, og det har slik oppstått et nytt terrorproblem.²²²

I 2004, på årsdagen for krigsutbruddet i Irak kommenterer kulturredaktør Per Anders Madsen Osama bin Laden og hans verdensbilde i lys av blant annet terrorangrepene i Madrid.²²³

Som en konsekvens av hvor vanskelig det er å forutsi hvor og hvordan islamske terrorister slår til neste gang, vokser behovet for å forstå dem. Hvem er de? Hvordan tenker de? Hvorfor handler de som de gjør? Madrid-angrepene virvler igjen opp de pinefulle spørsmålene fra World Trade Center, spørsmål som ble skjøvet i bakgrunnen under krigen mot Saddam. Den handlet jo om så mye annet.²²⁴

Madsen påpeker at islamistiske terrorister utgjør et svært lite mindretall av islam, men at terrorismen likevel ikke kan frikobles fra islamsk kultur og religion. Sosio-økonomiske forhold som tidligere ble brukt som forklaringsmodell etter 11.september har nå kommet i forgrunnen, og man ser heller til ideenes kraft.²²⁵ «Et kjernepunkt i terroristenes verdensbilde er hatet mot det moderne, og kilden til dette hatet er nettopp den plassen religionen er henvist til i det liberale, vestlige samfunn».²²⁶ I denne sammenhengen henvises det til Paul Bermans bok «terror og liberalisme». Boken løfter frem egypteren Sayyid Qutbs verdensbilde som opphøyer Guds suverenitet på jorden like mye som i himmelen, og går til angrep på det moderne samfunn som skiller mellom verdslige og åndelige krefter. Madsen mener denne radikale oppgraderingen av Guds makt bidrar til å forklare hvordan islamisme kan utvikles til terrorisme. Han legger også vekt på betydningen av ydmykelse, og mener dette mer enn noe annet beskriver islamisme som utvikler seg til terrorisme:²²⁷

Muslimere fikk bitre erfaringer med vestlig påvirkning gjennom egne ledere som forsøkte å modernisere og verdsliggjøre sine egne land, som for eksempel Iran og Egypt. Denne opplevelsen av ydmykelse har skapt lydighet for en islamistisk ideologi som kunne fylle tomrommet mellom forventninger og realitet med ny mening og stolthet for egne, ikke-vestlige tradisjoner.²²⁸

²²² Stanghelle «En ydmyket despot», 15.12.2003.

²²³ Madsen, «Begjæret etter å bety noe», 20.03.2004.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Ibid.

7.3 Klassekampens fremstilling

I likhet med Aftenposten stiller Klassekampen seg kritisk til USAs invasjon av Irak. Hovedproblemen som tas opp er at invasjonen vil føre til ytterligere fremvekst av islamisme og at USAs planer om demokratisering av regionen er problematisk. Når det gjelder George Bushs uttalelser om at en krig mot Irak vil bidra til demokratisering i Midtøsten skriver Klassekampen at amerikansk UD er uenige, og mener anti-amerikanismen i disse landene vil føre til valg av islamistiske regjeringer som vil stille seg fiendtlig ovenfor USA.²²⁹ Et slikt synspunkt blir ytterligere underbygd av ansvarlig redaktør Bjørgulv Braanen i Klassekampen som i en kommentar skriver at den største trusselen mot amerikanerne og deres posisjon i Midtøsten er demokrati i regionen. Ifølge Braanen er det det er ingenting som tyder på at amerikanerne har noe reelt ønske om å gi befolkningen i Midtøsten selvbestemmelse, da det ikke tjener vestens interesser. Braanen refererer til statsviteren Francis Fukuyama som har uttalt til BBC at opprettelsen av demokrati i land som Irak ikke vil kunne si at man for eksempel kan stemme på et islamistisk parti som vil fjerne demokratiet.²³⁰ Dette vil altså si forbud mot islamistiske partier. Klassekampen mener at et av de største demokratiske problemene i Midtøsten er at de nåværende lederne fra de fleste stater har et bedre forhold til USA og Israel enn hva befolkningen ønsker, og gjør at USA ikke er tjent med noe reelt demokrati i regionen.²³¹

Når det gjelder bekymring rundt islamismens fremvekst uttrykkes dette gjennom flere artikler. I april 2004 skriver George Monbiot, som leverer kritiske rapporter fra Midtøsten om stormaktenes overgrep i kriger verden over, i en av Klassekampens spalter. Han skriver at uansett hvordan krigen ender er utfallet katastrofe. Et av utfallene er oppslutning rundt fundamentalismen som lenge har vært undertrykt i landet. Hvis Saddam Hussein blir drept vil også dette kunne inspirere muslimsk opprør i hele den muslimske verden mot både USA, britene og mot Israel. Hvis Pakistans upopulære leder Pervez Musharraf blir kastet i et islamistisk opprør dypt fiendtlig til Vesten, vil et fundamentalistisk regime sitte med virkelige atomvåpen.²³² Frykten for islamistisk oppslutning blir ytterligere underbygget i en artikkel i Klassekampen om Iraks ulike maktgrupperinger som står mot hverandre i en intens maktkamp om Irak etter Saddam Hussein, noe som vil kunne føre til ytterligere fremvekst av islamisme.

²²⁹ Johansen, «Tvilsom dominoteori», 24.03.2003.

²³⁰ Braanen, «Amerikansk demokrati», 29.04.2003.

²³¹ Ibid.

²³² Monbiot, «Ingen utvei», 04.04.2003.

Avisen påpeker at det for eksempel siden krigen mot Iran (1980-88) har vært et markant oppsving av islamisme i Irak selv om landet har en sekulær statsform, noe som er urovekkende for hele verden. Det trekkes paralleller til de to gulfkrigene hvor Saddam Hussein og hans regime også benyttet seg av religiøse symboler og retorikk.²³³

Klassekampen forsøker også å vise hvordan USA skaper et vrangbilde av krigens gang. I august skriver avisen at USA forsøker å innlemme Irak i «krigen mot internasjonal terrorisme», for å trekke FN lengre inn i okkupasjonen ved å skjule den reelle motstanden blant irakere. Avisen skriver at USA mangler bevis for at det virkelig er Al-Qaida som står bak bombingene av FNs hovedkvarter, og aksjonene mot Jordans ambassade. USAs strategi blir beskrevet som spansk tyrefekting hvor okkupasjonsstyrkene trekker på seg motstand. Dette er fordi mange av drapene på sivile har fått okkupasjonsmakten til å betale ut blodpenger, hvor disse pengene brukes til å sette opp angrep mot amerikanske soldater fra slektninger til de drepte.²³⁴ Påstanden om tildekking av irakisk motstand blir ytterligere underbygget av utenriksreporter Peter M. Johansen i en kommentar i Klassekampen. Han kommenterer at Bush administrasjonens har utropt Irak som det største slagfeltet i krigen mot internasjonal terrorisme. Dette blir beskrevet som et bedrag mer enn et selvbedrag, hvor amerikanerne skjuler den økende motstanden i det irakiske folket. Motstanden tilskrives ikke det «frigjorte» irakiske folket, men på arabiske og muslimske islamister, eller den lille kurdiske gruppen til mulla Krekar, Ansvar-al-Islam. Slik mener Johansen amerikanerne forsøker å knytte okkupasjonen til «krigen mot terrorisme» som et motiv for at andre skal bistå i okkupasjonen, et spill Norge dessverre er delaktig i.²³⁵

I 2004 skriver Klassekampen at okkupasjonen tiltrekker seg militante muslimer fra hele verden, og at dette påvirker spesielt kvinnene i regionen. I artikkelen uttaler to irakiske redaktører seg, og de mener kvinnene har mindre frihet nå, enn under Saddam Hussein, og peker på at islamistene har vokst seg sterkere under okkupasjonen. Flere yrkesaktive kvinner skal også ha blitt drept, og flere frykter for sitt eget liv om de ikke går i muslimsk drakt.²³⁶

²³³ Johansen, «De forkludrer planen», 15.04.2003.

²³⁴ Johansen, «Vil skjule motstanden», 22.08.2003.

²³⁵ Johansen, «Terrorkrig», 15.09.2003.

²³⁶ Sæbø, «Mellom barken og veden», 30.10.2004.

7.4 Sammenligning av mediene

Både Aftenposten og Klassekampen stiller seg kritisk til USAs invasjon av Irak. Begge avisene har spådommer om at en slik invasjon vil kunne føre til mer og ikke mindre islamisme i regionen, og uttrykker bekymring rundt dette. Aftenposten setter søkelys på at sinnet mot USA vil kunne avle nye terrorister, som i denne sammenhengen er et annet begrep for islamister. De uttrykker bekymring rundt fremveksten av radikalisert ungdom, som føler seg tråkket på av USA og Israel. Aftenposten knytter fortsatt i større grad enn Klassekampen, islamisme og terrorisme sammen gjennom sin språkbruk. Dette ser man blant annet når Aftenposten skriver om hvordan Bush har kommet til kort i å slå ned på islamistisk terrorisme. I tillegg påpeker avisens kulturredaktør Per Anders Madsen at islamistiske terrorister utgjør et svært lite mindretall av islam, men at de likevel ikke kan frikobles islamsk kultur og religion. Ifølge Madsen er den radikale oppgraderingen av Guds makt som forklarer hvordan islamisme utvikler seg til terrorisme, og beskriver ydmykelse som det viktigste elementet til hvorfor islamisme utvikler seg til terrorisme.

Klassekampen er også bekymret for fremveksten av islamisme, men fokuserer i større grad på USAs politiske motiver, og problematiserer planene om demokratisering på USAs premisser i Irak på bakgrunn av landets frykt for anti-amerikanske og islamistiske regjeringer.

Klassekampen mener også at for mye av motstanden i Irak tilskrives islamister og ikke det «frigjorte» irakiske folket. Slik mener avisen at krigen fremstilles på en uriktig måte av USA. Over et år etter invasjonen bekreftes spådommene om ytterligere fremvekst av islamisme da Klassekampen skriver en artikkel om islamistene som stadig vokser seg sterkere etter okkupasjonen, noe som spesielt berører kvinnene i regionen.²³⁷

²³⁷ For kilder, se ovenfor.

8.1 Debatten om skautet/hijab

I 2004 ble det i Frankrike vedtatt en lov som forbød «synlige religiøse tegn» i skolen. Dette rammet spesielt muslimske jenters bruk av hijab, og skapte debatt om bruk av hijab også i Norge. Debatten omhandlet symbolverdien og retten til å bære skaut eller hijab som en del av ens religiøse identitet.²³⁸ Som en del av en større demonstrasjon i forkant av den vedtatte loven samlet flere tusen muslimer og ikke-muslimer seg i en rekke byer i Midtøsten og Europa, deriblant Oslo. Enkelte i demonstrasjonen protesterte først og fremst mot A-møbler i Oslo som nektet en ansatt og bære skaut på arbeidsplassen.²³⁹

Den virkelig opphetede debatten i Norge kom likevel i 2009 ved justisdepartementets forslag om endring av uniformsreglementet, som innebar å tillate hijab som en del av politiuniformen. Denne debatten startet med den muslimske kvinnen Keltoum H. Missoums brev mottatt den 9. september 2008 av politidirektoratet. Hun ber i brevet om tillatelse til å bruke hijab under utdanning og videre i tjeneste som politi.²⁴⁰ Politidirektøren sender i november samme år et brev til justisdepartementet og anbefaler endring av de nåværende reglene, slik at hijab blir en del av uniformen. Daværende justisminister Knut Storberget går inn for at uniformsreglementet endres, og justisdepartementet legger ut en pressemelding i starten av 4. februar 2009, etter at Stavanger Aftenblad har fått innsyn i politidirektørens brev og publisert nyheten på nett. Samme dag legges det ut en pressemelding på justisdepartementets hjemmesider om at uniformsreglementet endres og at man kan bruke religiøst hodeplagg sammen med politiuniformen. Etter massiv kritikk ender Knut Storberget opp med å trekke forslaget. I 2010 uttaler likestillings- og diskrimineringsforbundet med at forbudet bryter med diskrimineringsloven og likestillingsloven, men får ikke gjennomslag for konklusjonen, og klager saken til nemda.²⁴¹

8.2 Aftenpostens fremstilling

Aftenposten kommenterer fra lederplass i starten av januar at møbelforretninger A-Møbler nylig nektet en kvinnelig muslimsk ansatt å bruke hodeplagget hijab, under henvisning til bedriftens kleskode. Om muslimske kvinners bruk av hijaben skriver Aftenposten følgende:²⁴²

²³⁸ Vogt, «hijab».

²³⁹ Gulbrandsen, «Flere hundre personer demonstrerte lørdag på Youngstorget i Oslo for sin rett til å bære skaut i Norge og resten av Europa».

²⁴⁰ Lilleås, «Dette brevet var hemmelig».

²⁴¹ VG, «Dette er hijab striden».

²⁴² Leder, «Skaut» på jobben».06.01.2004.

«Ordet hijab stammer fra «hajaba» - å skjule. Mange muslimske kvinner ønsker å bære dette plagget både i arbeidslivet og privatlivet. Plagget er en del av deres identitet. Så lenge hodeplagget ikke fører til farlige situasjoner og kan påføre fysisk skade – for eksempel på en byggeplass der hjelm er påbudt – burde det ikke være noen grunn til å nekte bruken av det. Å nekte mennesker å bruke klesdrakt som defineres deres identitet, vitner om mangel på respekt. Det hjelper ikke at Frankrike, med bakgrunn i landets spesielle situasjon, nylig vedtok at det fra neste år vil bli forbudt å bære «iøynefallende symboler på religiøs og politisk tilhørighet» - som muslimske hodeplagg, den jødiske kalotten kipa, eller store kristne kors – i skolen.²⁴³

Aftenposten mener hijaben er et symbol på menneskers ulikheter og egenart, et ideal vi som samfunn aldri må gi slipp på. Det er altså klart at avisen verken knytter plagget opp mot islamisme, eller velger å problematisere bruken av hijab. Leder henviser også til at Erna Solberg ønsker en ny lov som forbyr forskjellsbehandling på etnisk og religiøst grunnlag i alt fra arbeidsliv til boligmarked.²⁴⁴ Ut fra utsagnet over kan man tolke Aftenpostens leder til at hijaben knyttes til identitet og valgfrihet fra den enkelte kvinne, uten at dette bør problematiseres på noen måte. Avisens lesere stiller derimot spørsmål ved bruk av plagget, dets betydning, opphav og dens tilknytning til islamisme som kommer til uttrykk i diverse leserinnlegg.

I Aftenposten viser leserinnleggene at det finnes flere sider av denne saken. Enkelte ser hijaben som et symbol for den troen man står for, og et uttrykk for individualitet.²⁴⁵ Noen mener også at et forbud mot skaut vil føre til enda mer avstand mellom etniske nordmenn og innvandrere, og at man bør ha toleranse i et flerkulturelt samfunn.²⁴⁶ Under demonstrasjonen for hijab i Oslo ga de muslimske kvinnene klart uttrykk for at de ønsker å bære sin hijab og at det er et uttrykk for identitet. Aftenposten skriver at det var en god dag for de som reagerte mot utfrysningen av Ambreen Pervez som gikk med skaut på jobb hos A-møbler.²⁴⁷

En del av innleggene knytter hijab direkte opp mot islamismen, og mener slik at bruk av dette får negative konsekvenser både for oss som samfunn og kvinnene som bruker plagget. Et slikt syn deles blant annet av Redaktør i Encyclopedia Tore Kjeilen, og forfatter og eksil-iraker Walid-Al Kubaisi. Kjeilen stiller i sin kronikk i januar spørsmålstegn ved kvinners bruk av hijab i islam. Innlegget uttrykker at hijab ikke har vært vanlig å bruke gjennom hele islams

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Såtvedt, «Debatten om skautet», 13.01.2004.

²⁴⁶ Hussain, «Hvorfor kritikk bare av muslimer?», 15.01.2004.

²⁴⁷ Bentzrød, «Vi velger faktisk selv», 18.01.2004.

historie, men at den har fått en moderne renessanse gjennom islamismen. Innsenderen kritiserer Aftenposten for å være for hijabvennlige, og beskriver hijaben som islamismens fremste symbol.²⁴⁸ Kubaisi mener islamistenes mål er å få oss til å tro at skautet er ensbetydende med religionen islam, selv om den egentlig er et uttrykk for politisk islam fra begynnelsen av 1980-årene ved Khomeinis revolusjon.²⁴⁹ Om kvinners bruk av hijab uttaler han følgende: «Den visker bort alle nasjonale og kulturelle trekk unntatt det islamistiske. Man kan ikke vite om disse kvinner som bruker hijaben er fra Iran, Irak, Tyrkia, Egypt etc. De vil kun fremheve den politiske identiteten som er knyttet til islamisme».²⁵⁰

Aftenposten skriver igjen i en lederartikkel om A-møblers avgjørelse etter at kvinnen som ble nektet å bruke hijab på jobb, nå likevel får lov til å bruke hodeplagget. Leder mener A-møbler valgte rett, og mener tvungen bruk av hijab er undertrykkende, men at frivillig bruk ikke er det, og at dette er en debatt det norske samfunnet bør ta. Leder mener videre man bør respektere menneskers ulikheter og egenart, et ideal man aldri bør gi slipp på.²⁵¹

8.3 Klassekampens fremstilling

I klassekampen er det også en debatt om religiøse hodeplagg og bruk av hijab/skaut hvor avisen spør om hijab og andre religiøse plagg er undertrykkende? Klassekampen kommenterer debatten og kritiserer at Storhaug og HRS ønsker det samme forbudet i Norge som i Frankrike.²⁵²

Så er den over oss igjen: den opphetede debatten mellom vesten og resten, denne gangen formidlet som unge norsk-muslimske jenters rett til å bære religiøse hodeplagg, såkalt «hijab». Foranledningen denne gangen var et lovforslag fra den franske presidenten «Jacques Chirac som – mye på grunn av landets spesielle sekulære tradisjon – tok til ordet for å forby religiøse symboler i fransk skole. Å lure Hege Storhaug fra Human Rights Center ut på galeien med å foreslå det samme i Norge var derfor ikke vanskelig».²⁵³

Klassekampen skriver i en kommentar at hijab i motsetning til kamp mot for eksempel tvangsekteskap, ikke er en viktig kvinnepolitisk sak i dagens Norge. I en tidligere kronikk blir Klassekampen kritisert av Hege Storhaug som ser hijaben som et kvinneundertrykkende symbol, og et uttrykk for islamisme hvilket i hennes betydning er synonymt med et totalitært

²⁴⁸ Kjeilen, «Sannheten om skautet», 07.01.2004.

²⁴⁹ Kubaisi, «Den sanne historien om slør og skaut i islam», 03.02.2004.

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Leder, «A-møbler valgte rett», 02.02.2004.

²⁵² Nore, «Flerkulturell frykt og frihet», 22.01.2004.

²⁵³ Ibid.

og teokratisk samfunn. Bakgrunnen er at Human Right Service støtter grunntanken i Frankrikes holdning om at barn i skolen ikke skal bære religiøse symboler.²⁵⁴ Klassekampen er uenig med Storhaug i at et forbud mot hijab vil være en seier for demokrati og mennesker og uttaler: «Det Storhaug tilsynelatende er helt uinteressert i, er betydningen hijaben har som individuell identitetsmarkør, og det potensielle opprørske innholdet skautet har i møtet med en aggressiv vestlig kultur».²⁵⁵

I en annen kommentar skriver Klassekampen om en kommunalt ansatt ved Kristiansand voksenopplæringscenter som har blitt nektet å bære davidsstjerne rundt halsen når han underviser. Avisen spør om det er riktig å forsvare hijab og samtidig forby davidsstjerner? Senteret har ingen forbud mot å bruke religiøse symboler som kors og hijab, men nekter likevel bruk av davidsstjernen. Klassekampen mener en diskusjon om religion og politikk bør holde seg til innholdet i lærerplanen og ikke kleskoder for lærere og elever.²⁵⁶

Også i debatten som foregår i avisen uttrykkes ulike meninger. Man har de som mener hijab kan symbolisere identitet, frihet og opprør, som for eksempel en lærer som skriver et leserinnlegg om sine opplevelser fra Klasserommet, hvor jenter selv har valgt å bruke hijab hvor deres mødre ikke gjør det.²⁵⁷ Eller feministen Sapideh Sadeghi som skriver at: «Jeg bruker mitt skaut for å opprettholde min muslimske kvinneidentitet i en tid der islam blir angrepet fra alle kanter».²⁵⁸ Angående kvinnen som ble nektet å bruke hijab på A-møbler skriver innsenderen at det eneste hun ikke fikk velge var arbeidsplassen sin, selv om kritikere velger å fremstille henne som kuert, undertrykket, uten mulighet til å velge på grunn av hennes hijab.²⁵⁹

8.4 Sammenligning av mediene:

Hvis man ser på sammenhengen mellom islamisme og hijab/skaut uttaler ingen av mediene seg om dette direkte. Når det gjelder debattinnlegg som tematiserer hijab i forhold til islamismen er dette omtrent fraværende i Klassekampen, med unntak av islamkritikeren Hege Storhaugs innlegg. I Aftenposten problematiseres dette derimot i flere leserinnlegg. Begge mediene stiller seg positivt til bruk av hijab og mener dette først og fremst handler om valgfrihet og identitet. Aftenposten tar et enda tydeligere standpunkt da leder kommenterer

²⁵⁴ Storhaug, «Hijab er kvinnefiendtlig», 15.01.2004.

²⁵⁵ Førde, «En seier for demokratiet?», 31.01.2004.

²⁵⁶ Salvesen, «Symboler og konsekvens», 07.02.2004.

²⁵⁷ Torp, «Forbud mot hijab». 14.01.2004.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Sadeghi, «Kvinne for sitt skaut», 19.01.2004.

hendelsen på A-møbler ved to anledninger, mens det i Klassekampen kun er avisens journalister som kommenterer debatten rundt hijaben.²⁶⁰

²⁶⁰ For kilder, se ovenfor.

9.1 Karikaturstriden 2006-2010 (2015)

I dette kapittelet skal jeg på hvordan Aftenposten og Klassekampen omtaler karikaturstriden i 2006 og 2010, samt angrepet på Charlie Hebdo i 2015. Det vil i denne sammenhengen være interessant å se på hvordan de utvalgte mediene stiller seg til trykking av karikaturene, og hvordan de omtaler islamisme. Jeg vil også undersøke om man kan se noen utvikling i denne perioden.

9.2 Karikaturstriden 2006

Den 30. september 2005 ble tolv karikaturtegninger av profeten Muhammed publisert av den danske avisen Jyllands-Posten under overskriften «Muhammeds ansigt». Jyllands-Posten hadde bestilt karikaturene av Bladtegnernes forening i Danmark. Bakgrunnen for publikasjonen var at den danske forfatteren Kåre Bluitgren ønsket å finne en tegner til sin planlagte barnebok *Koranen og profeten Muhammeds liv*, uten å lykkes.²⁶¹ Det var kulturredaktør Flemming Rose som tok initiativet til å publisere de tolv karikaturtegnene. Han ønsket å teste ytringsfrihetens grenser, samt finne ut hvor langt den selvpåførte sensuren var kommet. Han inviterte derfor førti tegnere til å fremstille Muhammed, hvor tjuette av disse av slo.²⁶² Kurt Westergaard var mannen bak tegningen som skapte mest opprør, og måtte leve i skjul i flere måneder etter å ha blitt truet på livet og forsøkt drept. Tegningen illustrerte profeten Mohammed med en bombe i turbanen, og førte til en opphetet debatt om ytringsfrihet og blasfemi, som skapte store konflikter mellom vestlige og muslimske land.²⁶³ Den 30. september 2005 ble tegningene publisert under overskriften «Muhammeds ansikt» hvor Rose i en kommentar til tegningene skrev at ytringsfriheten var truet. Rose mente enkelte muslimer gjorde krav på en særstilling ved å insistere på at det skal tas særlig hensyn til deres religiøse følelser, noe som er uforenelig med vestlig demokrati.²⁶⁴ Jylland-Postens publisering i 2005 skapte etter hvert voldelige reaksjoner på karikaturene. I overgangen fra januar til februar 2006 utviklet opprøret seg til voldelige demonstrasjoner i store deler av den muslimske verden, hvor 150 mennesker ble drept.²⁶⁵

²⁶¹ Orgeret, «Karikaturstriden».

²⁶² Garvik, «Flemming Rose».

²⁶³ Aase «Bakgrunn: Slik var karikaturstriden».

²⁶⁴ Austenå, *Arven etter sataniske vers* (Oslo: Cappelen Damm AS: 2011), s. 133.

²⁶⁵ Orgeret «Karikaturstriden».

Ikke lenge etter Jyllandspostens publisering av karikaturene fulgte Aftenposten etter og publiserte en faksimile av tegningene, og i januar 2006 gjorde Dagbladet det samme. Etter at den kristenkonservative avisen Magazinet den 10. januar 2006 publiserte tegningene, mottok sjefredaktør Vebjørn Selbekk flere hatreaksjoner og drapstrusler.²⁶⁶ Sentrale samfunnsaktører som daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre tok avstand fra avisens publisering, selv om andre norske medier hadde trykket karikaturene. Som følge av de sterke reaksjonene sa Selbekk unnskyld for å ha «krenket religiøse følelser», men beklaget aldri offentliggjøringen av tegningene.²⁶⁷ Aftenposten skriver fra lederplass at redaktøren viste dårlig skjønn i sin utøvelse av ytringsfriheten.²⁶⁸ Politisk redaktør i Aftenposten skrev i en kommentar den 31. januar 2006 at en karikatur av profeten Muhammed virker svært sårende i den islamske verden, både på grunn av mangelen på et sekulært samfunn, men også det religiøse forbudet mot å avbilde profeten, og skriver følgende om Magazinet publisering:²⁶⁹

Det er et paradoks at det er akkurat den kristne ukesavisen Magazinet som denne gang utfordrer det islam oppfatter som hellig. Avisen står solid plantet i en mer eller mindre kristenfundamentalistisk tradisjon, og blant avisens støttespillere finner vi dem som mest iherdig har kritisert alle former for ytringer som harselerer med kristendommens symboler.²⁷⁰

Daværende ansvarlig redaktør Bjørgulv Braanen skriver at Magazinet tøffer seg i religionsdebatten ved å trykke Muhammed-tegningene fra Jyllands posten, og mener de bevisst forsøker å heve temperaturen i religions og kulturdebatten. De mener i tillegg at tegningene var bestilt for å provosere danske muslimer.²⁷¹

Den 01.02.2006 skriver Klassekampens redaktør Bjørgulv Braanen at vi er inne i en alvorlig situasjon etter at Jyllands Posten og Magazinet trykket karikaturtegninger av Muhammed, og beskriver dette som en religionskrig. I likhet med Aftenposten peker han på at Vebjørn Selbekk er tilhenger av en norsk blasfemi-paragraf, som åpenbart ville rammet karikaturene. Det trekkes videre paralleller mellom karikaturtegningene og den antisemittiske propagandaen fra 1930-tallets Hitler-Tyskland.²⁷² I samme utgave av Klassekampen skriver utenrikskommentator Peter M. Johansen en kommentar som uttrykker at vesten driver dobbelt

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Nordli, «Vebjørn Selbekk: - Jeg husker følelsen av å gå fra ikke drapstruet til å bli drapstruet».

²⁶⁸ Aftenposten leder, «Forsoning», 11.02.2006.

²⁶⁹ Stanghelle, «Et ansikt til besvær», 31.01.2006.

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Braanen, «Muhammed», 11.01.2006.

²⁷² Braanen, «Religionskrig», 01.02.2006

bokholderi ovenfor den muslimske verden, og skriver at:²⁷³ «Ingen bør la seg forlede et øyeblikk til å tro at morgenavisen Jyllands-Posten, eller «morgenfascisten Jyllands-Pesten» blant danske venstreradikale, eller kristensionistiske Magazinet har hatt ytringsfriheten som baktanke for å trykke tegninger av profeten Muhammed».²⁷⁴ Noen dager senere påpeker Klassekampen at konflikten eskaleres av at fundamentalistiske islamske regimer utnytter konflikten ved å fremstå som beskyttere av muslimer og islam, mens Europas høyrefløy vil fremstille muslimer som motstandere av ytringsfriheten, og dermed har en agenda om å endre det vestlige samfunnet.²⁷⁵

I mars 2006 kommenterer også Klassekampen et opprop mot islamisme hvor forfatteren Salman Rushdie sammen med flere intellektuelle, maner til oppgjør med den totalitære islamismen, hvor Braanen skriver at:²⁷⁶ «Og når det nå mobiliseres mot islamisme som den nye fascistiske fare, er det ikke så vanskelig å se parallellen til forrige gang folk i Europa ble mobilisert mot en imaginær trussel i form av jødene og jødebolesjevismen»²⁷⁷ Han mener videre om det egentlig er noe stor idemessig forskjell på for eksempel Mullah Krekars ambisjoner på vegne av islam i motsetning til George W. Bush sine ambisjoner på vegne av amerikansk imperialisme og kristenfundamentalisme. I en slik beskrivelse kan man tolke det til at Klassekampen nærmest ser islamismen som en innbilt trussel.²⁷⁸ I august 2006 skriver Braanen at «Klassekampen frykter militante fundamentalister og terrorisme, men vi vil med styrke hevde at det ikke er islam som er årsaken til disse fenomenene».²⁷⁹ Avisen uttaler at de ikke ønsker å bidra til en opphetet debatt basert på religiøse skillelinjer, men ønsker en rolig, åpen og saklig diskusjon om disse forholdene slik at man forhindrer det samme debattklimaet som man har i Danmark.²⁸⁰

I februar 2008 ble tre muslimske menn arrestert av dansk politi, anklaget for å planlegge og drepe Kurt Westergaard og hans kone.²⁸¹ Etter drapstruslene mot Westergård ønsker verken Aftenposten, VG, Dagsavisen eller Dagbladet å publisere tegningene. Aftenpostens daværende sjefsredaktør, Hans Erik Matre uttaler at avisen velger å ikke trykke karikaturene av profeten Muhammed:²⁸² «Aftenposten har alltid vist varsomhet med bruk av tekster, tegninger og bilder

²⁷³ Johansen, «Innrammede tegninger», 01.02.2006.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Braanen, «Ytringsfrihet», 04.02.2006.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Braanen «Fascislamisme» 15.03.2006.

²⁷⁹ Braanen, «Selskapet», 28.08.2006

²⁸⁰ Braanen, «Selskapet», 28.08.2006

²⁸¹ Austenå, *Arven etter sataniske vers* (Oslo, Cappelen DAMM AS: 2011), 172.

²⁸² Rodum, «Norske redaktører sier nei til trykking» 14.02.2008.

som oppleves krenkende for store grupper. Dette er grunnlaget for at vi ikke trykker tegningene».²⁸³ Slik avviser Aftenposten helt at tegningene skal trykkes på bakgrunn av at det kan krenke minoritetsgrupper. Ut fra Klassekampens holdninger under hele karikaturstriden, er det ikke overraskende at også de velger å avstå fra publisering av tegningene. Klassekampens ansvarlige redaktør Bjørgulv Braanen sier at han har forståelse for at danske avisredaktører har behov for å vise seg handlingskraftige, men mener at det ikke er redaktørens oppgave å bruke hendelsen til å piske opp hatefulle stemninger.²⁸⁴

9.3 Karikaturstriden 2010

I 2010 blusset striden nok en gang opp igjen da en somalisk mann første nyttårsdag brøt seg inn i Kurt Westergaards hjem, bevæpnet med både øks og kniv. Westergaard kom uskadd fra det hele etter å ha gjemt seg på badet og ringt politiet. Angrepsmannen ble arrestert av politiet og dømt til ni års fengsel, samt utvisning fra Danmark. I løpet av 2010 ble til sammen ni menn arrestert for angrep på eller mistanke om planlagte angrep på Westergaard eller Jyllands-Posten.²⁸⁵ I lys av hendelsen kommenterer Aftenposten fra lederplass at:

*Kurt Westergaard står for en ytringsfrihet som vi setter høyt, og som er blitt en integrert del av verdenssamfunnets normgrunnlag gjennom FNs menneskerettighetserklæring. Den friheten må vi beskytte, akkurat slik som Westergaards liv må beskyttes mot anslag av den typen vi fikk se 1. nyttårsdag.*²⁸⁶

Aftenposten skriver at toleransen som finnes i både Danmark og Norge både misforstås og misbrukes av de ytterliggående islamistene som har satt en belønning på Kurt Westergaard. Avisen mener at deres oppfatning av islam er like forkvaklet som Al-Qaidas oppfatning av islam.²⁸⁷ Etter hendelsen går daværende generalsekretær i norsk presseforbund ut og sier at mediene hadde gitt etter for terror ved å ikke trykke Muhammed-tegningene. Han mente at ved å ikke trykke «de harmløse tegningene» viser man ikke respekt for muslimenes tro, men viser at vi har bøyd oss i frykt for islamistisk terror.²⁸⁸ I solidaritet med Westergaard snur Aftenposten og trykker tegningene. Hilde Haugsgjerd har på dette tidspunktet blitt Aftenpostens nye sjefsredaktør og er ikke i tvil om at det nå er riktig å publisere tegningene.

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Braanen «Ny strid». 14.02.2008.

²⁸⁵ Austenå, *Arven etter sataniske vers* (Oslo, Cappelen DAMM AS: 2011), 273-274.

²⁸⁶ Leder «Ordenes sprengkraft» 03.01.2010.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Aftenposten/NTB, «-Burde trykket Muhammed-tegningene», 02.01.2010.

På spørsmål om hun ser Westergaards karikatur som krass, svarer hun følgende:²⁸⁹ «-I en liberal norsk medie verden og i et kulturelt tolerant samfunn, er dette ikke noe krass karikatur. I et samfunn der militante islamister står sterkt oppfattes den som krass, men karikaturer skal kunne være krasse».²⁹⁰ Klassekampen ønsket på dette tidspunktet fortsatt å avstå fra publisering av tegningene, og mente, og mente at en demonstrativ publisering av disse karikaturene ikke var noe god strategi for å minske terrorfaren.²⁹¹

9.4 Charlie Hebdo 2015

Den 7. januar 2015 ble det franske satiriske ukemagasinet Charlie Hebdo utsatt for et terrorangrep knyttet til avisens publisering av Muhammed-karikaturer hvor tolv mennesker ble drept, og elleve såret. Dette er Frankrikes mest dødelige terrorangrep på over 50 år. To maskerte menn stormet magasinets lokaler i Paris, mens redaksjonen holdt sitt ukentlige møte. Mennene hevdet å være fra Al-Qaida, men koblingen til terrorgruppen er ikke bekreftet. Sjefredaktøren Stéphane Charbonnier som ble drept under angrepet hadde mottatt flere alvorlige trusler og var på al-Qaidas dødliste.²⁹² Deres siste ytring på sosiale medier før angrepet var en tegning av lederen for den islamistiske terrorgruppen IS, Abubakr al-Baghadid med meldingen «Beste hilsener, forresten».²⁹³

Brødrene som stod bak angrepet, hadde forskanset seg med et gissel da fransk politiet stormet trykkeriet i Dammartin-en-Goële. Mens gisselhendelsen pågikk, tok en tredje terrorist gisler på et jødisk supermarked i Paris hvor fire personer ble drept før politiet skjøt og drepte gjerningsmannen. Han skal ha sverget troskap til IS, mens brødrene bak Charlie Hebdo angrepet pekte på al-Qaida i Jemen som sin oppdragsgiver.²⁹⁴ Den 14. februar samme år ble kulturhuset «Krudttønden» i København utsatt for et angrep under et debattmøte om kunst, blasfemi og ytringsfrihet, hvor blant annet karikaturtegneren Lars Villks deltok. Under angrepet ble dokumentarfilmskaperen Finn Nørgaard drept og tre politifolk skadet.²⁹⁵

²⁸⁹ Harbo, «Westergaard satser på å flytte hjem» 08.01.2010.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Braanen «Terrortrusler» 05.01.2010

²⁹² Orgeret «Charlie Hebdo».

²⁹³ Skjeseth «Pennan tar ikke liv».

²⁹⁴ Orgeret «Charlie Hebdo».

²⁹⁵ Orgeret «Karikaturstriden».

Både Aftenposten²⁹⁶ og Klassekampen²⁹⁷ velger dagen etter hendelsen og publisere Muhammed-karikaturene. Fra lederplass reflekterer Aftenposten rundt debatten som har foregått siden 2005, og hvordan debatten rundt ytringsfriheten ikke er så opplagt som man tidligere har tenkt, og skriver følgende om Charlie Hebdo:²⁹⁸

Charlie Hebdo har karikert, plaget og publisert satire mot makt og religion i flere tiår. Den katolske kirken har fått gjennomgå, sammen med sentrale franske politikere. Da en ny type makt vokste frem, nemlig den militante islamismen, var det naturlig for Charlie Hebdo å utfordre også den. Det har kostet lenge, og redaksjonen har vært truet, angrepet og dratt for retten. Gårsdagens angrep var imidlertid det mest brutale. Det var en massakre på en redaksjon som har levd ut en ytringsfrihet som skal være selvsagt. Provoserende, irriterende, og ikke alltid like vellykket – men helt nødvendig å ha rom for. Det er kjernen i ytringsfriheten og i det som nå er angrepet.²⁹⁹

Aftenposten kommenterer at Marine Le Pen, leder av nasjonal Front, allerede snakker om nødvendigheten av et oppgjør med den ekstreme islamismen, men at det ikke er likegyldig hvordan oppgjøret tas. Leder mener det er mer enn noen gang er viktig å unngå fiendebilder hvor alle muslimer blir betraktet som en gruppe, og at det er viktig at moderate muslimer står frem og tar avstand fra ytterliggående krefter.³⁰⁰

Ansvarlig redaktør i Klassekampen Bjørgulv Braanen, skriver dagen etter hendelsen at terroraksjonen mot Charlie Hebdo innvarsler en ny eskalering i kampmidlene islamsk ekstremisme er villige til å benytte seg av i kampen mot ytringer de ikke kan akseptere. Klassekampen mener det er tragisk at medarbeidere i Charlie Hebdo må gå i døden for sine ytringer, og at terroraksjonen er et angrep mot ytringsfriheten som ikke kan aksepteres. Videre uttaler avisen at det er åpenbart at de ekstreme islamistene har et håp om at denne typen terroraksjoner skal sette vestlige samfunn ut av balanse og utløse enda sterkere konfrontasjoner. Målet for islamistene er at dette skal rekruttere nye tilhengere til voldelig islamisme, og at slike terroraksjoner skal utløse voldelige reaksjoner som vil legitimere den ekstreme islamismen. Den politiske oppgaven blir videre å isolere terroristene og den islamske islamismen for å hindre ytterligere fotfeste. I dette arbeidet må man se muslimer som allierte.³⁰¹ Et av forslagene til hva avisene kan gjøre etter angrepet er at man skal trykke

²⁹⁶ Furuly, Wang-Naveen og Gjestad «– Må vi sensurere oss selv for ikke å bli drept?», 08.01.2015.

²⁹⁷ Lysberg og Skårderud «Frykter hevn og sensur», 08.01.2015.

²⁹⁸ Leder, «Et voldsomt angrep på ytringsfriheten» 08.01.2015.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Braanen, «Attentatet», 08.01.2015.

Charlie Hebdos karikaturer i en felles aksjon, men Klassekampen mener en slik fellestrykking ikke er veien å gå.³⁰²

Flere av Charlie Hebdo-tegningene er – slik vi ser dem – stigmatiserende og sjikanerende mot muslimer. De blir konsekvent framstilt med store krokkebøyde neser, ikke ulikt tilsvarende karikaturer av jøder. Det er en lang tradisjon i Frankrike for denne typen sjikanøse karikaturer, men i norsk sammenheng er ikke dette en type religionskritikk Klassekampen velger å prioritere. Forsvaret for ytringsfriheten betyr å forsvare alles rett til å ytre seg, men den inneholder ikke noe krav om å omfavne alle ytringer man selv er dypt uenig i, eller man selv opplever som krenkende mot seg selv eller mot den etniske religiøse gruppen man selv tilhører. Likevel må ytringsfriheten forsvares nettopp da.³⁰³

Etter angrepet på Charlie Hebdo kritiserte blant annet Norsk Presseforbunds generalsekretær og Fritt Ords direktør Knut Olav Åmås norske mediers tidligere holdning rundt karikaturene for feig. Hans Erik Matre og Bernt Olufsen, tidligere redaktører i Aftenposten og VG uttaler at de ikke angrer på avgjørelsen som ble tatt da striden stod på som verst i Norge. Matre uttaler at han generelt er skeptisk til å trykke noe for å være demonstrativt, men mener det i dag ville vært mer akseptabelt å trykke tegningene. Olufsen uttaler at avgjørelsen den gang ble tatt ut ifra en helhetsvurdering, og uttaler at avisen den gang ikke trykket tegningene fordi de kunne oppfattes som blasfemiske.³⁰⁴

9.5 Sammenligning av mediene og utvikling

Aftenpostens og Klassekampens holdning i karikaturstriden er som vi har sett ulike på en del områder og like på andre. Aftenposten som trykket tegningene like etter Jyllands posten, snudde i ettertid da konflikten internasjonalt ble mer opphetet, og skrev at en karikatur av profeten Muhammed virker svært sårende i den islamske verden. Både Klassekampen og Aftenposten pekte på at det var et paradoks at dette kom fra en kristenfundamentalistisk avis, og betvilte derfor Selbekks motiver.

I 2006 går Klassekampen så langt som å uttale at karikaturene kan sammenlignes med den anti-semittiske propagandaen fra 1930-tallets Hitler-Tyskland, og beskriver det hele som en religionskrig. I tillegg mener Klassekampen at islamismen ikke er totalitær, slik Rushdies opprop mot islamisme hevder. De sammenligner mobiliseringen mot islamisme som en mobilisering mot den nye fascistiske fare, og mener mobiliseringen mot islamismen kan

³⁰² Braanen, «Ytringsfrihet», 09.01.2015.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Harbo, «Nå frontes ytringsfriheten».

sammenlignes med den tidligere imaginære trusselen i form av jøder og jødebolsjevisme mot Europa.

I 2006 skriver Klassekampen at islam ikke er årsaken til militante fundamentalister og terrorisme, og at avisen ikke ønsker å bidra til en opphetet debatt, men ha en rolig diskusjon om dette slik at man ikke får de samme forholdene som i Danmark. Klassekampen valgte å publisere karikaturene første gang i en nyhetskontekst da satiremagasinet Charlie Hebdo ble angrepet i 2015. Avisen har fra publiseringen av Muhammed-karikaturene i 2005 vært svært skeptisk til publisering av karikaturene som et middel for å provosere muslimske miljøer. Selv om avisen publiserte enkelte karikaturer i 2015, var dette kun som et bilag til en nyhetsreportasje, og ikke fordi de mente det var riktig å publisere tegningene som et middel for ytringsfriheten i kampen mot ekstrem islamisme.³⁰⁵

Klassekampen dro også kritikken mot Selbekk enda lengre og mente Magazinet bevisst ønsket å skape anti-muslimske holdninger i Norge. Etter drapstruslene mot Westergaard i 2008 ønsket verken Aftenposten eller Klassekampen å publisere tegningene. Aftenpostens sjefsredaktør uttalte at avisen ikke ønsker å trykke tegningene fordi det kunne oppleves krenkende for store grupper. Da striden igjen blusset opp i 2010 da Westergaard ble angrepet i sitt eget hjem, snudde Aftenposten og publiserte karikaturene i solidaritet med tegneren. De uttalte da at de ytterliggående islamistene som hadde satt en belønning på Kurt Westergaards hode, hadde en like forkvaklet oppfatning av islam som Al-Qaida. På dette tidspunktet hadde Aftenposten ny sjefsredaktør som ikke var i tvil om at det var riktig å publisere karikaturene, og mente at karikaturene kun virker krasse i en verden hvor militante islamister står sterkt.³⁰⁶ Klassekampen ønsket på dette tidspunktet fortsatt ikke å publisere tegningene, og mente at det å demonstrativt publisere karikaturtegningene ikke var noe god ide for å minske terrorfaren.³⁰⁷

Da det Franske ukemagasinet Charlie Hebdo ble utsatt for et terrorangrep i 2015 valgte både Klassekampen og Aftenposten å publisere tegningene. På dette tidspunktet var holdningene blant mediene en helt annen enn i 2006, og det oppleves ikke demonstrativt å trykke tegningene av karikaturene i denne konteksten. Aftenposten skrev fra lederplass at det var naturlig for Charlie Hebdo å utfordre en ny type makt i form av den militante islamismen, og

³⁰⁵ Braanen, «Ytringsfrihet», 09.01.2015.

³⁰⁶ Harbo, «Westergaard satser på å flytte hjem» 08.01.2010.

³⁰⁷ Braanen, «Terrortrusler», 05.01.2010.

at selv om dette kan oppleves provoserende er det nødvendig å ha rom for slike typer ytringer. Aftenposten mente det var viktig å se på hvordan oppgjøret med den ekstreme islamismen tas, og unngå fiendebilder av muslimer. Klassekampen så det som viktig at man fremover jobber mot å isolere terroristene og voldelig islamistisk terrorisme i å få fotfeste, men mente ikke en fellestrykking av karikaturene var riktig fremgangsmåte. Begrunnelsen var at tegningene både er stigmatiserende og sjikanerende mot muslimer. Klassekampen mener hendelsen innvarsler en ny fase i kampen mot islamsk ekstremisme, og hvor langt disse aktørene vil gå. Avisen mener også de ekstreme islamistene har et håp om at slike aksjoner vil sette vestlige samfunn ut av balanse, samt rekruttere til voldelig islamisme. Klassekampen som i 2006 beskrev trusselen fra islamismen som et innbilt fenomen, mener etter angrepet på Charlie Hebdo at vi nå er inne i en ny fase mot voldelig islamisme og ekstremisme, og det ser ut til at avisen nå tar trusselen mer på alvor enn tidligere, og knytter islamisme vold og terrorisme sammen i større grad.³⁰⁸

³⁰⁸ For kilder, se ovenfor.

10.1 Den arabiske våren 2011

I 2010-2011 brøt det ut opprør i flere land i Nord-Afrika og deretter Midtøsten, som førte til politiske endringer i flere land. Det ble også regimeendring i Tunisia, Egypt, Libya, samt skifte av statsjef i Yemen. Fellesbetegnelsen for disse hendelsen har blitt kalt Den arabiske våren. Opprørene utfordret autoritære regimer i Nord-Afrika og Midtøsten, hvor befolkningen krevde demokratiske rettigheter. I enkelte land førte opprøret til drastiske endringer, men ble stanset i andre og reversert særlig i Egypt.³⁰⁹

Når det gjelder dekningen av den arabiske våren har jeg valgt å dokumentere dekningen i Egypt rundt Det muslimske brorskap. Jeg vil først og fremst se på fremveksten av islamismen og Det muslimske Brorskaps parti «Freedom and Justice Party» som kommer til makten som følge av et demokratisk valg. Islamismen beskrives av mange som både voldelig og ekstremistisk, og jeg har derfor valgt å fokusere på hvordan Aftenposten og Klassekampen stiller seg til det mange karakteriserer som en mer moderat versjon av islamismen.

10.2 Opprøret i Egypt og Mubaraks fall

I Egypt startet opprøret 25. januar 2011 hvor tusenvis av demonstranter protesterte i gatene i Kairo mot Hosni Mubaraks regime. Det ble videre organisert gatedemonstrasjoner både i januar og februar mot det autoritære regimet hvor hovedmålet var å styrte Mubarak. Presidenten ble tvunget til å gå av i februar 2011, hvor ledelsen ble overlatt til landets militære styrker. Det ble så holdt demokratiske valg i 2011-2012 hvor islamistiske partier fikk flertall i nasjonalforsamlingen. Partiet Freedom and Justice Party (FJP) ble stiftet av Det muslimske brorskap, hvor presidentkandidaten Mohammed Morsi vant presidentvalget i juni 2012. Forslag til en ny grunnlov ble godkjent av nasjonalforsamlingen i en folkeavstemning 2012. Denne ble møtt med store protester da forslaget ikke ga noen garanti for verken ytringsfrihet eller kvinners rettigheter, og førte til et nytt opprør i Egypt. Den egyptiske hæren fjernet deretter Morsi ved statskupp, og Det muslimske brorskap og presidenten ble fjernet fra makten 3. juli 2013. De fikk ikke delta i valget året etter. Sisi ble valgt til president i Egypt året etter.³¹⁰

³⁰⁹ Leerand, «Den arabiske våren», 04.11.2019.

³¹⁰ FN, «Den arabiske våren», 03.03.2021.

I slutten av januar 2011 priser dansvarlig redaktør i Klassekampen Bjørgulv Braanen opprøret i Egypt, og mener det er svært løfterikt, og skriver at:³¹¹ «Politisk står en brei allianse bak demonstrasjonene, liberale, sekulære, venstreorienterte, nasseritter og Det muslimske brorskap, som er den best organiserte strømmingen i det egyptiske samfunnet».³¹²

Aftenposten skriver fra lederplass at de håper Mubarak forstår at hans tid nå er ute. Om situasjonen i Egypt skriver avisen at krav om demokratiske reformer og frihet hylles på den ene siden, men at det på den andre siden finnes en frykt for hva som vil erstatte regimet, og at resten av verden, og ikke minst USA følger med på det som skjer. Avisen skriver at denne usikkerheten bygges på at Egypt har fungert som en bærebjelke i vestens forsøk på brobygging til den arabiske verden.³¹³

Klassekampens ansvarlige redaktør Bjørgulv Braanen mener dramaet i Egypt er en lærebok i vestlig hykleri og dobbelt bokholderi, og fortsetter slik sin kritiske holdning til USA. Klassekampen mener vestlige politikere og kommentatorer som i en årrekke har priset demokrati, ytringsfrihet og menneskerettigheter, nå slår ring om det autoritære regimet i Egypt ved å velge diktatur over frie valg. Braanen påpeker at Mubarak og hans regime er en lojal støttespiller for Vesten og samtidig en garantist mot islamistisk innflytelse:³¹⁴

Nettopp frykten for islam fungerer som en skrutvinge på ad hoc-demokratenes hjerner, som bare støtter demokrati og frihet hvis det produserer støtte for amerikanske og vestlige interesser. Demokrati kommer fra gresk og betyr folkestyre, men hos disse er det synonymt med støtte til markedsliberalisme og amerikansk overhøyhet. Hykleriet da USA bombet Irak sønder og sammen av hensyn til demokratiet, er nå avkledd i all sin tåredryppende falskhet.³¹⁵

Ifølge Braanen ligger dilemmaet i valget mellom å støtte et autoritært regime som støtter vestens interesser, eller å forsvare demokrati og folkestyre. Det trekkes frem at Midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik mener fremstillingen av Det muslimske brorskap som barbarer og rabiater er misvisende, men at islamistene er moderate og driver misjonering av muslimske verdier. For Klassekampen er det likevel ikke meningene rundt Det muslimske brorskap som er viktigst, men om man støtter demokrati og frie valg eller ikke.³¹⁶

³¹¹ Braanen, «Løfterikt», 29.01.2011.

³¹² Ibid.

³¹³ Aftenposten Leder, «Det arabiske opprør», 31.01.2011.

³¹⁴ Braanen, «Hykleri», 03.02.2011.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Braanen, «Demokrati», 08.02.2011.

Daværende leder i Fremskrittspartiet Siv Jenssen uttaler i februar 2011 at hun frykter konsekvensene dersom Det muslimske brorskap får politisk makt i Egypt. Hun peker på at Det muslimske brorskap er arnestedet for all terror, og mener brorskapet med god grunn er forbudt i Egypt.³¹⁷ Klassekampen mener Jensen med dette er i ferd med å forlate de grunnleggende ideene om hva folkestyre og demokrati er, og skriver at hvis en bevegelse med opptil 25 prosent oppslutning i befolkningen skal være forbudt, har man gått bort fra demokratiets prinsipper.³¹⁸

På dette tidspunktet virker det som Aftenposten har liten tro på at Brorskapet kan komme til makten. I starten av februar 2011 trykker Aftenposten en artikkel med «19 spørsmål og svar om opptøyene i Egypt» hvor et av spørsmålene lyder som følger: «Kan det samme skje i Egypt som i Iran, det vil si at det blir et ytterliggående islamsk regime?», hvor avisen svarer følgende:³¹⁹ «Det vil neppe skje. Det muslimske brorskap som ble dannet i Egypt i 1928, men som nå er forbudt, er best organisert. Ved valget i 2005 da det stilte med såkalte uavhengige kandidater, sikret det seg ca. 20 prosent av stemmene i nasjonalforsamlingen, og det ble betegnet som et valgskred».³²⁰

Da Mubaraks avgang ble kunngjort 11. februar 2011, ble han så arrestert og stilt for retten. Overgangsperioden med militært styre ble møtt med nye demonstrasjoner høsten 2011.³²¹ Opptøyene illustrerte misnøyen med det nye militærregimet og tempoet i demokratiseringen.³²² Brorskapet skal like før valget ha inngått en avtale med militærstyret om å holde seg unna demonstrasjonene til gjengjeld for at valget skulle gå som planlagt. I denne sammenhengen er det viktig å peke på at Brorskapet var den organisasjonen som var best organisert før valget, og derfor kunne tapt velgere på en utsettelse av valget.³²³

10.3 Brorskapet til makten

I april 2011 kommenterer Klassekampens journalist Amal Wahab spørsmålet om vesten er klar for arabisk folkestyre? Hun mener det er på tide å legge bort skremselsbildet av islamistene som i Egypt, Tunisia og andre land er på vei inn i demokratiet, og påpeker at islamistene ikke er en homogen gruppe mennesker, men at mange av dem er tilhengere av

³¹⁷ VG «Jensen: «-Brorskapet er arnestedet for all terror», 06.02.2011.

³¹⁸ Braanen, «Demokrati», 08.02.2011.

³¹⁹ Harbo, «10 spørsmål og svar om opptøyene i Egypt», 05.02.2011.

³²⁰ Ibid.

³²¹ Leerand, «Den arabiske våren».

³²² Leerand, «Opprøret i Egypt 2011-2012».

³²³ Lohne «Mener islamistene svikter opprøret» 25.11.2011.

demokrati. Hun spør videre om vesten heller vil velge tyranner og støtte valgfusk, fremfor Brorskapet ved makten.³²⁴

I forkant av valget skriver Aftenpostens korrespondent i Kairo, Jørgen Lohne at brorskapets partipolitiske fløy, Frihets- og rettferdighetspartiet (FJP) er sannsynlige valgvinnere. Årsaken er blant annet at de har hatt en velfungerende organisasjon under Mubaraks diktatur, til tross for at de har vært både forbudt og forfulgt.³²⁵ Om styreformene skriver Lohne at: «Selv om islamistene bedyrer at de ikke skal forsøke å gjøre Egypt til en fundamentalistisk islamsk republikk, er det neppe tvil om at de ønsker å bruke sitt flertall til å grunnlovsfeste religionens avgjørende betydning og innflytelse i det egyptiske samfunn».³²⁶ Det pekes også på at kaoset og urolighetene før valget, kan tjene brorskapets oppslutning, noe flertallet av demonstrantene neppe ønsker.³²⁷

Fra lederplass skriver Aftenposten at forståelsen mellom militærrådet og islamistene i Det muslimske brorskap skaper usikkerhet i Egypt, og mener utviklingen lover dårlig for et ordentlig demokrati i regionen:³²⁸ «Selv om brorskapet var forbudt under Mubarak, fikk det likevel opprettholde en omfattende organisasjon. Det gir et betydningsfullt forsprang i dag. De store taperne i dette maktspillet kan bli de liberale delene av opposisjonen, som risikerer å bli spilt ut over sidelinjen».³²⁹

Etter første valgrunde i Egypt skriver Klassekampen at Det muslimske brorskap har gjort et brakvalg i Egypt. Islamistiske grupperinger som Brorskapet og salafistene fikk til sammen 65 prosent av stemmene, hvor de konservative islamistene gjorde det overraskende godt med hele 24 prosent oppslutning.³³⁰ Klassekampen beskriver Det muslimske brorskap som en islamistisk politisk og sosial bevegelse, som i løpet av valgkampen har jobbet for å fronte seg selv som moderate og demokratiske mens de har unngått islamistisk retorikk. I stedet har man lagt vekt på sosial likhet og etterrettelighet i politikken.³³¹ Klassekampens journalist Amal A. Wahab skriver i en kommentar at store deler av befolkningen i Egypt kjenner islamistene som aktive sosialarbeidere som gjør livet lettere for befolkningen, og peker på at Det muslimske brorskap har medlemmer fra alle samfunnslag.³³²

³²⁴ Wahab, «Folkets vilje», 07.04.2011.

³²⁵ Lohne, «Enhet mot militæret, uenige om valg», 24.11.2011.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Leder «De militære fortsetter sitt maktspill i Egypt», 26.11.2011.

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Stavenes, «Ingen nåde fra militære», 19.12.2011.

³³¹ Stavenes, «Brorskapet seirer», 03.12.2011

³³² Wahab, «Sutrepartiets nederlag», 10.12.2011.

Aftenposten er mindre positiv, og uttrykker tvil om Egypts fremtid under Brorskapet. Aftenposten skriver fra lederplass at Brorskapets frihets- og rettferdighetsparti ønsker overgangen til et sivilt styre raskt, noe som kan skape en dragkamp mellom de militære og brorskapet:³³³ «Det kan bli enda mer uro i Egypt enn det vi har sett til nå. Det muslimske brorskap var ikke initiativtager til revolusjonen tidligere i år. Likevel er det denne organisasjonen som har vunnet mest til nå. Den makten ønsker den åpenbart å bruke».³³⁴

På årsdagen for starten på opprøret mot president Mubarak skriver kommentator i utenriksredaksjonen Per Kristian Haugen i Aftenposten at det mest demokratiske valget noensinne har blitt holdt i Egypt, hvor islamistene har kommet ut med klart flertall. Dette innebærer 47 prosent oppslutning til Det muslimske brorskap, og nesten fem prosent til de ytterliggående salafistene. Aftenposten skiller klart mellom Det muslimske brorskaps parti Freedom and Justice Party og det de beskriver som det ekstreme islamistpartiet AL-Nour. Om islamistenes seier skriver Aftenpostens at islamistene som nå har fått makten i Egypt har et diskutabelt demokratisk sinnelag. Samtidig uttrykkes det håp rundt Det muslimske brorskap som har organisert velferdstiltak for fattige og vanskeligstilte, og slik har skapt tillit blant Egyptere. Likevel skriver Haugen at det er all grunn til å tvile på at Brorskapet vil kunne innfri folkets forventninger om endring i Egypt.³³⁵

Foran andre omgang av presidentvalget 16. og 17. juni 2012 skriver kommentator for Aftenposten Per Kristian Haugen at: «Det er ikke godt å si hvem som kommer til å bli den verste presidenten: Mohamed Mursi fra Det muslimske brorskap eller Ahmed Shafiq, den siste statsministeren under diktatoren Hosni Mubarak».³³⁶ Han mener liberale velgere i Egypt foran en smertefull beslutning:

*Ett alternativ er å stemme på Mursi, Brorskapets kandidat, for å skape en sterkest mulig motvekt til de militære. Haken er at Brorskapet da vil kontrollere både presidenten og parlamentet. De kan åpne for en uønsket omforming av det egyptiske samfunnet i islamistisk retning. Et annet alternativ er å støtte Shafiq, fordi landet da vil få en president som kan holde islamistene i sjakk. Problemet er at han med sin fortid i den gamle makteliten kan ende som et lydig redskap for de militære.*³³⁷

Dagen før årsdagen til opprøret i Egypt skriver Klassekampens journalist Amal Wahab om islamistenes seier, og beskriver Brorskapet som en moderat islamistisk bevegelse i Egypt,

³³³ Leder, «Fra valgkamp til maktkamp», 01.12.2011.

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Haugen, «Ingen lever av demokrati alene», 28.01.2012.

³³⁶ Ibid.

³³⁷ Haugen, «Revolusjonen som forsvant», 11.06.2012.

mens Noor partiet beskrives som ultrakonservative salafister.³³⁸ Klassekampens dekning av situasjonen i Egypt i 2012 er hovedsakelig nyhetsartikler hvor ulike aktører intervjues. Dekningen går ut på hva folket i Egypt mener og tenker om valget, hva som konkret skjer i Egypt og det totale kaos som hersker før ny grunnlov skal velges.³³⁹ En kommentar fra Klassekampens journalist Amal. A. Wahab, som dette året stort sett står for nyhetsdekningen i Egypt, skriver at mange egyptere føler seg lurt av islamistene og at gatestøtten glipper. Hun skriver følgende om Brorskapet:³⁴⁰

Islamistene, spesielt Brorskapet og FJP, var ruset av makten etter å ha sikret seg flertall i parlamentet, inntil de skjønnte at de satt i et parlament uten reell makt. De lofte først og ikke stille med egen presidentkandidat, fordi de var overbevist om at «islamistene ikke skal styre alt». Likevel nominerte Brorskapet sin nestleder, Khairat al-Shater, som kandidat. Og da det ble klart at hans kandidatur kanskje ville ugyldiggjøres, stilte Muhammed Mursi, FJPs leder, som reservekandidat. De ønsket reell makt, ikke bare et flertall i et maktesløst parlament.³⁴¹

Wahab skriver at Egypt forbereder seg på ny valggrunde i juni, og at valget mellom Det muslimske brorskaps mann, og det gamle regimets statsminister for mange egyptere er et uholdbart. Dette er fordi folket verken ønsker et islamistisk styre, eller gjenfødelse av det gamle regimet.³⁴²

Da Brorskapets kandidat Mohamed Morsi, som i valgkampen lovet å styre etter en moderat, moderne islamistisk agenda vinner valget etter andre valggrunde, skriver Aftenpostens korrespondent Jørgen Lohne at utfordringene står i kø for den seirende muslimbroren.³⁴³ Aftenposten skriver fra lederplass at den nye presidenten tar fatt på et svært splittet Egypt, hvor han ikke får gjøre som han vil. Like før valget oppløste militærrådet nasjonalforsamlingen, samtidig som de begrenset presidentens fullmakter. Det ble også opprettet et råd for å utarbeide en ny grunnlov. Aftenposten stiller seg spørrende til hva som vil skje videre:³⁴⁴

I utenrikspolitikken er det knyttet spesielt stor spenning til hvordan forholdet mellom Egypt og Israel vil utvikle seg med en president fra islamistbevegelsen Det muslimske brorskap. Det vakten ikke liten

³³⁸ Wahab, «Kaos og krangling», 24.01.2012.

³³⁹ Wahab, «Splid om grunnlov», 10.03.2012.

³⁴⁰ Wahab, «Gatestøtten glipper», 08.05.2012.

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Wahab, «Duket for valgduell i juni», 28.05.2012.

³⁴³ Lohne, «Utfordringer i kø for seirende muslimbror», 25.06.2012.

³⁴⁴ Leder, «Egyptas president tar fatt i motbakke», 26.06.2012.

*oppmerksomhet at Morsy har åpnet for et bedre forhold mellom Iran og Egypt, og at den palestinske islamistbevegelsen Hamas var raskt ute med på å gratulere Morsy.*³⁴⁵

Aftenposten tviler likevel på at det blir store endringer i utenrikspolitikken på grunn av militærets makt som høster godt av USAs 1,3 milliarder dollar i militærhjelp hvert år.³⁴⁶

Klassekampens journalist Amal A. Wahab peker på at Scaf, militærets øverste råd har hatt makten i Egypt siden Mubarak ble avsatt etter opprøret. Hun skriver at det er liten tvil om at Morsi og brorskapet vil kolliderer med Scaf, noe som gjør at Egypt er på vei inn i en tid med uroligheter og ustabilitet.³⁴⁷

I august 2012 tok Morsi makten fra generalene og kansellerte en midlertidig grunnlov som gav militæret utvidet makt.³⁴⁸ Kommentator i utenriksredaksjonen Per Kristian Haugen skriver at flere skeptikere trekker paralleller til Russlands utvikling under Putin, og at Mursis utskiftning av redaktører i de statskontrollerte mediene er urovekkende:³⁴⁹ «Vi vet lite om hva Mursi selv tenker og hvilket press han står under fra sine egne. Hvis han velger å bruke sin makt fullt ut, kan det gå riktig ille. Foreløpig får tvilen komme han til gode».³⁵⁰

I midten av september 2012 protesterer muslimer over hele verden mot den amerikanskproduserte islam fiendtlige filmen «Innocence of muslims», og vestlige ambassader ble angrepet og påtent i muslimske land.³⁵¹ Etter forsøkene på å storme USAs ambassade skriver Aftenposten fra lederplass at: «Kort sagt må Mursi si og gjøre ting som mange av hans mer ekstreme tilhengere vil mislike. Det er en del av ansvaret som følger med å få makt».³⁵² Aftenposten peker på at Mursi som islamist må støtte troende muslimer som får krenket sin profet, samtidig som han må tenke klokt utenrikspolitisk.³⁵³ I slutten september påpeker Aftenposten fra lederplass at Mursi etter sin FN debut fremstår mer som en brobygger enn en leder som ønsker konflikt, og at dette gir grunnlag for forsiktig optimisme.³⁵⁴

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ Ibid.

³⁴⁷ Wahab, «Morsi Egypts nye president», 25.06.2012.

³⁴⁸ Eidem, «Egypts president tar makten tilbake», 12.08.2012.

³⁴⁹ Haugen, «Den nye sterke mann i Kairo», 16.08.2012.

³⁵⁰ Ibid.

³⁵¹ Lohne, «Ambassader brent av rasende folkemengder», 15.09.2012.

³⁵² Leder, «Protestene mot USA kan vare i lang tid». 17.09.2012.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ Leder, «En moderat stemme», 27.11.2012.

Ekspertene Klassekampen har snakket med mener videoen øker radikale islamisters mulighet til å vinne innflytelse og oppslutning. Klassekampen skriver at protester har rast i land som Egypt og Tunisia hvor den arabiske våren har gitt moderate islamister makt. Avisen har snakket med islamforsker Knut S. Vikør ved universitetet i Bergen som uttaler at protestene gir radikale islamister mulighet til å skaffe mer oppslutning da disse prøver å legge fokus på kompromissene Brorskapet har gjort spesielt i forhold til USA.³⁵⁵

I november skriver Aftenposten journalist Reidun J. Samuelsen at Mursi har hevet seg selv over loven ved å samle mer makt på egne hender hvor grunnlovsforordninger, avgjørelser og lover utstedt av presidenten ikke kan ankes, noe som bryter med det grunnleggende maktfordelingsprinsippet. Samuelsen skriver at Mursi flyter på en bølge av medvind internasjonalt, og får mye av æren for våpenhvilen mellom Israel og palestinere på Gazastripen. Det pekes på at Hamas er sprunget ut av Det muslimske Brorskapet, og at Mursi dermed har større innflytelse på Gazastripen enn andre statsledere uten en slik tilknytning ville hatt.³⁵⁶

Aftenposten kommenterer urolighetene i Egypt etter protester rundt presidentens omfattende fullmakter, og avisen mener han har en klar mangel på demokratisk tenkesett, og har skapt frykt for at Egypt vil gå i en islamistisk retning.³⁵⁷ «Det vil i så fall bety at de demokratiske kreftene bak den arabiske vår i Egypt må skrinlegge alle håp om at det største arabiske land utvikler seg i demokratisk retning».³⁵⁸ Ut fra dette utsagnet kan man tolke det som at Aftenposten ikke mener islamisme kan være demokratisk, men i stedet er det motsatte av demokrati. Likevel skiller Aftenposten mellom brorskapet og det de kaller «mer ytterliggående islamistiske grupperinger», som har kritisert Mursi for å være for ettergivende i sin politikk.³⁵⁹

I slutten av november legger grunnlovsforsamlingen i Egypt frem et grunnlovsforslag som møter mye misnøye, og Aftenposten uttrykker fra lederplass bekymring rundt at prinsippene for islamsk lov, Sharia, fortsatt skal gjelde i Egypt. Samtidig er det uvisst hvordan kvinners rettigheter blir besvart. Aftenposten mener dette kan skyldes at moderate og ekstreme

³⁵⁵ Stavenes, «Derfor blusser hatet opp», 22.09.2012.

³⁵⁶ Samuelsen, «Mursis lov», 24.11.2012.

³⁵⁷ Leder, «Intens kamp om Egypts stabilitet», 27.11.2012.

³⁵⁸ Ibid.

³⁵⁹ Ibid.

islamister ikke har klart og bli enige.³⁶⁰ Aftenpostens utenrikskommentator Per Kristian Haugen skriver at selv om den gamle grunnloven også inneholdt Sharia, må man stille spørsmål rundt hva dette vil si for eksempel rundt kvinners rettigheter, og mener at utsiktene er mørke hvis Brorskapet skal bestemme politikken fremover.³⁶¹ Like før vedtaket av ny grunnlov skriver Haugen at både islamistene og opposisjonen har voldelige elementer i egne rekker, og at Mursi viser at han tenker mer på Brorskapets makt enn Egypts fremtid.³⁶² Haugen mener 2012 har vært de skuffede forventningers år, hvor virkeligheten har vist at det både er komplisert og motsetningsfylt å skape frihet, i tillegg til demokrati i den arabiske verden. Han peker på at islamistene vinner valgene fordi de har et bedre organisert og klarere politisk program enn resten, men mener de ikke evner å innføre reelt demokrati:³⁶³ «Det finnes de som tror at islamistene etter hvert kan få et like avslappet forhold til religionen som for eksempel de tyske kristeligdemokratene har til sin. Foreløpig tyder ingenting på at dette er noe mer enn en vakker drøm – men det er lov å håpe». ³⁶⁴

Klassekampens journalist Amal A. Wahab skriver samme dag som andre runde i folkeavstemningen over Egypts grunnlov, at dette er en kamp om islams sjel og ånd. Hun skriver at det både blant muslimer og kristne finnes de som ønsker religionen helt ut av det egyptiske lovverket, men at disse er i mindretall:³⁶⁵

Islamistene har på sin side arrangert masseprotester for å vise støtte til Mursis vedtak og til grunnlovskastet. Islamistenes demonstrasjoner fikk umiddelbart et religiøst innhold. Masseprotestene hadde parolen «al-Shariya wal-Shariah» «For det folkevalgte og for shariaen». Straks begynte appeller som «Islam er kommet til Egypt», og «Vi ofrer våre liv for islam og for sharia».³⁶⁶

Wahab skriver at flere kvinner med hodeplagg går i masseprotester mot lovutkastet og mot den islamistiske presidenten, og at dette er et klart lys i en mørk politisk hverdag i Egypt. Hun mener at når støvet har lagt seg, vil en ny form for «islamisk sekularisme» være født i Egypt, men at dette kan ta tid.³⁶⁷

³⁶⁰ Leder, «Egypt fortjener en bedre grunnlov», 01.12.2012.

³⁶¹ Haugen, «President Mursi vet hva han gjør», 04.12.2012.

³⁶² Haugen, «Ekstrem politisk risikosport», 14.12.2012.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Haugen, «Veien frem blir lang og tung», 19.12.2012.

³⁶⁵ Wahab, «Kampen om islams sjel», 22.12.2012.

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Ibid.

Etter folkeavstemningen 15. og 22. desember over ny grunnlov, sa mer enn 60 prosent ja til den nye grunnloven.³⁶⁸ Da grunnloven ble skrevet, trakk flere representanter seg i protest mot Mursi. Som følge av dette satt stort sett islamistene tilbake i grunnlovssamlingen. Det var også bare 1/3 av velgerne som møtte opp under folkeavstemningen i desember. Fra lederplass skriver Aftenposten at motstand mot grunnloven er blitt en samlende sak mot Mursi, og mener et utspill hvor han har kalt motstanderne «kontrarevolusjonære» tyder på at islamistene forbereder flere innstramminger. Aftenposten mener maktfordelingen mellom islamistene og de militære, skaper en maktbalanse som hindrer nødvendige reformer, og gjør at levestandarden til Egyptere synker.³⁶⁹

Også i 2013 skriver Klassekampen svært lite om hva de mener om det som foregår i Egypt. Nyhetsdekningen av opprøret går hovedsakelig ut på personlige erfaringer fra befolkningen Klassekampen intervjuer. Avisen skriver at mange mener islamistene kuppet revolusjonen, og kritiserer islamistene for dere nyliberale økonomiske politikk.³⁷⁰

Mens opposisjonen mener Mursi undergraver ånden fra revolusjonen ved å samle for mye makt på egne hender, mener Brorskapet opposisjonen forsøker å styrte den første demokratisk valgte regjeringen.³⁷¹ Aftenpostens korrespondent Jørgen Lohne skriver at store grupper i Egypt avviser grunnloven blant annet fordi den gir dårlig vern av religiøse minoriteter og kvinner, og slik representerer et islamistisk tyranni. Minst 12 mennesker ble drept på toårsdagen for demonstrasjonene som startet revolusjonen, da tusener deltok i markeringer mot Brorskapet og presidenten. Lohne mener at den islamistiske presidenten og Det muslimske brorskap har et stadig mer autoritært vanstyre som slår stadig hardere ned på opptøyene.³⁷² Kommentator Per Kristian Haugen skriver at grunnen til at Brorskapet i det hele tatt kom til makten var at de var den eneste grupperingen som hadde en effektiv organisasjon.³⁷³

I starten av mars intervjuer Klassekampen forsker, aktivist og tidligere medlem av Brorskapet, Ibrahim al-Hodaiby sier til avisen at folks sinne øker over den økonomiske. Klassekampen

³⁶⁸ Leder, «Den nye grunnloven har splittet egypterne», 28.12.2012.

³⁶⁹ Leder, «Egyptys nye ledere gjentar fortidens feil», 29.01.2013.

³⁷⁰ Wahab, «Revolusjonen fortsetter», 26.01.2013.

³⁷¹ NTB/Aftenposten, «Brannbomber mot presidentpalasset», 02.02.2013.

³⁷² Lohne, «Kaotisk Egypt vakler videre», 11.02.2013.

³⁷³ Haugen, «Mubarak ble ofret av sine egne», 11.02.2013

spør om Brorskapet har fjernet seg fra de originale ideene til grunnleggeren Hassan al-Banna, hvor al-Hodaiby svarer:³⁷⁴ «Ja helt klart. Salafismen og Qutb representerer på ingen måte Bannas tankegang. Brorskapet styres i dag av forretningsmenn og deres partnere. Islamistene som nå leder Brorskapet, har en kalvinistisk forståelse av islam der markedsøkonomien bestemmer».³⁷⁵ Ifølge al-Hodaiby er økonomisk gevinst sentralt for Brorskapet, og mener de har vist seg lite egnet til å gjennomføre endringer i maktposisjon.³⁷⁶ Samme måned skriver Aftenposten at Det muslimske brorskap i Egypt slåss hardt mot FNs erklæring som skal forhindre vold mot kvinner. Brorskapet har på egne hjemmesider listet opp ti punkter for hva som vil skje dersom FN-erklæringen vedtas og signeres. Ut fra punktene mener Brorskapet at verken kvinner eller homofile bør ha like rettigheter som menn på flere områder, og det kommer helt klart fram at de ikke ønsker økt frihet for disse gruppene.³⁷⁷ Aftenpostens kommentator Per Kristian Haugen skriver i april at Mursis islamistiske styre lever på lånt tid, og skriver at en viktig grunn til islamistenes valgseier året før, var at de ble oppfattet som de fattiges venner, men at dette rimer dårlig med en politikk som går hardest ut over de fattige.³⁷⁸

Etter militærkuppet mot presidenten skriver Aftenposten i juli fra lederplass at Mursi aldri ble den samlende lederen Egypt trengte etter revolusjonen, og mener han ønsket å gjøre det religiøse mangfoldige Egypt til en islamistisk stat:³⁷⁹ «Gradvis rammet Mursi inn overfor dem i det egyptiske samfunn som var uenige med ham og hans parti, det muslimske brorskap. Medienes frihet ble sterkt begrenset, og presidenten maktet ikke å gi håp om bedre tider for de mange millioner fattige i Egypt».³⁸⁰ Aftenposten mener også Det muslimske brorskap, på lik linje med andre partier likevel bør få stille i neste valg, og mener at noe av det farligste som kan skje, er hvis islamistene får et martyrstempel i Egypt.³⁸¹

Journalist i Klassekampen Mímir Kristjánsson skriver etter militærets kupp at: «Pratet om «demokratisk kupp» viser med stor tydelighet hvor vanskelig vestlige eksperter har for å anerkjenne folkeviljen i Midtøsten når den favoriserer islamistiske partier og bevegelser».³⁸² Han påpeker at Klassekampen har lite til overs for Det muslimske brorskap, men støtter at de som vinner valg også må få styre,

³⁷⁴ Wahab, «Spår mer vold i Egypt», 05.03.2013.

³⁷⁵ Ibid.

³⁷⁶ Ibid.

³⁷⁷ Haug, «Lanserer 10 grunner mot økt frihet for kvinner», 16.03.2013.

³⁷⁸ Haugen, «En stat med kurs mot havari», 22.04.2013.

³⁷⁹ Leder, «President Mursi falt for egne grep», 05.07.2013.

³⁸⁰ Ibid.

³⁸¹ Ibid.

³⁸² Mímir Kristjánsson, «Demokrati», 05.07.2013.

og advarer sterkt mot militærets kupp mot president Mursi. Kristijánsson mener å kalle dette et demokratisk kupp er en selvmotsigelse, da kupp ikke er demokratiske. Avisen støtter altså at Det muslimske brorskap og Mursi skal få beholde makten, på grunn av demokratiets prinsipper selv om de ikke lengre støtter bevegelsen.³⁸³

10.4 Sammenligning av mediene

Begge mediene var positive til opprøret i Egypt da Den arabiske våren bredte seg over Midtøsten, men stiller seg noe ulikt til Det muslimske brorskap og Mursi. Klassekampen mener som vi har sett at Mubarak har vært en lojal støttespiller for vesten og en garantist mot islamistiske innflytelser, noe som gjør at man ikke forsvarer de oppopperende bevegelsene. Avisen mener dette er et tegn på vestlig hykleri og dobbelt bokholderi, et argument som går igjen i avisen når de kritiserer vestens maktmonopol. Gjennom opprøret og tiden frem til Mursi og Brorskapet mister makten, støtter Klassekampen demokratiets prinsipper, og mener at den som får flest stemmer bør vinne. Avisens journalist Amal Wahab som dette året dekker det meste rundt situasjonen i Egypt stiller seg i forkant av valget positiv til Brorskapet som beskrives som en moderat bevegelse, og peker som vi har sett på at ikke alle islamister er mot demokrati. En annen av avisens journalister beskriver etter andre valggrunde Det muslimske brorskap som en islamistisk politisk og sosial bevegelse. Klassekampens dekning etter at Brorskapet og Mursi kommer til makten, uttrykker stor misnøye hos landets befolkning i Egypt, men avisen uttrykker seg lite om hva de egentlig mener om saken før etter militæret kupper makten. Da uttaler Klassekampen at de har lite til overs for Det muslimske brorskap, men mener fortsatt at demokratiet skal få råde, og støtter derfor at Mursi og Brorskapet skal få beholde makten. Dette illustrerer likevel en holdningsendring i forhold til Brorskapet i Egypt som de i utgangspunktet stilte seg positive til.

Aftenposten stiller seg fra starten mer negativ til Brorskapets parti enn Klassekampen, og mener det er liten tvil om at de vil grunnlovsfeste religionens betydning og innflytelse i samfunnet, men skiller mellom Brorskapets parti og det de beskriver som det ekstreme islamistpartiet AL-Nour. Vi ser også at Klassekampen trekker et skille mellom disse. I løpet av opprøret i Egypt har vi sett at Aftenposten stiller seg både positiv og negativ til Brorskapet som de mener både står bak velferdstiltak som beskytter fattige, men mener også at gruppen har et diskutabelt demokratisk sinnelag. Man kan observere at avisen stadig stiller seg mer

³⁸³ Kristijánsson, «Demokrati», 05.07.2013.

negative til Brorskapet ettersom kaoset herjer i Egypt, og frykter en islamistisk retning i politikken som vil kunne minske folkets rettigheter. De mener likevel Det muslimske brorskap på lik linje med andre partier bør få stille ved neste valg selv om de mister makten. Aftenposten som i utgangspunktet var skeptiske, har nå fått sine mistanker rundt et islamistisk parti ved makten bekreftet.³⁸⁴

³⁸⁴ Kilder, se ovenfor.

11.1 Dekning av Profetens Ummah, Islam Net og fremmedkrigere i Norge

I denne delen av oppgaven skal jeg se på hvordan Profetens Ummah, Islam.Net og fremmedkrigere blir omtalt i mediene. Dekningen av Den islamske stat (IS) vil også bli behandlet, men da i forbindelse med fremveksten av fremmedkrigere, først og fremst i Norge. I 2012 etablerte det som senere skulle bli IS seg i Syria, som kjempet mot Assads regime, og andre de betegnet som vantrø. Rundt 100 personer med norsk tilknytning reiste til Syria, hovedsakelig for å kjempe med IS.³⁸⁵ PST trusselvurdering fra 2012 påpekte at ekstrem islamisme fortsatt utgjør den største terrortrusselen i Norge, og skriver flere personer fra de ekstreme islamistiske nettverkene er involvert i mer operativ karakter enn tidligere. I tillegg reiser flere av disse til konfliktområder, hvor de får kamptrening og møter internasjonale kontakter. PST mener slike opphold kan kunne påvirke enkeltpersoner til å ville planlegge terrorhandlinger i Norge.³⁸⁶

11.2 Profetens Ummah

I dette kapittelet skal vi se på deknningen av en av Norges mest omtalte islamistgrupperinger i Norge, Profetens Ummah, som har vært en sentral aktør i radikaliserings og verving av fremmedkrigere til Syria.³⁸⁷

Aftenposten omtaler Profetens Ummah første gang den 20. september 2012 i forbindelse med markeringen rundt filmen *Innocence of Muslims* på Youngstorget i Oslo, og omtaler gruppen som en muslimsk gruppering. Aftenpostens kommentator Inger Anne Olsen skriver samme måned at gruppen har et udemokratisk syn på samfunnet og på islam. Klassekampen omtaler ikke gruppen før den 20. oktober samme år i forbindelse med det avisen omtaler som «syriakjemperne» som reiser for å krige. Avisen omtaler Profetens Ummah som en radikal islamistisk gruppe som selv uttaler å ha sendt ti egne medlemmer til Syria.³⁸⁸

Fra lederplass skriver Aftenposten 22. oktober 2012 at farlige ekstremisme vokser frem i Norge, og at mellom 20 og 30 nordmenn har reist til Syria. Av disse skriver avisen at radikale

³⁸⁵ Svendsen, «De som valgte vold og terror», 30.04.2019.

³⁸⁶ PST, «Trusselvurdering 2012», 06.02.2013.

³⁸⁷ Michalsen, «Islamisme på norsk – Profetens Ummahs ideologiske utvikling», 292.

³⁸⁸ Brandvold, «Frykter radikaliserings», 20.10.2012.

islamister som Arfan Bhatti og leder for Profetens Ummah, Mohyeldeen Mohammad er blant dem som har sluttet til seg opprørerne. Profetens Ummah beskrives som en militant organisasjon som øker faren for radikalisering blant muslimer i Norge. Likevel mener redaksjonen at de voldelige minoritetene fortsatt utgjør en såpass liten trussel at det er mulig å håndtere dette.³⁸⁹

Det kommer en ny artikkel i Aftenposten fra lederplass allerede den 27. oktober, etter at talspersonen for Profetens Ummah har truet to journalister. Avisen mener truslene også er rettet mot norsk presse, og dermed demokratiet, og tar slik disse handlingene svært alvorlig. Redaksjonen mener også muslimene må ta tydelig avstand til det de omtaler som militante islamister som de mener er motiverte og fremstår som en lukket krets. Aftenposten mener det haster med å bruke alle midler til rådighet for å nedkjempe dette miljøet. Samtidig påpeker redaksjonen at de tidligere har hatt motforestillinger mot å gi det de omtaler som et «rabiati miljø» oppmerksomheten de jakter på, da dette kan fungere som drivkraft for rekruttering til gruppen.³⁹⁰ Redaktør Per Anders Madsen i Aftenposten skriver at kampen mot de militante islamistene i Profetens Ummah ikke er en kamp om religion, og aldri må bli det, og mener holdningsarbeid i lokalsamfunnet er avgjørende for å minimere gruppens innflytelse.³⁹¹

Den 20. februar 2010 omtaler Klassekampen det som senere skal bli Profetens Ummahs leder, Mohyeldeen Mohammad fra Larvik som en radikal islamist, og ansvarlig redaktør Bjørgulv Brannen skriver følgende:³⁹² «Han vil ha en islamsk republikk, forsvare selvmordsmordsbombere, steining av homofile og mener det representative demokratiet står i motsetning til islam».³⁹³ På tross av disse uttalelsene advarer Klassekampen mot tendenser til oppjaget, kollektiv heksejakt i kjølvannet av Mohammads uttalelser. Klassekampen trekker paralleller til massebevegelser på 1930- og 1950 årene, og mener Mohammad har blitt utalt til en klar fiende man kan spotte og spytte på. Her refereres det åpenbart til forfølgelser av jøder i mellomkrigstiden, og av kommunister like etter 2. verdenskrig.³⁹⁴

³⁸⁹ Leder, «Farlig ekstremisme vokser frem i Norge», 22.10.2012.

³⁹⁰ Leder, «Islamisttrusler som må tas på alvor», 27.10.2012.

³⁹¹ Madsen, «De kan ikke neglisjeres», 10.11.2012.

³⁹² Braanen, «Besettelse», 20.02.2010.

³⁹³ Ibid.

³⁹⁴ Ibid.

I 2012 omtaler Klassekampen Profetens Ummah som en marginal gruppe, i likhet med Aftenposten.³⁹⁵ Når det gjelder truslene mot journalister og jøder i Norge fra Ubaydullah, kommenterer ingen av Klassekampens medarbeidere dette direkte dette året. Dette kommenteres imidlertid i spalten «I god tro» hvor blant annet midtøstenforsker Lars Gule skriver fast. Han beskriver gruppen som «samfunnsødeleggerne», og mener disse må tas på alvor. Dette er spesielt med tanke på at de hjelper unge nordmenn til Syria for å utkjempe hellig krig og bruker barbariske og primitive virkemidler, samtidig som de bringer frem det verste i islam.³⁹⁶

I starten av 2013 skriver Klassekampen at mediene får overgitt en trussel-plan fordi de stadig oftere blir truet. Avisen skriver om journalisten Nina Johnsrud som foregående år ble utsatt for trusler fra talsmann for Profetens Ummah Ubaydullah Hussain, og beskriver gruppen som jihadistiske.³⁹⁷ Mot slutten av januar 2013 beskriver Klassekampen gruppen som en norsk islamistisk ekstremistisk gruppe i forbindelse med en artikkel om gruppens meninger rundt gisseltakerne i Algerie dette året.³⁹⁸

I juni 2014 kommenterer Klassekampens nyhetssjef Mari Skurdal at norske fremmedkrigere har dratt til Syria for å kjempe, og at en del av disse har tilknytning til den ytterliggående gruppen Profetens Ummah. Hun beskriver fremmedkrigerne hovedsakelig som unge gutter som har funnet sammen på tvers av nasjonalitet.³⁹⁹ Klassekampen mener vi har med politisk ungdom som ikke finner utløp for sitt engasjement innenfor tradisjonelle organer, og mener derfor at man både må se dette i en sosial og politisk kontekst.⁴⁰⁰

I forkant av en planlagt demonstrasjon under parolen «ikke i islams navn» mot Profetens Ummah og IS i 2014 kommenterer Aftenposten dette fra lederplass, og omtaler den norske gruppen som ytterliggående ekstremister.⁴⁰¹ Etter drapet på journalisten James Foley som forsvant etter et opphold i Syria, la IS ut en video på sosiale medier med halshuggingen av journalisten.⁴⁰² Aftenposten skriver etter drapet at bakgrunnen for demonstrasjonen er den

³⁹⁵ Brandvold, «Reagerer på stempling», 31.10.2012.

³⁹⁶ Gule, «Samfunnsødeleggerne», 01.11.2012.

³⁹⁷ Larsen, «Mediene får trusselplan», 09.01.2013.

³⁹⁸ Brandvold, «Forstår gisseltakerne», 21.01.2013.

³⁹⁹ Skurdal, «Politikken», 31.07.2013.

⁴⁰⁰ Ibid.

⁴⁰¹ Leder, «Nødvendig markering mot ekstremisme», 24.08.2014.

⁴⁰² Langberg, «IS hevder å ha halshugget amerikansk journalist».

brutaliteten terroristene i IS står for, men også de uakseptable uttalelsene til de norske ekstremistene Ubaydullah Hussain og Mohyeldeen Mohammad i den lille ekstremistgruppen Profetens Ummah. Aftenposten støtter markeringen, og mener den er svært viktig i kampen mot ekstremisme, og for grunnverdier i det store norske samfunn de fleste slutter seg til. Redaksjonen mener også det er viktig at Profetens Ummah ikke gis noen form for definisjonsmakt over hva islam eller norske muslimer står for.⁴⁰³

Nyhetsjef Mari Skurdal i Klassekampen kommenterer den 26. september 2014 rettsakensom har pågått de siste dagene, hvor Ubaydullah Hussain står tiltalt for å ha oppfordret til terrorhandlinger flere ganger på sin facebook-side. Klassekampen mener Hussains uttalelser er hårreisende, og at det er helt korrekt å ta et oppgjør med disse i offentligheten, men er usikker om straffeforfølgelse er veien å gå, fordi utsagnene er på kanten av hva som er lovlig. Skurdal peker på at Hussains rolle som talsperson for en ekstrem gruppe som gjør at han står på tiltalebenken etter uttalelsene. I tillegg peker Klassekampen på at det er et enormt problem at Norge ikke klarer og stoppe unge nordmenn fra å bli overbeviste islamister som verver seg til krigføring i Syria. Likevel mener avisen at dette ikke løses ved å dømme norske borgere for uklare ytringer som tolkes i verste mening: «Snarere er det verdt å spørre seg om ikke framgangsmåten kan virke motsatt, ved at Hussain i enkelte miljøer vil framstå som en slags ytringsfrihetsforkjemper. Rettsaken i Oslo tingrett vitner mest av alt om hvor maktesløse styresmaktene er i møte med politiserte radikale muslimer».⁴⁰⁴

11.3 Islam Net

Islam Net er en mindre ekstrem norsk bevegelse enn Profetens Ummah, men som i likhet med Profetens Ummah er salafistiske. De forkynner en puritansk, streng og doktrinær islamtolkning som ekskluderer ikke-islamisk innflytelse.⁴⁰⁵ Gruppen ble etablert i 2008, og er hovedsakelig en forkynnelsesorganisasjon som driver misjonering gjennom sosiale medier og egne vekkelsemøter. De har også drevet med «gatedawa» i Karl Johans gate siden 2009.⁴⁰⁶

⁴⁰³ Leder, «Nødvendig markering mot ekstremisme», 24.08.2014.

⁴⁰⁴ Skurdal, «Straffbart?», 26.09.2014.

⁴⁰⁵ Sørensen og Brandal, *Det norske demokrati og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag, 2018), 281.

⁴⁰⁶ Linge og Bangstad, *Salafisme i Norge: Historien om Islam Net og Profetens Ummah* (Oslo: Minotenk/Frekk forlag, 2020), 15.

I juni 2010 kom det frem at Islam Net driver skole for å omvende nordmenn hvor omstridte imamer flys inn, blant annet på Høgskolen i Oslo.⁴⁰⁷ Ole Fossheim skriver i sin masteroppgave om muslimer i media at Islam Nets ultrakonservative tolkning av islam og kontroversene rundt deres foredragsholdere førte til en økt oppmerksomhet fra norske medier:⁴⁰⁸ «Tall fra Retriever viser at søk på «Islam Net» gir totalt syv treff i løpet av gruppens to første leveår fra 2008-2009, og en voldsom vekst i 2010 med 284 treff».⁴⁰⁹

I forkant av en fredskonferanse i 2011 arrangert av Islam Net skriver kommentator i Aftenposten Inger Anne Olsen at det ikke er noen grunn til å hilse Islam Net velkommen, og mener de driver en pietistisk form for islam som distanserer seg fra storsamfunnet. Likevel mener hun dette ikke er noe form for radikal islam, fordi ingenting tyder på at de bedriver eller oppfordrer til vold. Olsen mener man heller kan se på Islam Net som en islamsk versjon av Blizt på bakgrunn av organisasjonens opprør mot samfunnet.⁴¹⁰

Etter at gruppen «Muslimer mot okkupasjon» arrangerte en demonstrasjon mot norsk deltakelse i Afghanistan foran Stortinget i 2012, gikk islam Net ut og tok avstand fra demonstrasjonen etter at en trusselvideo var blitt lagt ut på arrangementssiden for demonstrasjonen på Facebook. Klassekampen beskriver i denne sammenhengen gruppen som en streng konservativ organisasjon, inspirert av salafismen.⁴¹¹ Avisen skriver samme år om Aisha Shedadi som er medlem i Islam Net, og ble kjent for offentligheten da hun inviterte jenter som hadde et ønske om å begynne å bruke niqab, til møte i en moske på Grønland.⁴¹² Åse Brandvold skriver i en kommentar i Klassekampen at det foregår en heftig kamp rundt å definere hva norsk islam skal være, og at dette kom til syne for alvor foregående uke:⁴¹³ «Da hadde den tidligere terrorsiktede Arfan Bhatti ledet en demonstrasjon foran Stortinget, den første norskproduserte Jihadistvideoen var publisert på facebook, og det ekstremistiske potensialet i niqab ble heftig diskutert etter at niqab-kledde Aisha Shezadi uttrykte seg likegyldig til videoen og støttet demonstrasjonen».⁴¹⁴ Brandvold påpeker at den nye generasjonen muslimer som er tiltrukket av den sterkt fundamentalistiske salafiaretningen innen islam, er lei av å bli stemplet av pragmatikere. Da

⁴⁰⁷ Aftenposten «Holder kurs i ekstrem islam i Oslo».

⁴⁰⁸ Fossheim, «Et ekkokammer og en liberalkonservativ riksavis», 48.

⁴⁰⁹ Ibid.

⁴¹⁰ Olsen, «Udemokratiske pietister», 16.04.2011.

⁴¹¹ Brandvold og Tallaksen, «Lyktes med å isolere dem». 21.01.2012 og Åse Brandvold, «Provosert av Niqab», 21.01.2012.

⁴¹² Brandvold, «Det er bare en video», 19.01.2012.

⁴¹³ Åse Brandvold, «Kampen om norsk islam», 28.01.2012.

⁴¹⁴ Ibid.

trussel videoen ble publisert på Facebook- siden til «Muslimer mot okkupasjon» kalte Abid Raja de som hadde publisert den for «skadedyr», en språkbruk Brandvold ikke synes noe om. Etter en skarp debatt mellom Raja og lederen for islam Net Fahad Quershi, mente den ekstreme islamkritikeren Bruce Bawer at det hele var et avtalt spill, hvor en spilte snill og den andre slem. Brandvold mener høyreradikale ikke ser nyansene i islam og kritiserer alle muslimer som shariaelskende salafister.⁴¹⁵

Kommentator i Aftenposten Inger Anne Olsen skriver i oktober 2012 at det er et tankekors at Islam Net som er den største muslimske ungdomsorganisasjonen, ser ut til å være salafister som har en nær bokstavgro tolkning av koranen. Likevel mener hun Islam Net har flere sider, hvor de for eksempel i høstens Muhammed-strid valgte å protestere ved å spre kunnskap samt dele ut brosjyrer i gatene med informasjon om hvem de mener profeten egentlig er. Olsen mener det er bemerkelsesverdig at Islam Nets leder valgte å si nei til et intervju med Aftenposten foregående uke hvor avisen ønsker å skrive om de nye organisasjoner. Islam Net mente dette ikke ville være noe fordel for organisasjonen eller muslimer generelt, og Olsen tolker derfor dette til at organisasjonen ikke helt tåler offentlighetens lys.⁴¹⁶

I slutten av 2012 skriver Klassekampen om Islam Net og lederen for organisasjonen Fahad Quershi, og uttaler at organisasjonen har stor appell blant andre- og tredjegangsinnevandrere, som søker etter sin muslimske identitet. Avisen skriver at Islam Net praktiserer en streng versjon av islam hvor kvinner og menn holdes adskilt, kvinner skal tildekkes og homofili ikke er akseptert. Ifølge Klassekampen er det en viktig forskjell på voldsromantikerene i den ekstremistiske gruppen Profetens Ummah og Islam Net som tar avstand fra vold og jihadisme. Ifølge Klassekampen har Islam Net troverdighet i de mest ekstreme miljøene, og mener de kan være et av samfunnets beste kort for å forhindre radikaliserings.⁴¹⁷

I 2014 lanserte regjeringen en ny handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Aftenposten kommenterer den moderate handlingsplanen, og stiller seg bak denne. Avisen lanserer også ideen om at det vil være fruktbart om regjeringen får med Islam Net på laget, for å kunne trenge lengre inn i disse miljøene, fordi mange unge muslimer føler seg omgitt av

⁴¹⁵ Ibid.

⁴¹⁶ Olsen, «Organisert ungdom», 10.10.2012.

⁴¹⁷ Brandvold, «Ung mørkemann», 29.12.2012.

fiender i Norge.⁴¹⁸ Samme dag som regjeringen lanserer handlingsplanen skriver utviklingsredaktør i Klassekampen at radikalisering hovedsakelig dreier seg om ungdom som føler seg ekskludert av samfunnet, og derfor søker andre virkemidler enn de demokratiske. Klassekampen mener disse perspektivene bør veie tungt i regjeringen videre arbeid, før det er for sent til at denne ungdommen kan reddes.⁴¹⁹

11.4 Sammenligning av mediene

Ser man på dekningen av Islam Net i perioden 2010-2014 får gruppen 92 treff i Aftenposten, mens Profetens Ummah får hele 157 treff i perioden 2012-2014.⁴²⁰ Ser man på de samme periodene i Klassekampen får Islam Net 64 treff, og Profetens Ummah 60 treff.⁴²¹ Ut fra disse tallene kan man se at Klassekampen har en mye jevnere dekning mellom de to gruppene, enn hva Aftenposten har i denne perioden. Det må likevel nevnes at Aftenposten har en bredere dekning. Man ser også at Aftenposten i mye større grad dekker Profetens Ummah, enn Islam Net, til tross for at gruppen etableres senere.

Som vi har sett var Klassekampen svært negativ til det de anså som en heksejakt på Mohyeldeen Mohammad i 2010 før han ble leder for Profetens Ummah, og går så langt som å trekke paralleller til forfølgelser av jøder og kommunister i 1930-1950 årene.

Verken Aftenposten eller Klassekampen har noe kontinuitet i ordbruken for å beskrive Profetens Ummahs ideologi, og deres omtale av gruppen har ikke noen vesentlige forskjeller. Det er heller ingen store forskjeller i omtalen av Islam Net. Som vi har sett bruker Aftenposten både begreper som ekstremist grupper, radikale islamister og militante islamister for å beskrive Profetens Ummah. Klassekampen på sin side bruker blant annet begreper som radikal islamistisk gruppe, islamistisk ekstremist gruppe, og jihadister for å beskrive den samme grupperingen. Både Klassekampen og Aftenposten mener gruppen er såpass liten at de ikke utgjør noe reell trussel, selv om holdningene deres er skremmende. Aftenposten mener det er viktig å ikke gi gruppen for mye oppmerksomhet, men mener i likhet med Klassekampen at ungdom som holder til i disse miljøene må bli sett av samfunnet og finne tilhørighet. Dette er en bemerkelsesverdig påstand fra Aftenposten, da de har mye større

⁴¹⁸ Leder, «Moderate planer mot ekstreme holdninger», 11.06.2014.

⁴¹⁹ Kathrine Ree Holmøy, «De nære ting», 10.06.2014.

⁴²⁰ Nasjonalbiblioteket, «treff aviser, Islam Net og Profetens Ummah i Aftenposten».

⁴²¹ Nasjonalbiblioteket, «treff aviser, Islam Net og Profetens Ummah i Klassekampen».

dekning av Profetens Ummah enn hva de har av Islam.net. Når det gjelder rettsaken mot Ubaydullah Hussains uttalelser på egen Facebook-side, mener Klassekampen at det ikke er riktig å dømme Hussains uttalelser på bakgrunn av hvem han er, og frykter at dette kan gi han en rolle som ytringsfrihetsforkjemper og dermed virke mot sin hensikt.

Når det gjelder omtalen av Islam Net skriver Aftenpostens Inger Anne Olsen at gruppen er en pietistisk form for islam som distanserer seg fra storsamfunnet, og betegner disse senere som salafister med en bokstavtro tolkning av Koranen. Klassekampen beskriver organisasjonen som en streng og konservativ, inspirert av salafismen. Slik er mediene nokså enige når de definerer organisasjonen. Klassekampen mener at Islam Net er samfunnets beste kort for å skaffe troverdighet i de mest ekstreme miljøene i Norge, en holdning også Aftenposten deler. I forbindelse med regjeringens handlingsplan mot radikaliserings i 2014, uttaler Aftenposten fra lederplass at det vil være nyttig å få Islam Net med på laget i arbeidet med å skaffe innpass i disse miljøene.

11.5 Fremmedkrigerne

Forsker Thomas Hegghammer skriver at såkalte «getaway groups», som Profetens Ummah i Norge og Kaldet til islam i Danmark i 2010 - årene gjorde at fremmedkrigermiljøene ble større i Skandiavia. Mange av ungdommene som ble rekruttert, inngikk senere blant de over 500 skandinaviske fremmedkrigerne som reiste til den syriske borgerkrigen mellom 2012 og 2015.⁴²² I 2014 uttrykker PST stor bekymring i sin trusselvurdering rundt at flere ekstreme islamister gjennom deltakelse i kamp og trening med militante grupper i utlandet, har fått økende kapasitet til gjennomføring av terrorhandlinger. Det uttrykkes også bekymring for at enkelte av de som returnerer dette året vil kunne utgjøre en trussel på norsk jord.⁴²³

Samme år skriver Aftenpostens kommentator Harald Stanghelle at uttalelser fra daværende PST-sjef Benedicte Bjørland viser at Norge har sviktet og feilet i kampen mot radikaliserings, og at terrortrusselen i Norge er skjerpet. Stanghelle skriver at PST- sjefen ser gjennom et tidsvindu hvor voksende grupper av muslimske nordmenn lar seg lokke til vold i religionens navn.⁴²⁴ Ifølge PST-sjefen har det reist flere enn 50 personer fra Norge til Syria på dette tidspunktet, hvor flere av dem er tilknyttet militante grupper.⁴²⁵

⁴²² Hegghammer «Skandinavias første jihadister», 175.

⁴²³ PST, «Åpen trusselvurdering 2014».

⁴²⁴ Stanghelle. «PST-sjefens alarm», 05.03.2014.

⁴²⁵ Foss, «Få står bak skjerpet terrortrussel», 05.03.2014.

Redaktør i Aftenposten Per Anders Madsen skriver i april 2014 at fremmedkrigerne som reiser til Syria har sluttet seg til to av de mest ytterliggående islamistiske organisasjonene, ISIL og Al-Nusrat. Gjennom disse grupperingene skriver Madsen at fremmedkrigerne får oppfylt ønsket sitt, og får slåss side om side med sine brødre. Han påpeker at det er enighet blant eksperter om at det viktigste for disse fremmedkrigerne ikke er hvem de slåss mot, men hvem de kjemper sammen med. Madsen påpeker at ytterliggående islamistiske grupperinger også slåss mot hverandre i disse områdene, og at denne opplevelsen vil kunne gjøre motivasjonen svakere for fremmedkrigere, da dette ikke er en konflikt mellom vesten og den islamske verden som mange tror. Han påpeker at de norske fremmedkrigerne i Syria kommer fra et multietnisk islamistisk miljø på Østlandet, med et handlingsorientert fokus med hatefull, voldsforhelligende retorikk. Madsen påpeker også på at britiske og amerikanske forskningsrapporter mener at de som reiser for å krige tilsynelatende er godt integrert, og at dette gjør forebygging vanskelig da utenforskap ikke kan forklare fenomenet.⁴²⁶

I midten av juli 2014 kommenterer journalist Simen Tallaksen i Klassekampen Anders Anundsen høringsnotat om forslag om kriminalisering av enkelte handlinger knyttet til væpnet konflikt. I praksis vil dette si at regjeringen presenterer et lovforslag hvor det vil være ulovlig å:⁴²⁷ «Verve, delta eller planlegge å delta i væpnede konflikter for ikke statlige styrker utenfor Norges grenser».⁴²⁸ Klassekampen mener det å kunne straffe personer før de verver seg er problematisk, og uttaler at det har gått for fort i svingene for Anundsen når han skal vise styrke i kampen mot radikal islam i Norge.⁴²⁹ Nyhetssjef Mari Skurdal i Klassekampen påpeker at selv om mange av fremmedkrigerne er med i Profetens Ummah, finnes det også de med sterkt engasjement uten forutgående tilhørighet til radikale islamister.⁴³⁰ Klassekampen skriver i en nyhetsartikkel at flere av høringsinstansene peker på at en slik lov også gjør det ulovlig å kjempe mot IS, ikke bare med dem. Det vil si at det blir ulovlig for nordmenn å kjempe med for eksempel den kurdiske peshmerga-militsen fordi de ikke er en statlig hær, men en milits.⁴³¹

⁴²⁶ Madsen, «Fremmedkrigere blant oss», 14.04.2014.

⁴²⁷ Simen Tallaksen. «Hastverk». 16.07.2014.

⁴²⁸ Simen Tallaksen. «Hastverk». 16.07.2014.

⁴²⁹ Ibid.

⁴³⁰ Skurdal. «Politikken». 31.07.2014.

⁴³¹ Tallaksen og Lysberg. «Terrorlov får totalslakt». 08.10.2014.

Fra lederplass omtaler Aftenposten ISIL (som på dette tidspunktet egentlig heter IS) som en ytterliggående islamistisk bevegelse med ytterst få venner:⁴³² «ISIL mener seg berettiget til å bruke bestialske straffemetoder fra middelalderen – Muhammeds tid – mot «vantro», dvs, ikke-muslimer, og «Frafalne» - muslimer som ikke leser Koranen på samme måte som de gjør».⁴³³ Ifølge Aftenposten ønsker ISIL en ny politisk virkelighet og en religiøs statsdannelse hvor denne vil kunne true grenser og styresett i landene rundt Irak, og påpeker at gruppen allerede skaffet seg kontroll overs store deler av Nord-Irak og delvis Syria. Avisen kritiserer gruppens brutale fremferd mot sivilbefolkningen, samt radikaliserings av fremmedkrigere som vender tilbake til vesten.⁴³⁴

I oktober 2014 kommenterer Aftenposten fra lederplass Anundsens lovforslag Klassekampen kommenterte i juli. Avisen skriver at hensikten med forslaget er godt, men at det har mange åpenbare svakheter og derfor bør trekkes tilbake blant annet fordi det også kan ramme humanitært hjelpearbeid. Redaksjonen mener det er svært alvorlig at unge nordmenn rekrutteres til blant annet IS, men at det er viktigere å få i stand en virkningsfull lov uten hull.⁴³⁵

Aftenpostens utenrikskommentator Per Kristian Haugen kommenterer terrortrusselens nye former i desember 2014, og påpeker at selv om Osama bin Laden er død og Al-Qaida har gått kraftig tilbake, har disse blitt erstattet med blant annet ekstremistene i Den islamske staten og en hær av fremmedkrigere.⁴³⁶ Samme måned skriver redaktør Harald Stanghelle at det som skjer i den islamske staten er grusomt, og at fanatisme er satt i system hvor enkeltmennesker blir blinde for egne handlinger. For å forklare hvorfor noen blir ekstremister skriver Stanghelle at dette kommer av: «En dyp følelse av urett. Et kompromissløst alternativ til den eksisterende samfunnsorden. Et tilbud om et liv der alt forvirrende og plagsom tvil er ryddet bort. Og et svar på lengsel etter å gi seg hen til sak».⁴³⁷ I tillegg til dette er det ifølge Stanghelle en personlig dimensjon hvor man kjenner seg utenfor i samfunnet.⁴³⁸ Mot slutten av året uttrykker Aftenposten fra lederplass at flere må med i kampen mot radikaliserings, og at denne kampen blir minst like viktig i 2015, som den har vært i 2014.⁴³⁹

⁴³² Aftenposten leder. «ISIL tvinger Vesten tilbake til Irak». 11.08.2014.

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ Ibid.

⁴³⁵ Leder, «Hastverksarbeid mot IS-krigere», 12.10.2014

⁴³⁶ Haugen, «En utfordring for USAs selvbylde», 12.12.2014.

⁴³⁷ Harald Stanghelle, «Let ikke etter meg», 13.12.2014.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Leder, «Flere må med i kampen mot radikaliserings», 29.12.2014.

Selv om Klassekampen i 2014 publiserer en del artikler om det som foregår med IS i forbindelse med fremmedkrigerne, uttrykker avisen svært lite om hva avisen mener om fremmedkrigerne og IS, sett bort i fra det jeg allerede har vært inne på. Dette gjør det vanskelig å tolke avisens meninger rundt det at norske fremmedkrigere blant annet reiser til Syria for å slutte seg til Den islamske stat. I 2015 er imidlertid Klassekampen noe mer aktiv i debatten rundt fremmedkrigerne.

Mari Skurdal, som nå har blitt redaksjonssjef og featureredaktør i Klassekampen skriver i februar 2015 at det ikke ser ut som strengere straffer bidrar til å dempe strømmen av ungdommer som slutter seg til det hun betrakter som «den voksende voldelige islamismen». Hun mener man må jobbe med å stanse ungdommers tilslutning til ekstremisme lenge før det er snakk om straffetiltak.⁴⁴⁰ Skurdal kommenterer de pågående rettsakene hvor norske fremmedkrigere forklarer hvorfor de reiser for å kjempe i krigsherjede land. Hun mener vi ser oss blinde på fenomenet fremmedkriger om vi bare ser på vårt eget samfunn, og uttrykker at man må se til de reisendes individuelle historier for å skjønne hvorfor de trekker til Den islamske statens selverklærte kalifat, og skriver:⁴⁴¹

I IS sin nye propaganda beskrives den nye staten som ukorrupt, et liv i pakt med guds vilje og et fargerikt fellesskap der sosiale skiller viskes ut og hjelp når fram til krigens offer – såframt de tilhører den rette tro. Et guds rike på jorden stiger fram akkurat her, akkurat nå. Det er den draumen de bærer på.⁴⁴²

Spaltist i Aftenposten Per Edgar Kokkvold skriver i januar 2015 at vi vet at flere unge europeiske muslimer beveger seg fra passiv sympati med islamistiske fundamentalister, til å delta aktivt i ISs og Al-Qaidas terroraksjoner i krigsherjede områder. Kokkvold påpeker at fremmedkrigerne ikke kommer hjem med slagordet «aldri mer krig», men heller «aldri mer død over de vantro». Videre mener han de voldelige islamistene i IS og Al-Qaida hater friheten, rettstaten, demokratiet, moderniteten og kvinnefrigjøringen.⁴⁴³ «Vold er deres egentlige ideologi, døden deres livsanskuelse, terroren et mål i seg selv. Lokkemiddelet for islamistiske drapsmenn er martyriet og 72 jomfruer. Funger ikke det, bruker de småjenter med bombebelte som kampmiddel».⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ Skurdal. «Frykten». 17.02.2015.

⁴⁴¹ Skurdal. «En høyere himmel». 26.02.2015.

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ Kokkvold. «Neste gang djevelen slår». 18.01.2015.

⁴⁴⁴ Ibid.

Redaktør Per Anders Madsen påpeker også Den islamske stats innflytelse, og skriver at det nye kalifatet til IS er en enorm inspirasjonskilde for potensielle fremmedkrigere.⁴⁴⁵

Mari Skurdal i Klassekampen skriver i mai 2015 at det ser ut som det internasjonale samfunnets strategi for å stanse IS ser ut til å feile. Hun sier seg enig med forsker Henrik Thune som sa at det ikke er fremmedkrigerne som avgjør IS styrke og overlevelsessevne, men at det er støtten lokalt som er avgjørende. Skurdal mener at regjeringen har all grunn til å se på den USA-ledede koalisjonen på nytt, fordi nordmenn fortjener en bedre forklaring på engasjementet.⁴⁴⁶ I november skriver hun at det er avgjørende med et inkluderende samfunn for å hindre oppslutning til voldelig ekstremisme, og at det slik er viktig å inkludere alle nordmenn i det norske.⁴⁴⁷ Redaktør Per Anders Madsen i Aftenposten mener også inkludering er viktig, men at dette i større grad må gjøres av skoler, fritidsklubber og ungdomsarbeidere.⁴⁴⁸ Dette synet deles også av Aftenpostens kommentator Joacim Lund som mener den beste motgiften mot radikaliserings er integrering.⁴⁴⁹

Aftenpostens kommentator Helene Skjeggstad skriver i november 2015 at et større militært engasjement mot IS vil kunne føre til et forsterket verdensbilde som allerede eksisterer hos de radikale islamistene, nemlig et oss mot dem.⁴⁵⁰

En rapport fra desember 2015 viste at Tunisia var det landet med størst antall borgere som verver seg til IS-krigere, hvor antallet var på hele 6000. Ifølge rapporten er antall fremmedkrigere på dette tidspunktet oppe imellom 27.000-31.000.⁴⁵¹ Kommentator Per Kristian Haugen skriver at for IS er Tunisia skrekkeempelet for hvor galt det går når vestlige verdier tar over i et muslimsk samfunn.⁴⁵² «Blant Tunisias mange synder er den verste at landets grunnlov har et klart skille mellom stat og religion. Islams verdier og tradisjoner blir selvsagt respektert, men det finnes ikke noe religiøst monopol, slik IS forlanger».⁴⁵³

⁴⁴⁵ Madsen, «Et trekkpapir for fremmedkrigere», 14.02.2015.

⁴⁴⁶ Skurdal, «Forfeilet», 26.05.2015.

⁴⁴⁷ Skurdal, «Våre unger», 16.11.2015.

⁴⁴⁸ Madsen, «Rett på sak», 05.02.2015

⁴⁴⁹ Lund, «Er de av samme ulla, hele gjengen?», 11.12.2015.

⁴⁵⁰ Skjeggstad, «7 punkter som kompliserer krigen mot IS», 17.11.2015.

⁴⁵¹ Tjernshaugen, «Fra disse landene reiser flest fremmedkrigere».

⁴⁵² Haugen. «IS vil at Tunisia skal bli en fiasko». 30.11.2015.

⁴⁵³ Ibid.

11.6 Sammenligning av mediene:

Som vi har sett er det Aftenposten som kommenterer mest på fremveksten av Fremmedkrigere og IS fra 2014-2015, hvor Klassekampen er spesielt passive i 2014.

Aftenposten legger i 2014 vekt på at fremmedkrigerne ønsker å slåss ved siden av sine brødre med to av de mest ytterliggående islamistiske organisasjonene, ISIL og Al-Nusrat, men at opplevelsen rundt at ulike islamistiske grupperinger slåss mot hverandre, vil kunne dempe denne motivasjonen. De mener norske fremmedkrigerne kommer fra et miljø med hatefull og voldsforhelligende retorikk. En utenlandsk rapport Aftenposten refererer til mener det virker som de reisende er godt integrert, og at dette derfor gjør forebygging utfordrende.

Klassekampen på sin side legger vekt på at det også reiser fremmedkrigere som ikke har forutgående tilhørighet til radikale islamister.

Både Aftenposten og Klassekampen er negative til Anders Anundsens lovforslag rundt straffeforfølgelse av fremmedkrigere fordi de begge mener denne ikke er godt nok utarbeidet. Mens Klassekampen påpeker at dette vil gjøre at man ikke kan kjempe med grupper som slåss mot IS, legger Aftenposten vekt på at dette kan ramme humanitært hjelpearbeid. Aftenposten kritiserer videre ISs ideologi og fremtoning mot sivilbefolkningen, samt radikalisering av fremmedkrigerne. Mot slutten av 2014 uttrykker redaktør Harald Stanghelle at utenforskap i samfunnet er en viktig årsaksforklaring til hvorfor noen blir fremmedkriger, noe som står i kontrast til redaktør Per Anders Madsens uttalelse tidligere dette året, hvor integrering tilsynelatende ikke var noe årsaksforklaring. Denne endringen kan komme av at dette er et relativt nytt fenomen i vesten man vet relativt lite om, noe som forklarer at det kan oppstå endringer i hva man tenker ut fra nytt kildemateriale. Som vi har sett er Klassekampen noe mer aktiv i debatten i 2015, men fortsatt i mindre grad enn Aftenposten. Klassekampen mener det er viktig å forebygge tilslutning til det de betegner som «voldelig islamisme», lenge før straffetiltak er aktuelt. Samtidig mener avisen det er viktig å se på hva som trekker fremmedkrigerne til ISs selverklærte kalifat. Klassekampen peker også på hvordan ISs nye propaganda gir løfter til fremmedkrigerne om et Guds rike på jorden mens Aftenposten påpeker også at det nye kalifatet til IS er en enorm inspirasjonskilde for fremmedkrigerne. Begge avisene er enige i at støtte lokalt er avgjørende tiltak for forebygging av fremmedkrigere.⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ For kilder, se ovenfor.

12.1 Konklusjon og refleksjon

I den siste delen av oppgaven vil jeg forsøke å besvare spørsmålene jeg har stilt innledningsvis i denne oppgaven, og reflektere over svarene jeg har kommet frem til.

12.2 Hvordan blir islamisme diskutert og forstått i den norske akademiske debatten?

Kan man se noen utvikling over tid?

Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å finne ut av hvordan islamisme blir diskutert og forstått i den norske akademiske debatten, samt undersøke om man kan se noen utvikling over tid. Den norske akademiske debatten gir inntrykk av at islamisme er et svært komplekst og sammensatt fenomen, og det ser ikke ut til at forskerne har noe enkelt svar på hva islamisme er. Som vi har sett rommer islamismen flere ulike strømninger som opererer med ulike metoder, og som forandrer seg ut fra den internasjonale konteksten.

I norsk akademisk debatt kan man altså se to hovedstrømninger blant forskerne. Det bør likevel nevnes at det finnes gråsoner og flytende overganger mellom disse. Hva som vektlegges og hvorfor er også svært forskjellig. Enkelte forskere har valgt å sette søkelys på spesifikke bevegelser, og bruker disse flittig som eksempel for å underbygge sine påstander om hva islamisme er. Andre benytter seg av en bredere begrepsbruk, hvor man forsøker å identifisere overordnede likhetstrekk mellom de ulike bevegelsene, for å definere hva islamisme er. Dette kan imidlertid forklares gjennom ulike faglige tradisjoner og tilnærminger hvor den ene retningen fordyper seg i Midtøstenstudier, og den andre i allmenne politiske ideologi- og totalitarismestudier.

De fleste forskere er enige i at islamisme er politisk i mer eller mindre grad, og at bevegelsen er bygd på en tolkning av islam hvor det religiøse aspektet er sentralt. Uenigheten oppstår imidlertid når man skal tolke hvilken type reform islamismen ønsker, hva bevegelsene står for og hvilket samfunn som er det endelige målet for islamistene. Den ene retningen i den akademiske debatten mener islamismen hovedsakelig er en fredelig politisk og ikke-voldelig bevegelse som kjemper for gradvis reform, og befinner seg i den faglige tilnærmingen som hovedsakelig fokuserer på Midtøsten. I denne retningen blir det ofte vektlagt at islamistene jobber for en islamsk stat basert på demokratiske prinsipper, hvor islamistene betraktes som positive samfunnsaktører. Disse hevder også at islamismen er et misforstått fenomen, som i alt for stor grad blir omtalt negativt av forskere og media.

Professor Brynjar Lia mener de fleste islamister ønsker å endre det politiske systemet gjennom sosialt og religiøst arbeid med politiske virkemidler, uten å benytte seg av voldsbruk. Midtøstenforsker Bjørn Olav Utvik trekker ofte frem Det muslimske brorskap i Egypt for å forsvare islamismens moderate spekter, ved å beskrive gruppen som fromme, rettskafne, ukorruperte og effektive. Ifølge Utvik jobber Brorskapet for et alternativt velferdsapparat hvor forskjeller blant innbyggere utjevnes, en virksomhet han mener også står i sentrum for dagens islamistiske bevegelser. Forskerne Jacob Høigilt og Kjetil Selvik mener i likhet med Utvik at det ikke-voldelige aspektet ved islamisme er underkommunisert blant forskerne i akademia, og vektlegger det moderate og ikke-voldelige ved islamismen. Deres fokusområde ligger i likhet med Utvik på det de betegner som ikke-voldelig islamisme i Midtøsten. Høigilt og Selvik mener det er problematisk å behandle de ulike bevegelsene i islamismen under et, og at det derfor er fruktbart og først avgrense, samt definere fenomenet vi snakker om. Professor Brynjar Lia vektlegger også en slik tolkning, og påpeker at de ulike islamistiske grupperingene ikke har noe felles enighet rundt hva som er viktig å vektlegge med tanke på islamsk rådgivning i praksis, hvordan den islamske staten skal se ut, eller hvor bokstavtro tolkningen av Koranen bør være. Han mener det er viktig å huske at mange av dagens islamister faktisk har et ønske om en sivil/sekulær stat bygd på demokratiske prinsipper, og at de fleste verken er revolusjonære eller tilhengere av voldsbruk.

Den andre strømmingen innenfor den akademiske debatten tilhører retningen som fordyper seg i allmenne politiske ideologier- og totalitarismestudier, og ser islamismen som en mulig samfunnstrussel og ikke som en moderat og positiv samfunnsaktør. Denne retningen kan si seg enige i at det finnes mer moderate retninger innen islamismen, men mener disse islamistene likevel jobber mot de samme målene som de voldelige aktørene. Den ikke-voldelige tilnærmingen fungerer slik som et skalkeskjul for å nå målet om et shariatstyrt samfunn. Innen denne retningen trekker flere forskere paralleller til mellomkrigstiden, og ser islamismen som en ny totalitær ideologi. Øystein Sørensen ser på islamismen som en politisk ideologi, basert på en intolerant, puritansk og holistisk tolkning av islam hvor man finner politiske løsninger basert på sharialover, hvor målet er en ren islamsk stat. Sørensen ser også på islamismen som revolusjonær, i motsetning til for eksempel Brynjar Lia som mener de fleste islamister ikke er revolusjonære eller tilhengere av voldsbruk. Sørensen på sin side argumenterer for at islamismen er revolusjonær fordi den vil erstatte den eksisterende verdensorden med en ny, og er tilbakeskuende fordi den ønsker å erstatte denne med

idealstyret under Muhammeds styre i Medina fra 622-632. For Sørensen er det et poeng at ikke alle politiske bevegelser nødvendigvis trenger å forfekte absolutt alt i den idealtypiske definisjonen av ideologien, men at det finnes nyanser av dette. Når han da beskriver islamismen som totalitær vil det si at den har sentrale elementer i en totalitær tenkemåte, og kan derfor beskrives som en totalitær ideologi. Den danske forskeren Frederik Stjernfeldt mener i likhet med Sørensen at islamismen er en politisk ideologi, som vender seg direkte mot demokratiet og moderniteten, og beskriver den som en ekstrem høyrebevegelse. Han ser også islamismen som totalitær og mener islamismen er spesielt inspirert av fascismen, og forener den teokratiske tendensen i klassisk islam med moderne teorier om total politisk styring av samfunnet. Slik utgjør islamismen den fjerde av mellomkrigstidens totalitarismer etter bolsjevisme, fascisme og nazisme. Mozaffari beskriver også islamismen som den nye totalitarismen, og trekker paralleller til de europeiske totalitarisme-bevegelsene som oppstod etter andre verdenskrig. Han påpeker likevel at en viktig forskjell mellom islamismen og disse er at islamismen er en religiøs inspirert ideologi.

Som vi har sett i denne oppgaven kritiserer professor Brynjar Lia, Mehdi Mozaffaris totalitære tolkning av islamismen, hvor han påpeker at valgdeltakelse har vært en integrert del av islamismen fra starten. Han mener også det er viktig å huske på at utviklingen av demokratisk islamisme er like viktig som fremveksten av jihad. Debatten som foregår gjennom diverse leserinnlegg i Aftenposten, blir så opphetet at Mozaffari går så langt som å påstå at Lia nærmest er betalt av Det muslimske brorskap, og kritiserer Lias utgivelse som inneholder et forord av Gammal al-Banna som er broren til Hassan al Banna, Brorskapets grunnlegger.

Når det gjelder kritikk mot de som forsvare islamismens moderate spekter, har religionshistoriker Alexandra Irene Larsen vært svært aktiv i debatten, spesielt mot forskere som har en venstresradikal fortid. Hun kritiserer ideen om at islamistiske organisasjoner i den arabiske verden kan beskrives som moderate, ikke minst når det gjelder Bjørn Olav Utviks karakteristikk av Det muslimske brorskap. Larsen mener at Utvik som også har en venstresradikal fortid går for langt i å forsvare islamister, og beskriver det muslimske Brorskap i Egypt som en ekstremistisk bevegelse. Som metode for å komme til makten mener hun Brorskapet benytter seg av demokratiske virkemidler, for deretter å sette rettssystemet ut av spill, samt innføre sharialover. Man kan slik si at disse to representerer ytterpunktene i debatten om islamismen.

Når det kommer til utvikling over tid har jeg som nevnt i innledningen stort benyttet meg av nyere forskningslitteratur som er utgitt fra 2005 til 2020 for å illustrere debatten. I denne perioden har det ikke skjedd noe konkret utvikling i den overordnede forståelsen av islamisme som begrep, men man kan se at det i lys av den arabiske våren er utgitt en god del forskningslitteratur som omhandler IS, europeiske fremmedkrigere og de to norske salafistiske organisasjonene Profetens Ummah og Islam Net. En slik endring vil være naturlig fordi den historiske konteksten er i stadig forandring. De nye fokusområdene innen det akademiske miljøet ser ikke ut til å ha skapt noen endring i de overordnede rammene for hvordan forskerne definerer begrepet islamisme, men heller skapt nye fokusområder for interesse.

12.3 Hvordan forstår og omtaler Aftenposten og Klassekampen islamisme fra 2001-2015? Kan man se noen utvikling over tid?

I denne oppgaven har jeg også forsøkt å se på hvordan Aftenposten og Klassekampen forstår islamisme fra 2001-2015. Etter terrorangrepene 11. september 2001 ble islamisme i media for alvor satt på dagsorden. I lys av hendelsene ser man at Aftenposten knytter islamisme opp mot begreper som terrorceller, opprørsgrupper, ekstremisme og terrorisme i adskillig større grad enn Klassekampen. Klassekampen benytter seg i stedet av begreper som den islamske opposisjonen, islamistiske krefter og islamistiske bevegelser. Hvis man skal se på likheter fremstiller begge mediene islamismen som et fenomen først og fremst basert på USAs tidligere utenrikspolitikk, samt den tidligere Sovjetunionens invasjon av Afghanistan. Her er Klassekampen enda mer bebreidende ovenfor USA enn Aftenposten, og hevder at USA har sponset islamismen.

Klassekampen beskriver islamismen som en protestaksjon mot modernisering, og som et resultat av flere mislykkede frigjøringsstrategier i Midtøsten. I avisens syn utgjør islamismen en trussel mot borgerrettigheter og ytringsfrihet, samtidig som den er en kilde til stigmatisering av muslimer. Den omfavner politiske bevegelser langs hele den politiske skalaen, fra høyre til venstre hvor et felles mål er en stat bygd på islam. En av avisens journalister kommenterer debattserien som spør om venstresiden bør støtte islamismen, og ut fra denne kommentaren ser det ut til at avisen tar avstand fra å støtte islamismen, og heller vender tilbake til kjerneverdier som sosialisme og frigjøring. Aftenposten på sin side sier lite om hva islamisme som ideologi, men ut fra diverse ekspertuttalelser i lys av 11. september 2001 beskrives islamismen som en eller flere politiske bevegelser med ulike strategier, med et

mål om islamistisk verdensherredømme. Islamismen beskrives også som en kulturell motreaksjon på globalisering og vestliggjøring, og slik kan man se at argumentet om at islamismen er skapt i møte med modernisering er et fellestrekk i avisene.

Når man kommer til USAs invasjon av Irak i 2003, mener begge avisene at dette vil føre med seg mer, og ikke mindre islamisme i regionen. Aftenposten mener at sinnet som nå vokser mot USA bare vil avle nye terrorister, som i denne sammenhengen er et annet begrep for islamister. Aftenposten fortsetter i denne perioden å knytte islamisme og terrorisme sammen i større grad enn Klassekampen, når de blant annet skriver om hvordan Bush har kommet til kort i å slå ned mot islamistisk terrorisme. Avisens kulturelledaktør mener at islamisme ikke kan frikobles islamsk kultur og religion, og at det er den radikale oppgraderingen av guds makt som forklarer hvordan islamisme utvikler seg til terrorisme.

Klassekampen er i denne perioden også bekymret for fremveksten av islamisme, men fokuserer fortsatt i større grad på USAs utenrikspolitiske motiver, og problematiserer planene rundt demokratisering på bakgrunn av USAs frykt for anti-amerikanske og islamistiske regjeringer. Avisen mener også at krigen fremstilles på en uriktig måte av USA, og at for mye av motstanden i Irak tilskrives islamister, og ikke det «frigjorte» irakiske folket.

Når det kommer til debatten om skaut/hijab trekker ingen av mediene noe direkte kobling mellom bruk av disse hodeplaggene og islamisme. Når det gjelder debattinnlegg som tematiserer bruk av hijab og islamisme er dette nesten fraværende i Klassekampen, med unntak av et innlegg skrevet av islamkritikeren Hege Storhaug. I Aftenposten problematiseres dette imidlertid i flere innlegg, men ikke av avisen. Når det gjelder medienes holdning til bruk av hodeplagget, mener de dette først og fremst dreier seg om valgfrihet og identitet.

Under karikaturstriden er mediene like på enkelte områder, og ulike på andre. Begge avisene stilte seg svært negative til Magazinet's publisering av karikaturene i 2006, selv om Aftenposten hadde publisert en faksimile av tegningene ikke lenge etter Jyllandspostens publisering. Aftenposten mente Selbekk viste dårlig skjønn i sin utøvelse av ytringsfriheten, og stilte spørsmål til Magazinet's motiver fordi avisen står plantet i en kristenfundamentalistisk tradisjon. Aftenposten mente karikaturene virket svært sårende på den islamske verden, og så det som et paradoks at en kristenkonserverende avis publiserer karikaturer av Muhammed, et syn også Klassekampen deler. Klassekampen er svært negativ

til publisering av karikaturene hele veien frem til 2015, og sammenligner tegningene med den anti-semittiske propagandaen fra 1930-tallets Hitler-Tyskland. I tillegg mener Klassekampen islamismen ikke er totalitær, slik Rushdies opprop hevder. Avisen sammenligner mobiliseringen mot islamismen som en ny fascistisk fare og trekker paralleller til de historiske forfølgelsene mot den imaginære trusselen i form av jøder og jødebolsjevisme. Man kan slik tolke det til at islamismen for Klassekampene nå har utviklet seg til en innbilt trussel. Avisen kommer også med uttalelser om at islam ikke er årsaken til militante fundamentalister og terrorisme, og ønsker ikke å publisere karikaturer som kan provosere muslimske miljøer. Avisen skriver også at de frykter trusselen fra de militante fundamentalistene, men det virker ikke som de knytter disse fenomenene opp mot islamisme, da det samme året mente islamismen var en overdreven trussel.

Aftenposten uttaler i 2008, i lys av drapstrusler mot Westergård, at de fortsatt vil avstå fra å trykke karikaturene, og mener avisen alltid vil vise varsomhet med bruk av tekster, tegninger og bilder som kan virke krenkende for store grupper. De snur imidlertid i 2010, og mener at man i en liberal medieverden og et kulturelt tolerant samfunn må kunne publisere slike karikaturer, selv i et samfunn hvor militante islamister krenkes. Disse uttalelsene må så klart også ses i lys av at avisen har en annen ansvarlig redaktør, i tillegg til at situasjonen internasjonalt er annerledes enn i 2006.

I 2015 velger begge avisene å trykke tegningene, og Klassekampens redaktør varsler en ny eskalering i kampmidlene islamsk ekstremisme er villige til å benytte seg av, og mener dette angrepet på ytringsfriheten ikke kan aksepteres. Avisen mener også de ekstreme islamistene har et ønske om at slike terroraksjoner skal sette vestlige samfunn ut av balanse, samt rekruttere nye tilhengere til voldelig islamisme. Klassekampen mener imidlertid en fellestrykking av karikaturene ikke er veien å gå, da tegningene er stigmatiserende og sjikanerende mot muslimer. Aftenposten mener på sin side at det må være helt nødvendig å ha rom for ytringene til Charlie Hebdo, selv om de kan være provoserende og irriterende, og mener kjernen i ytringsfriheten er angrepet. De påpeker også at det er avgjørende å unngå at alle muslimer blir betraktet som en samlet gruppe, og at moderate muslimer bør ta avstand fra ytterliggående krefter.

Når man kommer til Den arabiske våren er både Klassekampen og Aftenposten svært positive til opprøret, men stiller seg noe ulikt til Det muslimske brorskap og Mursi. Klassekampen

skriver at Mubarak har vært en lojal støttespiller for vesten, og en garantist mot islamistisk innflytelse, og mener at vesten støtter opp om de ekstreme regimene av hensyn til egne interesser. Klassekampen skriver at vestlige bevegelser som i en årrekke har prisert demokrati, ytringsfrihet og menneskerettigheter, nå slår ring om det autoritære regimet. Avisen mener dette er et klassisk eksempel på vestlig hykleri og dobbelt bokholderi. Frem til valget stiller to av Klassekampens journalister seg svært positive til Det muslimske brorskap, og beskriver bevegelsen som en politisk moderat og sosial bevegelse. Etter at militæret kupper makten, snur avisen og uttaler at de har lite til overs for Det muslimske brorskap. Likevel mener de at demokratiet skal få råde, og at Brorskapet derfor bør få beholde makten.

Aftenposten stiller seg fra starten av mer negative til Brorskapets parti enn Klassekampen, og uttaler at det er liten tvil om at de vil grunnlovsfeste religionens betydning og innflytelse i samfunnet. De trekker imidlertid et skille mellom det ekstreme islamistpartiet AL-Nour og Brorskapets parti. I løpet av den arabiske våren stiller avisen seg både positive og negative til muslimbrødrene, og mener de både står bak velferdstiltak som beskytter fattige, men samtidig har et diskutabelt demokratisk sinnelag. Man kan observere at holdningene mot gruppen blir stadig mer negative, ettersom misnøyen i Egypt utvikler seg. Aftenposten mener likevel at Brorskapet bør få stille til neste valg, i likhet med andre partier, men uttrykker ikke at de bør få sitte ved makten slik Klassekampen uttaler.

Når det gjelder dekningen av Islam Net og Profetens Ummah i Klassekampen og Aftenposten finner man ingen store forskjeller mellom avisene. Det eneste som kan nevnes i denne sammenhengen er Klassekampens uttalelse om det de anså som en heksejakt på Mohyelden Mohammad i 2010 før han ble leder for Profetens Ummah. Verken Aftenposten eller Klassekampen har noe kontinuitet i ordbruken for å beskrive Profetens Ummah og bruker ulike ordsammensetninger hele veien. Aftenposten beskriver gruppen blant annet som radikale islamister, militante islamister og ytterliggående ekstremister. Klassekampen på sin side bruker ord som radikal islamistisk gruppe, jihadistisk og som en islamistisk ekstremist gruppe.

Både Klassekampen og Aftenposten mener Profetens Ummah ikke er noe stor trussel til tross for deres ekstreme holdninger, fordi gruppen er såpass liten. Aftenposten mener det er viktig å ikke gi gruppen for mye oppmerksomhet, men har likevel en bredere dekning av gruppen enn de har til Islam Net. Både Aftenposten og Klassekampen mener at miljøet rundt gruppen må

bli sett av samfunnet, og peker på at tilhørighet er viktig for å forebygge radikaliserings. Når det gjelder omtalen av Islam Net beskriver Aftenpostens kommentator Inger Anne Olsen at gruppen er en pietistisk form for islam, og betegner disse senere som salafister. Klassekampen beskriver på sin side gruppen som en streng og konservativ, inspirert av salafismen. Begge avisene mener også at samfunnet er tjent med å samarbeide med gruppen i kampen mot radikaliserings i Norge, i lys av regjeringens handlingsplan mot ekstremisme i 2014. Begge avisene ser altså gruppen som mindre ekstrem enn Profetens Ummah, og trekker et klart skille mellom disse. Aftenpostens kommentator Inger Anne Olsen som i 2011 uttalte at det ikke var noe grunn til å ønske Islam Net velkommen, viser en holdningsendring i løpet av denne perioden, da de omsider ser gruppen som en mulig ressurs i kampen mot radikaliserede miljøer.

Når det gjelder fremveksten av fremmedkrigere er det Aftenposten som kommenterer dette mest, mens Klassekampen er svært passive, spesielt i 2014. Aftenposten uttaler at fremmedkrigerne ønsker å slåss ved siden av sine brødre i den i den Islamske stat, og mener norske fremmedkrigere kommer fra et miljø med voldsforhelligende retorikk. Begge avisene stiller seg svært negative til Anders Anundsens lovforslag rundt straffeforfølgelse av fremmedkrigere fordi denne ikke er godt nok utarbeidet. Mens Klassekampen legger vekt på at forslaget vil gjøre at man ikke kan kjempe mot grupper som slåss mot IS, legger Aftenposten vekt på at dette kan ramme humanitært hjelpearbeid. Aftenposten kritiserer videre ISs ideologi og fremtoning mot sivilbefolkningen, samt radikaliserings av fremmedkrigere. Klassekampen kritiserer også IS og deres selverklærte kalifat, hvor organisasjonens propaganda gir løfte til fremmedkrigere om et guds rike på jorden. Når det kommer til årsaksforklaringer til hvorfor fremmedkrigere utvikles peker Per Anders Madsen i Aftenposten i 2014 på at integrering ikke er noe tilsynelatende årsaksforklaring til fremveksten, noe som endrer seg mot slutten av året hvor Harald Stanghelle skriver at utenforskap i samfunnet er en viktig årsaksforklaring. Dette synet deles også gjennom Klassekampens kommentator Joachim Lund som uttaler at den beste motgiften mot radikaliserings er integrering. Klassekampen er noe mer aktiv i debatten i 2015, men fortsatt i mindre grad enn Aftenposten, og mener det er viktig å forebygge voldelig islamisme lenge før straffetiltak er aktuelt.

Når det gjelder utvikling i mediens forståelse av islamisme fra 2001-2015 kan man peke på noen viktige utviklingstrekk og tendenser. Klassekampen har gjennomgående vært mer forsiktig i sin språkbruk i forbindelse med omtale av islamismen. Etter 11. september 2001

beskrev avisen islamismen som en trussel mot borgerrettigheter og ytringsfrihet, samtidig som islamismen beskrives som en kilde til stigmatisering av muslimer. I 2006 avviser Klassekampen islamismen som totalitær i forbindelse med Rushdies opprop, og mener mobiliseringen mot islamismen er overdreven, og at trusselen den representerer er nærmest innbilt. Denne holdningen endrer seg imidlertid i større grad etter Den arabiske våren. Avisen stiller seg i utgangspunktet positive til Brorskapets islamisme i Egypt, men dette endrer seg imidlertid når det viser seg at de mislykkes i å holde sine løfter til befolkningen, og gjør at avisen ikke lengre støtter Brorskapet. Fremveksten av fremmedkrigere, islamistiske grupperinger i Norge, samt terrorangrepet på Charlie Hebdo gjør at avisen synlig endrer sin retorikk. Ved angrepet på Charlie Hebdo i 2015 skriver avisen at det er viktig å hindre at terroristene og voldelig islamistisk terrorisme får fotfeste, og betegner nå islamismen med andre ord enn tidligere. Det virker som avisen spesielt etter angrepet på Charlie Hebdo går gjennom en holdningsendring og tar trusselen fra islamismen mer på alvorlig enn tidligere. Ansvarlig redaktør varsler etter angrepet en ny fase i eskaleringen av kampmidler islamsk ekstremisme er villige til å benytte seg av. En endring i retorikken kan man også se ved fremveksten av fremmedkrigere og Profetens Ummah hvor islamismen omtales som mer ekstreme og radikale. I tillegg mener avisen det i forbindelse med fremveksten av fremmedkrigerne i Norge er viktig å forebygge voldelig islamisme, et utmerket eksempel som beskriver avisens retoriske utvikling.

Når det gjelder endring i Aftenposten, er ikke dette like tydelig som hos Klassekampen, og avisen kommer gjennomgående med mer vage standpunkter, og har ingen klar politisk agenda slik det kan se ut som Klassekampen til tider har. Man kan likevel observere at de er gjennomgående mer negative til islamisme enn det Klassekampen er, i alle fall fra 11. september 2001, og frem til Den arabiske våren. Aftenposten som regelmessig har knyttet islamisme til begreper som ekstremisme og terrorisme etter 11. september 2001, har en liten holdningsendring under den arabiske våren, og viser noe åpenhet ovenfor islamismen som en mulig positiv kraft i samfunnet. Likevel opplever avisen som mange andre å få bekreftet sine negative antakelser da Brorskapet mislyktes i Egypt. Ved fremveksten av islamisme i Norge, norske fremmedkrigere og opprettelsen av IS er dekningen relativt lik den man ser i Klassekampen. Slik kan man konkludere med at Aftenposten og Klassekampen blir gjennomgående mer like i sin dekning etter den arabiske våren når islamismen slår rot i Norge, og ved angrepet på Charlie Hebdo.

12.4 Hvordan er forholdet mellom forståelsen av islamisme i det akademiske miljøet, kontra fremstillingen i Aftenposten og Klassekampen?

Det vil ikke bli noen sammenligning av enkelte tema avisene har gjennomgått opp mot den akademiske debatten. Dette er fordi avisene omtaler disse mer spesifikt, mens forskerne ofte er mer generelle i sine betraktninger, uten å nødvendigvis knytte islamisme opp mot enkeltstående tema. Hvis man skal forsøke å knytte den enkelte avis opp mot de to ulike retningene i den akademiske debatten, kan man si at Aftenposten kan knyttes mot retningen som ser islamismen som en mulig samfunnstrussel og totalitær ideologi, mens Klassekampen kan knyttes mot retningen som ser islamismen som en moderat og demokratisk kraft. Når det gjelder Klassekampen kan man i alle fall trekke denne parallellen frem til vi ser holdningsendringen ved fremveksten av islamisme i Norge, fremmedkrigere og angrepet på Charlie Hebdo. Det bør nevnes at slike paralleller kun ser på visse likhetstrekk mellom avisene og de to retningene innen den akademiske debatten, og betyr ikke at avisene fullt ut representerer disse holdningene.

I begge avisene skriver også ulike akademikere i leserinnlegg, og i Klassekampen skriver flere forskere i faste spalter som omtaler begrepet islamisme i ulike sammenhenger. Her kan man jevnlig lese innlegg fra både Lars Gule og Bjørn Olav Utvik. I Aftenposten har jeg imidlertid ikke oppfattet noe lignende klar tendens, men jeg har lagt merke til at den nå avdøde-eksil irakeren og forfatteren Walid al-Kubaisi opptrer jevnlig, spesielt i debatten rundt skaut/hijab i forbindelse med islamisme. Her gir han uttrykk for at kvinners bruk av hijab er direkte knyttet til islamisme, og mener hijab har fått sin moderne renessanse gjennom fenomenet. Dette synet står i sterk kontrast til Aftenposten som ser hijaben som et symbol på menneskers ulikheter og egenart, og mener vi som samfunn aldri må gi slipp på dette. Dette er et eksempel på at det ikke nødvendigvis er noe sammenheng mellom forskernes synspunkter og avisens meninger. Det viser heller at avisene gir rom for ulike synspunkter, og dermed skaper en bred og meningsfull debatt. Man kan se en lignende uenigheter hos Klassekampen da Lars Gule skriver om fremveksten av en mulig islamofascisme under Den arabiske våren, da det han betegner som ekstremistiske islamister gikk til fysisk angrep på sine motstandere. En slik type retorikk har jeg ikke observert en eneste gang hos Klassekampens redaksjon eller journalister verken i forhold til ekstreme islamister eller moderate islamister. Som vi har sett avviser også Klassekampen blankt at islamismen er totalitær. Et annet eksempel på at forskere som skriver i Klassekampen ikke nødvendigvis er representanter for avisens syn er en artikkel om Bjørn Olav Utvik som vi har vært inne på, hvor han oppfordrer venstresiden til å støtte

opp under islamismen, noe som setter i gang en debatt i avisen. Her ser man at Klassekampens journalist Line Schou tar avstand fra at venstresiden bør støtte islamismen i motsetning til Utvik. Likevel bør det nevnes at det neppe er tilfeldig at Bjørn Olav Utvik, som støtter opp under Klassekampens politiske standpunkt får såpass mye medieomtale og spalteplass. Som vi har vært inne på har Klassekampen i perioder vært lite kritiske til islamismen, og dette synet har blitt reflektert gjennom Bjørn Olav Utviks spalter i avisen.

Det ser likevel ikke ut til at forskere som skriver i avisen påvirker mediernes synspunkter noe særlig, men dette kan selvsagt variere i mer eller mindre grad. Helt til slutt må det nevnes at forskerne er mer tydelig når de definerer hva slags islamisme det er snakk om, og underbygger sine påstander i en helt annen grad enn det vi ser i mediene. Mediene har også en tendens til å slenge ut ulike betegnelser for islamisme, og er til tider svært lite konsekvent i ordbruken når de beskriver fenomenet i ulike sammenhenger.

12.5 Videre forskning

Som vi har sett fra grafen i begynnelsen av denne oppgaven har det vært en nedgang i antall treff i norske papiraviser fra 2015 frem til i dag. Dette kan selvsagt ha noe å gjøre med at disse treffene er fra trykte aviser, og at stadig flere medier digitaliseres. For videre forskning hadde det likevel vært interessant å se på fenomenet enda tettere opp mot vår tid, samt se på utviklingen i utvalgte nettaviser kontra papiraviser. En annen vinkling kunne vært å sammenligne en norsk og en utenlandsk avis. Det hadde også vært interessant å undersøke hvordan det norske folk ser på og oppfatter islamisme, og om dette har endret seg gjennom bruk av sosiale medier.

Litteraturliste

Bøker

Akerhaug, Lars. «Norsk Jihad: *Muslimske ekstremister blant oss*. Oslo: Kagge Forlag AS, 2014.

Akerhaug, Lars. «Debatt med silkehansker». I *Islamisme: ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvvet og Nik. Brandal (red.), 386-405. Oslo: Dreyers forlag, 2016.

Austenå, Ann-Margit. *Arven etter sataniske vers*. Oslo: Cappelen DAMM AS, 2011.

Gule, Lars. «Hvorfor reiser nordmenn til Syria for å kjempe? – om norsk salafi-jihadisme». I *Islamisme: ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvvet og Nik. Brandal (red.), 305-330. Oslo: Dreyers forlag, 2016.

Hegghammer, Thomas. «En oversikt over islamistiske terroristgrupper». I *Islamistisk terrorisme*, redigert av Bjørn Erik Rasch (red.), 20-52. Oslo: Abstrakt forlag AS: 2005.

Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster, 1996.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var*. En innføring i historiefaget. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.

Larsen, Irene Alexandra «Venstreradikale og Midtøstenforskningen». I *Venstreekstremisme: Ideer og bevegelser*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvvet og Nik. Brandal (Red.), 239-281. Oslo: Dreyers Forlag, 2013.

- Lia, Brynjar. «Islamistisk ekstremisme – en innføring. I *Radikalisering: fenomen og forebygging*, Reiss og Ellen Reiss. (94-103) Oslo: Minotenk/Frekk forlag, 2018.
- Linge, Marius og Sindre Bangstad: *Salafisme i Norge*. Historien om Islam Net og Profetens Ummah. Oslo: Minotenk/Frekk forlag, 2020.
- Michalsen, Stian. «Islamisme på norsk – Profetens Ummahs ideologiske utvikling. I *Islamisme: ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvat og Nik. Brandal (red.), 2016.
- Mozaffari, Mehdi. *Islamism: A new totalitarianism*. London: Lynne Rienner Publishers, 2017.
- Mozaffari, Mehdi. «Islamismens fremvekst». I *Islamisme: ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvat og Nik. Brandal (red.), 31-49. Oslo: Dreyers forlag, 2016.
- Myhre, Jan Eivind. *Historie: en introduksjon til grunnlagsproblemer*. Oslo: Pax forlag A/S, 2014.
- Sandness, Julie «Det muslimske brorskap og Al-Qaida – rivaler eller trosfeller?». I *Islamisme: ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvat og Nik. Brandal (red.), 117-139. Oslo: Dreyers forlag, 2016.
- Stjernfeldt, Fredrik «Den islamistiske sympatisør-sump – hvem er det vi er oppe imod?». I *Islamisme: Ideologi og trussel*, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvat og Nik. Brandal (red.), 355-366. Oslo: Dreyers forlag, 2016.
- Sørensen, Øystein og Nik. Brandal. *Det norske demokrati og dets fiender: 1918-2018*. Oslo: Dreyers forlag, 2018.

Sørensen, Øystein. *Drømmen om det fullkomne samfunn. Fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?* Oslo: Aschehoug, 2010.

Sørensen, Øystein. «Islamisme, islam og totalitarisme». I *Islamisme: Ideologi og trussel, redigert av Sørensen, Øystein, Bernt Hagtvat og Nik. Brandal (red.)*, 15-30. Oslo: Dreyers forlag, 2016.

Tvedt, Terje. *Det internasjonale gjennombruddet*. Oslo: Dreyers Forlag, 2017.

Tvedt, Terje. *Norske tenkemåter*. Oslo: Aschehoug & Co, 2018.

Utvik, Bjørn Olav. *Islamismen*. 3 utgave. Bergen: Fagbokforlaget, 2020.

Utvik, Bjørn Olav. *Islamismen*. Oslo: Unipub, 2011.

Vestel, Viggo. *I gråsonen: Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget, 2016

Vogt, Kari. *Islams hus: Verdensreligion på fremmarsj*. Oslo: Cappelen, 1993.

Vogt, Kari. *hva er ISLAM*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.

Vogt, Kari. «Hva er politisk islam?». I *Islamistisk terrorisme*, redigert av Bjørn Erik Rasch (red.), 53-67. Oslo: Abstrakt forlag AS: 2005.

Utvalgte trykte artikler i Aftenposten

Andreassen, Jon Arne. «Der Saddam er helten». *Aftenposten*. 22.03.2003.

Andreassen, Tor Arne. «De vil rive USA i filler». *Aftenposten*. 20.10.2001.

Andreassen, Tor Arne. «Fredag kan bli en skjebnedag for Pakistan». *Aftenposten*. 10.10.2001.

Bentzrød, Sveinung Berg. «Vi velger faktisk selv». *Aftenposten*. 18.01.2004.

Christiansen, Per A. «Indonesia frykter voldsbølge fra amerikanerne». *Aftenposten*.
26.09.2001.

Christiansen, Per. A. «Frykt for smitteeffekt». *Aftenposten*. 01.04.2003.

Foss, Andreas Bakke, «Få står bak skjerpet terrortrussel» *Aftenposten*, 05.03.2014

Furuly, Jan Gunnar, Mala Wang-Naveen og Robert Hoftun Gjestad. «– Må vi sensurere oss selv for ikke å bli drept?». *Aftenposten*. 08.01.2015.

Harbo, Hilde. «10 spørsmål og svar om opptøyene i Egypt». *Aftenposten*. 05.02.2011.

Harbo, John. «Westergaard satser på å flytte hjem». *Aftenposten*. 08.01.2010.

Haug, Christine Spersrud. «Lanserer 10 grunner mot økt frihet for kvinner». *Aftenposten*.
16.03.2013.

Haugen, Per Kristian. «Den nye sterke mann i Kairo». *Aftenposten*. 16.08.2012.

Haugen, Per Kristian. «Ekstrem politisk risikosport». *Aftenposten*. 14.12.2012.

Haugen, Per Kristian. «En stat med kurs mot havari». *Aftenposten*. 22.04.2013.

Haugen, Per Kristian «En utfordring for USAs selvbylde» *Aftenposten*. 12.12.2014.

Haugen, Per Kristian «IS vil at Tunisia skal bli en fiasko». *Aftenposten* 30.11.2015.

Haugen, Per Kristian «Ingen lever av demokrati alene» *Aftenposten* 28.01.2012

Haugen, Per Kristian. «Mubarak ble ofret av sine egne». *Aftenposten*. 11.02.2013.

Haugen, Per Kristian. «President Mursi vet hva han gjør». *Aftenposten*. 04.12.2012.

Haugen, Per Kristian «Revolusjonen som forsvant» *Aftenposten*, 11.06.2012

Haugen, Per Kristian. «Veien frem blir lang og tung». *Aftenposten*. 19.12.2012.

Hegge, Per Egil. «Problematisk toårsdag for Bush». *Aftenposten*. 11.09.2003.

Hegge, Per Egil. «USA, islam og Pandoras ekse». *Aftenposten*. 12.11.2001.

Hegge, Per Egil. «Kontrastene i islam og de som må dø». *Aftenposten*. 19.01.2003.

Hultgren, Jon. «Arabiske regimer kan falle, tror eksperter i Egypt». *Aftenposten*. 15.03.2003.

Hussain, Faurzia. «Hvorfor kritikk bare av muslimer». *Aftenposten*. 15.01.2004.

Kjeilen, Tore. «Sannheten om skautet». *Aftenposten*. 07.01.2004.

Kokkvold, Per Edgard «Neste gang djevelen slår». *Aftenposten*. 18.01.2015

Kubaisi, Walid-al. «Den sanne historien om slør og skaut i islam». *Aftenposten*. 03.02.2004.

Leder. «Det arabiske opprør». *Aftenposten*. 31.01.2011.

Leder «Egyptys president tar fatt i motbakke» *Aftenposten*. 26.02.2012

Leder. «En moderat stemme». *Aftenposten*. 27.11.2012.

Leder «Hastverksarbeid mot IS-krigere» *Aftenposten*, 12.10.2014

Leder «ISIL tvinger Vesten tilbake til Irak» *Aftenposten*, 11.08.2014

Leder. «Protestene mot USA kan vare i lang tid». *Aftenposten*. 17.09.2012.

Leder. «A-møbler valgte rett». *Aftenposten*. 02.02.2004.

Leder. «De militære fortsetter sitt maktspill i Egypt». *Aftenposten*. 26.11.2011.

Leder. «Den nye grunnloven har splittet egypterne». *Aftenposten*. 28.12.2012.

Leder. «Egypt fortjener en bedre grunnlov». *Aftenposten*. 01.12.2012.

Leder. «Egypt nye ledere gjentar fortidens feil». *Aftenposten*. 29.01.2013.

Leder. «Et voldsomt angrep på ytringsfriheten». *Aftenposten*. 08.01.2015.

Leder. «Farlig ekstremisme vokser frem i Norge». *Aftenposten*. 22.10.2012.

Leder, «Flere må med i kampen mot radikaliserings» *Aftenposten*, 29.12.2014.

Leder. «Forsoning». *Aftenposten*. 11.02.2006.

Leder, «Fra valgkamp til maktkamp» *Aftenposten* 01.12.2011

Leder. «Intens kamp om Egypts stabilitet». *Aftenposten*. 27.11.2012.

Leder. «Islamisttrusler som må tas på alvor». *Aftenposten*. 27.10.2012.

Leder, «Moderate planer mot ekstreme holdninger». *Aftenposten*. 11.06.2014.

Leder. «Nødvendig markering mot ekstremisme». *Aftenposten*. 24.08.2014.

Leder. «Ordenes sprengkraft». *Aftenposten*. 03.01.2010.

Leder. «President Mursi falt for egne grep». *Aftenposten*. 05.07.2013.

Leder. «Skaut på jobben». *Aftenposten*. 06.01.2004.

Leder. «USAs planer og terrorens ledere». *Aftenposten*. 14.09.2001.

Lia, Brynjar. «Polemisk og unyansert om islamisme». *Aftenposten*. 17.04.2016.

Lia, Brynjar. «Islamisme og totalitarisme». *Aftenposten*. 22.04.2016.

Lohne, Jørgen. «Enhet mot militæret, uenige om valg». *Aftenposten*. 24.11.2011.

Lohne, Jørgen. «Kaotisk Egypt vakler videre». *Aftenposten*. 11.02.2013.

Lohne, Jørgen «Mener islamistene svikter opprøret». *Aftenposten*. 25.11.2011.

Lohne, Jørgen «Utfordringer i kø for seirende muslimbror». *Aftenposten*. 25.06.2012.

Lund, Joachim «Er de av samme ulla, hele gjengen?». *Aftenposten*. 11.12.2015.

Madsen, Per Anders. «De kan ikke neglisjeres». *Aftenposten*. 10.11.2012.

Madsen, Per Anders, «Et trekkpapir for fremmedkrigere». *Aftenposten*. 14.02.2015.

Madsen, Per Anders, «Fremmedkrigere blant oss». *Aftenposten*. 14.04.2014.

Madsen, Per Anders, «Rett på sak». *Aftenposten*. 05.02.2015.

Madsen, Per Anders. «Begjæret etter å bety noe». *Aftenposten*. 20.03.2004.

Madsen, Per Anders. «Globalisering i utakt med seg selv». *Aftenposten*. 09.01.2002.

Mozaffari, Mehdi. «Feilaktig fremstilling av islamismens historie». *Aftenposten*. 19.04.2006.

NTB. «-Burde trykket Muhammed-tegningene». *Aftenposten*. 02.01.2010.

NTB. «Brannbomber mot presidentpalasset». *Aftenposten*. 02.02.2013.

Olsen, Inger Anne, «Organisert ungdom». *Aftenposten*. 10.10.2012.

Olsen, Inger Anne, «Udemokratiske pietister». *Aftenposten*. 16.04.2011.

Randsborg, Elisabeth. «Bin Laden – bare en av mange». *Aftenposten*. 16.11.2001.

Randsborg, Elisabeth. «Terroristnettverket spredt til 50 land». *Aftenposten*. 22.11.2001.

Rodum, Elisabeth, «Norske redaktører sier nei til trykking». *Aftenposten* 14.02.2008

Samuelsen, Reidun J. «Mursis lov». *Aftenposten*. 24.11.2012.

Seierstad, Åsne. «Hellige krigere til kamp». *Aftenposten*. 03.04.2003.

Skjeggstad, Helene «7 punkter som kompliserer krigen mot IS». *Aftenposten*. 17.11.2015.

Stanghelle, Harald. «Et ansikt til besvær». *Aftenposten*. 31.01.2006.

Stanghelle, Harald «Let ikke etter meg». *Aftenposten*. 13.12.2014.

Stanghelle, Harald, «PST-sjefens alarm». *Aftenposten*. 05.03.2014

Stanghelle, Harald. «En ydmyket despot». *Aftenposten*. 15.12.2003.

Såtvedt, Øyvind. «Debatten om skautet». *Aftenposten*. 13.01.2004.

Utvalgte trykte artikler i Klassekampen

Braanen, Bjørgulv. «Amerikansk demokrati». *Klassekampen*. 29.04.2003.

Braanen, Bjørgulv. «Attentatet». *Klassekampen*. 08.01.2015.

Braanen, Bjørgulv. «Besettelse». *Klassekampen*. 20.02.2010.

Braanen, Bjørgulv. «Demokrati». *Klassekampen*. 08.02.2011.

Braanen, Bjørgulv. «Facislamisme». *Klassekampen*. 15.03.2006.

Braanen, Bjørgulv. «Hykleri». Klassekampen. 03.02.2011.

Braanen, Bjørgulv. «Løfterikt». Klassekampen. 29.01.2011.

Braanen, Bjørgulv. «Muhammed». Klassekampen. 11.01.2006.

Braanen, Bjørgulv. «Ny strid». Klassekampen. 14.02.2008.

Braanen, Bjørgulv. «Religionskrig». Klassekampen. 01.02.2006.

Braanen, Bjørgulv. «Selskapet». Klassekampen. 28.08.2006.

Braanen, Bjørgulv. «Terrortrusler». Klassekampen. 05.01.2010.

Braanen, Bjørgulv. «Ytringsfrihet». Klassekampen. 04.02.2006.

Braanen, Bjørgulv. «Ytringsfrihet». Klassekampen. 09.01.2015.

Brandvold, Åse og Simen Tallaksen. «Lyktes med å isolere dem». Klassekampen. 21.01.2012.

Brandvold, Åse. «Det er bare en video». Klassekampen. 19.01.2012.

Brandvold, Åse. «Forstår gisseltakerne». Klassekampen. 21.01.2013.

Brandvold, Åse. «Frykter radikaliserings». Klassekampen. 20.10.2012.

Brandvold, Åse. «Kampen om norsk islam». Klassekampen. 28.01.2012.

Brandvold, Åse. «Provosert av Niqab». Klassekampen. 21.01.2012.

Brandvold, Åse. «Reagerer på stempling». Klassekampen. 31.10.2012.

Brandvold, Åse. «Ung mørkemann». Klassekampen. 29.12.2012.

Brendeberg, Hans Olav. «Mangetydig slør». Klassekampen. 18.01.2001.

Førde, Kristin Engh. «En seier for demokratiet?». Klassekampen. 31.01.2004.

Gule, Lars. «Islamofacsime» Klassekampen. 25.05.2012.

Gule, Lars. «Trusselen» Klassekampen. 07.11.2013.

Gule, Lars. «Verdiløs kritikk» Klassekampen.14.02.2013.

Gule, Lars. «Samfunnsødeleggerne». Klassekampen. 01.11.2012.

Holmøy, Kathrine Ree. «De nære ting». Klassekampen, 10.06.2014.

Johansen, Peter M. «Innrammede tegninger». Klassekampen. 01.02.2006.

Johansen, Peter M. «De forkludrer planen». Klassekampen. 15.04.2003.

Johansen, Peter M. «– Forlat vårt land, bin Laden». Klassekampen. 21.09.2001.

Johansen, Peter M. «God grobunn for terrorisme». Klassekampen. 31.10.2001.

Johansen, Peter M. «Har vi vunnet nå?». Klassekampen. 15.11.2001.

Johansen, Peter M. «Oppspill til en varslet tragedie». Klassekampen. 24.09.2001.

Johansen, Peter M. «Peker mot Osama bin Laden». Klassekampen. 13.09.2001.

Johansen, Peter M. «Powell skaper spenning». Klassekampen. 16.10.2001.

Johansen, Peter M. «Syklonen som kom tilbake». Klassekampen. 08.10.2001.

Johansen, Peter M. «Terrorkrig». Klassekampen. 15.09.2003.

Johansen, Peter M. «Tvil som dominoteori». Klassekampen. 24.03.2003.

Johansen, Peter M. «Ubehagelige forbindelser». Klassekampen. 16.10.2001.

Johansen, Peter M. «Vil skjule motstanden». Klassekampen. 22.08.2003.

Kristijánsson, Mímir. «Demokrati». Klassekampen. 05.07.2013.

Kubaisi, Walid al-. «Den muslimske kvinnen». Klassekampen. 09.01.2002.

Kulås, Guri. «Huntingtons syndrom». Klassekampen. 22.09.2001.

Kulås, Guri. «Religion, terror og krig». Klassekampen. 06.11.2001.

Larsen, Alexandra Irene. «Malplasserte nyanser». Klassekampen. 23.10.2012.

Larsen, Dag Eivind Undheim. «Mediene får trusselplan». Klassekampen. 09.01.2013.

Lysberg, Magnus og Jo Skårderud. «Frykter hevn og sensur». Klassekampen. 08.01.2015.

Salvesen, Tarjei Leer-. «Symboler og konsekvens». Klassekampen. 07.02.2004.

Marsdal, Magnus E. «-Ingen veg utanom islamismen». Klassekampen. 08.12.2001.

Michelet, Jon. «Terrorens konsekvenser». Klassekampen. 13.09.2001.

Monbiot, George. «Ingen utvei». Klassekampen. 04.04.2003.

Nore, Aslak. «Flerkulturell frykt og frihet». Klassekampen. 22.01.2004.

Outzen, Erling. «Mangetydig slør, entydig tvang». Klassekampen. 21.12.2001.

Outzen, Erling. «Maoistenes endelige fallitt». Klassekampen. 11.12.2001.

Sadeghi, Sapideh. «Kvinne for sitt skaut». Klassekampen. 19.01.2004.

Schou, Line. «Det gode mot det onde». Klassekampen. 24.09.2001.

Schou, Line. «Med guds hjelp». Klassekampen. 31.12. 2001.

Skurdal, Mari. «En høyere himmel». Klassekampen. 26.02.2015.

Skurdal, Mari. «Forfeilet». Klassekampen. 26.05.2015.

Skurdal, Mari. «Frykten» Klassekampen. 17.02.2015.

Skurdal, Mari. «Politikken». Klassekampen. 31.07.2013.

Skurdal, Mari. «Straffbart?». Klassekampen. 26.09.2014.

Skurdal, Mari. «Våre unger». Klassekampen. 16.11.2015.

Stavenes, Eirik Grasaas. «Brorskapet seirer». Klassekampen. 03.12.2011.

Stavenes, Eirik Grasaas. «Derfor blusser hatet opp». Klassekampen. 22.09.2012.

Stavenes, Eirik Grasaas. «Ingen nåde fra militæret». Klassekampen. 19.11.2011.

Storhaug, Hege. «Hijab er kvinnefiendtlig». Klassekampen. 15.01.2004.

Sæbø, Maren. «Mellom barken og veden». Klassekampen. 30.10.2004.

Tallaksen, Simen og Lysberg, Magnus. «Terrorlov får totalslakt» Klassekampen, 08.10.2014.

Tallaksen, Simen. «Hastverk». Klassekampen. 16.07.2014.

Torbjørnsrud, Berit. «Mor Nille og andre logiske krumspring». Klassekampen. 14.12.2001.

Torp, Hilde. «Forbud mot hijab». Klassekampen. 14.01.2004.

Utvik, Bjørn Olav. «Farlige mørkemenn» Klassekampen. 18.10.2012.

Utvik, Bjørn Olav «Prøvd og feilet». Klassekampen. 21.11.2013.

Utvik, Bjørn Olav. «Islamsk pluralisme». Klassekampen. 12.01.2012.

Utvik, Bjørn Olav. «Skjemmer navnet?». Klassekampen. 13.01.2011.

Vikør, Knut S. «Skal vi støtte islamisme?». Klassekampen. 16.01.2002.

Wahab, Amal A. «Duket for valgduell i juni». Klassekampen. 28.05.2012.

Wahab, Amal A. «Gatestøtten glipper». Klassekampen. 08.05.2012.

Wahab, Amal A. «Kampen om islams sjel». Klassekampen. 22.12.2012.

Wahab, Amal A. «Kaos og krangling». Klassekampen. 24.01.2012.

Wahab, Amal A. «Morsi Egypts nye president». Klassekampen. 25.06.2012.

Wahab, Amal A. «Revolusjonen fortsetter». Klassekampen. 26.01.2013.

Wahab, Amal A. «Splid om grunnlov». Klassekampen, 10.03.2012.

Wahab, Amal A. «Spår mer vold i Egypt». Klassekampen. 05.03.2013.

Wahab, Amal A. «Sutrepartiets nederlag». Klassekampen. 10.12.2011.

Wahab, Amal. «Folkets vilje». Klassekampen. 07.04.2011.

Faglige artikler

al-Anani, Khalil. «Upended Path: The Rise and Fall of Egypt's Muslim Brotherhood». *Middle East Journal*, vol 69, no. 4. (Autumn 2015): pp. 527-543. DOI: <https://doi.org/10.3751/69.4.12>.

Bangstad, Sindre. «Øystein Sørensen: *Drømmen om det fullkomne samfunn*». *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, årg. 22, nr. 2. (2011): 150-152. URL: https://www-idunn-no.ezproxy.uio.no/file/pdf/49977180/nat_2011_02_pdf.pdf?fbclid=IwAR3q0i31FNETodhPDC6-fwqvba7ISyRwLe0vqv4Zi7pFF2uCACLebwC7ECg

Bangstad, Sindre og Jacob Høigilt. «Hvordan forstå muslimbrødrene?». *Nytt Norsk Tidsskrift*, årg. 28, nr. 2. (2011): 123-134. URL: https://www.academia.edu/2926365/With_Jacob_H%C3%B8igilt_Hvordan_forst%C3%A5_Muslimbr%C3%B8drene_Islamisme_i_den_arabiske_og_europeiske_konteksten

Fossheim, Ole. *Et ekkokammer og en liberalkonservativ riksavis: En komparativ analyse av fremstillingen av islam og muslimer i Human Rights Service og Aftenposten fra 2001-2017*. Masteroppgave i Historie. Universitetet i Oslo. 2018. URL: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/63076>

Hegghammer, Thomas. «Skandinavias første jihadister» *Babylon – Nordisk tidsskrift for Midtøstenstudier*, volum 16, nr 2. (2018): 174-193. DOI: <https://doi.org/10.5617/ba.6735>

Hegghammer, Thomas. «Norske fremmedkrigere i går og i dag». *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, årg. 30, nr. 4. (2014): 277-288. URL:
<https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/norske-fremmedkrigere-i-gar-og-i-dag>

Høgilt, Jacob og Kjetil Selvik. «Hva er islamisme?». *Babylon: Nordisk tidsskrift for Midtøstenstudier*, nr. 2. (September 2008): 6-17. URL:
<https://journals.uio.no/babylon/article/view/4215>

Kücka, Jürgen, «Comparison and Beyond», *History and Theory*, No. 1 (Feb. 2003): 39-44.
URL: <https://www.jstor.org/stable/3590801?seq=1>

Lia, Brynjar og Petter Nesser. «Norske muslimske fremmedkrigere». *Nytt norsk tidsskrift*, årg. 31, nr. 4. (2014): 399-416. URL:
https://www.academia.edu/9752796/Norske_muslimske_fremmedkrigere_i_Nytt_Norsk_Tidsskrift_2014

Poushter, Jacob «Extremism Concerns Growing in The West and Predominantly Muslim Countries» Jacob Poushter «Extremism Concerns Growing in The West and Predominantly Muslim Countries». 16.06.2015. URL:
<https://www.pewresearch.org/global/2015/07/16/extremism-concerns-growing-in-west-and-predominantly-muslim-countries/>

Annen litteratur

Aase, Kari Aarstad. «Bakgrunn: Slik var karikaturstriden». *VG*. 08.01.2015. URL: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/LwjAP/bakgrunn-slik-var-karikaturstriden>

Aftenposten (uten forfatter). «Holder kurs i ekstrem islam i Oslo». *Aftenposten*. 10.06.2010, sist oppdatert 12. oktober 2011. URL: <https://www.aftenposten.no/norge/i/KyWg5/holder-kurs-i-ekstrem-islam-i-oslo>

Andresen, Kari. «Nyanserer synet på islamismen». 02.03.2006. URL: <https://forskning.no/partner-universitetet-i-oslo/nyanserer-synet-pa-islamismen/1018630>

Brandal, Nikolai. «Klassekampen», 5.05.2021. URL: <https://snl.no/Klassekampen>

Det humanistiske fakultet. «Bjørn Olav Utvik». Publisert 06.06.2005. Sist endret 19.02.2005. URL: <https://www.hf.uio.no/ikos/personer/vit/midtostenstudier/fast/boutvik/index.html>

Det humanistiske fakultet. «Øystein Sørensen». Publisert 06.06.2005. Sist endret 08.02.2013. URL: <https://www.hf.uio.no/iakh/personer/vit/historie/fast/osorensen/>

Dahl, Hans Fredrik, «Aftenposten», 22.08.2020. URL: <https://snl.no/Aftenposten>

Eidem, Åshild. «Egypters president tar makten tilbake». 12.08.2012. URL: <https://www.aftenposten.no/verden/i/K3lLE/egypts-president-tar-makten-tilbake>

Elster, Kristian «–Fremmedfrykten var der før 9/11». 07.09.2011. URL: https://www.nrk.no/urix/_-11.9.-utloste-ikke-fremmedfrykt-1.7781654

FN. «Afghanistan». 14.09.2020. URL: <https://www.facebook.com/IslamNet.no/>

FN. «Den arabiske våren» 03.03.2021. <https://www.fn.no/Konflikter/den-arabiske-vaaren>

FN. «Irak-krigen 2003». 09.07.2020. URL: <https://www.fn.no/Konflikter/irak-krigen-2003>

Garvik, Olav «Flemming Rose». 30.08.2020. URL: https://snl.no/Flemming_Rose

Grønmo, «Kvalitativ metode», 03.11.2020. URL: https://snl.no/kvalitativ_metode

Gulbrandsen, Thomas. «Flere hundre personer demonstrerte lørdag på Youngstorget i Oslo for sin rett til å bære skaut i Norge og resten av Europa». *Nettavisen*. 17.01.2004. URL: <https://www.nettavisen.no/artikkel/demonstrerte-mot-skaut-forbud/s/12-95-174558>

Harbo, Hilde «Nå frontes ytringsfriheten». *Aftenposten*. 08.01.2015. URL: <https://www.aftenposten.no/norge/i/71408/naa-frontes-ytringsfriheten>

Langberg, Øystein Kløvstad, «IS hevder å ha halshugget amerikansk journalist», 19.08.2012, Sist oppdatert 20.08.2014. URL: <https://www.aftenposten.no/verden/i/m6pw4/is-hevder-aa-ha-halshugget-amerikansk-journalist>

Larsen, Irene Alexandra. «Langer ut mot forskere». *Klassekampen*. 07.02.2013. URL:
<https://arkiv.klassekampen.no/61168/article/item/null/langer-ut-mot-forskere>

Leerand, Dag. «Den arabiske våren». 04.11.2019. URL:
https://snl.no/Den_arabiske_v%C3%A5ren

Leerand, Dag. «Irak-krigen 2003», 15.10.2018. URL: https://snl.no/Irak-krigen_2003

Leerand, Dag «Opprøret i Egypt 2011-2012». 09.04.2018. URL:
https://snl.no/Oppr%C3%B8ret_i_Egypt_2011%E2%80%932012

Lia, Brynjar, Jon Knut Berg, Dag Leerand og Anne Stenersen. «terrorisme» 28.08.2019.
URL: <https://snl.no/terrorisme>

Lilleås, Heidi Schei. «Dette brevet var hemmelig» *Nettavisen*. 27.02.2009. URL:
<https://www.nettavisen.no/nyheter/dette-brevet-var-hemmelig/s/12-95-2559367>

Lohne, Jørgen «Ambassader brent av rasende folkemengder», 15.09.2012. URL:
<https://www.aftenposten.no/verden/i/qLe8m/ambassader-brent-av-rasende-folkemengder>

Nasjonalbiblioteket «Treffer aviser fra 1990-2021», hentet 14.06.2021. URL:
https://www.nb.no/search?q=Islamism*%20OR%20islamist*&mediatype=aviser&fromDate=19900101&toDate=20211231

Nasjonalbiblioteket «Treff i Aftenposten fra 2000-2002», hentet 15.04.2021. URL:

https://www.nb.no/search?q=Islamism*%20OR%20Islamist*&mediatype=aviser&series=Aftenposten&fromDate=20000101&toDate=20021231

Nasjonalbiblioteket. «Treff i Klassekampen fra 2000-2002», hentet 15.04.2021. URL:

https://www.nb.no/search?q=Islamism*%20OR%20Islamist*&mediatype=aviser&series=Klassekampen&fromDate=20000101&toDate=20021231

Nasjonalbiblioteket «treff aviser, Islam Net i Aftenposten», Hentet 10.05.2021. URL:

<https://www.nb.no/search?q=%22Islam%20net%22&mediatype=aviser&sort=dateasc&series=Aftenposten&fromDate=20100101&toDate=20141231>

Nasjonalbiblioteket, «Treff aviser, Profetens Ummah i Aftenposten». Hentet 10.05.2021.

URL:

<https://www.nb.no/search?q=%22Profetens%20Ummah%22&mediatype=aviser&sort=dateasc&series=Aftenposten&fromDate=20120101&toDate=20141231>

Nasjonalbiblioteket, «Treff aviser, Islam Net i Klassekampen». Hentet 10.05.2021. URL:

<https://www.nb.no/search?q=%22Islam%20net%22&mediatype=aviser&sort=dateasc&series=Klassekampen&fromDate=20100101&toDate=20141231>

Nasjonalbiblioteket, «Treff aviser Profetens Ummah i Klassekampen» Hentet 10.05.2021

<https://www.nb.no/search?q=%22Profetens%20Ummah%22&mediatype=aviser&sort=dateasc&series=Klassekampen&fromDate=20100101&toDate=20141231>

Nordli, Øyvind. «Vebjørn Selbekk: - Jeg husker følelsen av å gå fra ikke drapstruet til å bli drapstruet». *Aftenposten*. 06.03.2015, sist oppdatert 07.01.2016. URL: <https://www.aftenposten.no/norge/i/bXEq/vebjoern-selbekk-jeg-husker-foelelsen-av-aa-gaa-fra-ikke-drapstruet-til>

Nicelsen, Trine. «Fire år etter den arabiske våren: Hva nå, Midtøsten?». 10.11.2014. URL: https://www.apollon.uio.no/artikler/2014/4_midtosten_tema.html

Orgeret, Kristin Skare «Charlie Hebdo» 29.07.2020. https://snl.no/Charlie_Hebdo

Orgeret, Kristin Skare. «Karikaturstriden». 02.11.2020. URL: <https://snl.no/karikaturstriden>

PST. «Trusselvurdering 2012». 06.02.2013. URL: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2012/>

PST. «Åpen trusselvurdering 2014». URL: <https://www.pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2014.pdf>

Skjeseth, Heidi T. «Pennen tar ikke liv». *Dagsavisen*. 08.01.2015. URL: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/2015/01/08/pennen-tar-ikke-liv/>

Skurdal, Mari: «Klassekampens historie er full av kamper, men de viktigste står foran oss»

07.02.2019. URL:

https://arkiv.klassekampen.no/article/20190207/ARTICLE/190209977?fbclid=IwAR3eIgrW54xGxTxN-izr3SVSvvhpe1BaDzf_N6HUbIYVtXLthKW9Xoo9UB8

Stenersen, Anne, Gunhild Gursli-Berg, Gunnar Filseth og Bjørn Johanessen. «Taliban».

27.11.2018 URL: <https://snl.no/Taliban>

Svendsen, Christine. «De som valgte vold og terror», 30.04.2019. <https://www.nrk.no/dette-er-nordmennene-som-valgte-krig-og-terror-i-syria-1.14511716>

Tjernshaugen, Karen. «Fra disse landene reiser flest fremmedkrigere». 08.12.2015, sist

oppdatert 09.12.2015. URL: <https://www.aftenposten.no/verden/i/vw44/fra-disse-landene-reiser-flest-fremmedkrigere>

VG. «Dette er hijab-striden». *VG*. 20.08.2010. URL:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/amqxE/dette-er-hijab-striden>

VG. «Jensen: -Brorskapet er arnestedet for all terror». *VG*. 06.02.2011. URL:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Ww6LL/jensen-brorskapet-er-arnestedet-for-all-terror>

Vogt «islamisme», 09.10.2014 URL: <https://snl.no/islamisme>

Vogt, «hijab». 28.11.2020. URL: <https://snl.no/hijab>

Wanounou, Dana «Mediene bidrar til islamfrykt» 01.06.2018. URL:

<https://www.vl.no/religion/2018/06/01/mediene-bidrar-til-islamfrykt/>

